

คู่มือครอบครัว

ก้าวแรกสู่บ้านเรียน :
หลักคิดและกระบวนการเข้าสู่การศึกษาโดยครอบครัว
(HOME SCHOOL)

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา
กระทรวงศึกษาธิการ

370.19 สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา
ส 691 ค คู่มือครอบครัว ก้าวแรกสู่บ้านเรียน :
หลักคิดและกระบวนการเข้าสู่การศึกษาโดยครอบครัว
(Home School)
กรุงเทพฯ : 2549.
208 หน้า
ISBN. 974-559-840-2
1. การจัดการศึกษาโดยครอบครัว
2. ยุทธชัย อุทัยวรรณ เฉลิมชัย 3. ชื่อเรื่อง.

คู่มือครอบครัว   **ก้าวแรกสู่บ้านเรียน : หลักคิดและกระบวนการ**
เข้าสู่การศึกษาโดยครอบครัว (Home School)

สิ่งพิมพ์ สกศ.

อันดับที่ 20/2549

ISBN

974-559-840-2

พิมพ์ครั้งที่ 1

มีนาคม 2549

จำนวน

2,000 เล่ม

ผู้จัดพิมพ์เผยแพร่

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

กระทรวงศึกษาธิการ

99/20 ถนนสุขุมวิท เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300

โทร. 0-2668-7123 ต่อ 2411, 2413

โทรสาร 0-2243-2787

Web site: <http://www.onec.go.th>

ผู้พิมพ์

บริษัท พริกหวานกราฟฟิค จำกัด

90/6 ซ.เจริญสนิทวงศ์ 34/1 ถนนเจริญสนิทวงศ์

แขวงอรุณอมรินทร์ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพฯ 10700

โทร. 0-2424-3249, 0-2424-3252

โทรสาร 0-2424-3249, 0-2424-3252

คำนำ

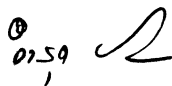
การจัดการศึกษาโดยครอบครัวหรือโฮมสคูล เป็นประเด็นสำคัญประเด็นหนึ่งของการปฏิรูปการศึกษาที่มุ่งเน้นให้ทุกภาคส่วนของสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยมีภาระไปถึงสิทธิในการจัดการศึกษาโดยครอบครัวไว้ในมาตรา 12 และสิทธิประโยชน์ที่ครอบครัวเหล่านั้นพึงได้รับในรูปการสนับสนุนทางด้านวิชาการให้มีความรู้ ความสามารถในการอบรมเลี้ยงดูบุตรหลาน การอุดหนุนรายหัวและการลดหย่อนหรือยกเว้นภาษีสำหรับค่าใช้จ่ายทางการศึกษาตามที่กฎหมายกำหนดไว้ในมาตรา 13 และ 14 โดยผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัวจะต้องไปทำการขึ้นทะเบียนกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาตามที่ระบุไว้ในกฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว พ.ศ. 2547

แต่จนถึงปัจจุบันจำนวนครอบครัวโฮมสคูล ก็ยังไม่เพิ่มขึ้นจากเดิมเท่าที่ควร และในส่วนของจัดเป็นโฮมสคูลอยู่แล้วก็ยังไม่ประสบความสำเร็จในการจดทะเบียนกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา อันอาจเป็นผลเนื่องมาจากครอบครัวยังขาดความมั่นใจ ไม่มีความรู้ และที่สำคัญไม่รู้ว่่า “ก้าวแรก” ที่จะต้องเดินนั้น “ต้องทำอะไร” อีกทั้งยังไม่เห็นความชัดเจน ความจริงจัง และความเป็นรูปธรรมของการปฏิบัติเพื่อการส่งเสริมสนับสนุน และการกำกับดูแลที่เหมาะสมของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ในฐานะหน่วยงาน
นโยบายและวางแผนการศึกษาของประเทศ จึงเห็นความจำเป็นที่จะ
ต้องมีการศึกษาและจัดทำรายงานเรื่อง คู่มือครอบครัว “ก้าวแรกสู่
บ้านเรียน : หลักคิดและกระบวนการเข้าสู่การศึกษาโดยครอบครัว” ขึ้น
เพื่อสร้างเสริมให้ผู้ที่กำลังตัดสินใจว่าจะจัดการศึกษาโฮมสคูล หรือ
ผู้ที่กำลังจัดอยู่ มีความเข้มแข็ง มีศักยภาพพร้อมที่จะจัดการศึกษาให้
บุตรหลานได้อย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพต่อไป

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ขอขอบคุณนายยุทธชัย-
นางอุทัยวรรณ เฉลิมชัยและคณะ จากสถาบันบ้านเรียนไทย ที่ได้
ทำการศึกษา วิเคราะห์และสังเคราะห์ในประเด็นที่เกี่ยวข้องได้อย่าง
ครบถ้วน ครอบคลุม อันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อผู้จัดการศึกษาโดย
ครอบครัว เจ้าหน้าที่จากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และประชาชน
ที่สนใจ

สำนักงานฯ หวังว่ารายงาน คู่มือครอบครัว “ก้าวแรกสู่
บ้านเรียน : หลักคิดและกระบวนการเข้าสู่การศึกษาโดยครอบครัว”
นี้จะเป็นประโยชน์ต่อวงการศึกษาและผู้เกี่ยวข้องต่อไป

(นายอำรุง จันทวานิช)

เลขาธิการสภาการศึกษา

คำชี้แจงของพู่ยี่ยน

การศึกษาบ้านเรียน สิทธิพื้นฐานโดยธรรมชาติของพ่อแม่ และรากฐานทางวัฒนธรรมที่เคยหล่อเลี้ยงสังคมไทยมายาวนาน ขณะนี้ได้ฟื้นคืนขึ้นมาใหม่ กำลังเริ่มต้นก้าวแรกซึ่งเป็นก้าวเล็กๆ ของตน อย่างมีแนวโน้มของการขยายตัวที่น่าสนใจ มีความเป็นไปได้ที่จะ กลายเป็นทางออกสำหรับครอบครัวและสังคมจากความอึดอัด ติดตัน ของทุกซ์ทางการศึกษาที่ผ่านมา พร้อมๆ ไปด้วยการสร้างพลังของการ มีส่วนร่วมและความอบอุ่นเข้มแข็งให้กับสถาบันครอบครัว เป็นการ ช่วยปรับแก้สิ่งที่เคยเป็นข้อผิดพลาดทั้งปวงแล้วทำเสียใหม่ให้ถูกต้อง เพื่อให้การศึกษาสามารถเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนามนุษย์ และสังคม นำพาชีวิตที่ควรจะสมบูรณ์ไปด้วยความสุขและความ สมานฉันท์

บ้านเรียนคืออนาคตที่เราจะต้องช่วยกันสร้างตั้งแต่วันนี้

ยุทธชัย-อุทัยวรรณ เฉลิมชัย

สถาบันบ้านเรียนไทย

สารบัญ

คำนำ

คำชี้แจงของผู้เขียน

บทนำ

1

ภาคแรก ทำความรู้จักการศึกษาบ้านเรียน

7

บทที่ 1 บ้าน วัด การศึกษาที่เคยกลมกลืน

9

บทที่ 2 โรงเรียน การศึกษาอย่างทางตะวันตก

13

บทที่ 3 การศึกษาทางเลือก

17

บทที่ 4 บ้านเรียนที่ฟื้นคืนขึ้นมาใหม่

23

บทที่ 5 ประสบการณ์การจัดการเรียนรู้
ของครอบครัวบ้านเรียน

32

ภาคสอง หัวใจบ้านเรียนไทย

55

บทที่ 6 เรียนรู้เพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

57

บทที่ 7 เรียนรู้ตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ

63

บทที่ 8 เรียนรู้อย่างบูรณาการวิถีชีวิต

68

บทที่ 9 ครอบครัวเรียนรู้ร่วมกัน

72

บทที่ 10 วัดและประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริง

76

ภาคสาม ข้อพิจารณาก่อนตัดสินใจ

83

บทที่ 11 พ่อแม่คนใดเหมาะที่จะจัดการศึกษาบ้านเรียน

84

บทที่ 12 ครอบครัวที่พร้อมจะจัดการศึกษาบ้านเรียน

90

บทที่ 13 ความสำเร็จของบ้านเรียน

96

ภาคสี่ แนวทางการจัดทำแผนการจัดการศึกษาของครอบครัว	101
บทที่ 14 แนวปฏิบัติตามกฎกระทรวง	102
บทที่ 15 แนวคิดสำคัญและหัวข้อ	113
ในแผนการจัดการศึกษาของครอบครัว	
บทที่ 16 แนวทางการเขียนแผนหัวข้อข้อมูลพื้นฐาน ของครอบครัว	121
บทที่ 17 แนวทางการเขียนแผนหัวข้อข้อมูลพื้นฐานของผู้เรียน	125
บทที่ 18 แนวทางการเขียนแผนหัวข้อจุดมุ่งหมาย ของการจัดการศึกษา	131
บทที่ 19 แนวทางการเขียนแผนหัวข้อกรอบการจัดเนื้อหา	140
บทที่ 20 แนวทางการเขียนแผนหัวข้อ กรอบการจัดกระบวนการเรียนรู้	154
บทที่ 21 แนวทางการเขียนแผนหัวข้อ แนวทางการวัดและประเมินผล	159
บทส่งท้าย	164
บรรณานุกรม	170
ภาคผนวก	

กฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน

โดยครอบครัว พ.ศ. 2547

สถานที่ตั้งสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา 175 เขต

บทนำ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ได้เปิดทางแก่แนวคิดใหม่ทางการศึกษา ให้ความสำคัญกับบทบาทการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาขององค์กรและสถาบันทางสังคมเช่นเดียวกับนานาประเทศ โดยระบุถึงสิทธิและเสรีภาพทางวิชาการไว้ในมาตรา 42 ว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในทางวิชาการ การศึกษาอบรม การเรียนการสอน การวิจัยและการเผยแพร่งานวิจัยตามหลักวิชาการ ย่อมได้รับการคุ้มครอง ทั้งนี้ เท่าที่ไม่ขัดต่อหน้าที่ของพลเมืองและศีลธรรมอันดีของประชาชน”

หลักสิทธิเสรีภาพทางวิชาการตามรัฐธรรมนูญ ได้กลายมาเป็นเจตนารมณ์และหลักการสำคัญของการปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 โดยเฉพาะการขยายจากการศึกษาในระบบโรงเรียนไปสู่การศึกษาในรูปแบบที่มีความแตกต่างหลากหลายออกไป และการปรับบทบาทของภาครัฐจากการดำเนินการเองมาเป็นการส่งเสริมสนับสนุน เปิดให้สถาบันทางสังคมทั้งหมดได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เพื่อร่วมกันสร้างสรรค์นวัตกรรมของการศึกษาเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในสังคมไทย

ดังในมาตรา 8(2) กำหนดว่า การจัดการศึกษาให้ยึดหลัก “ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา” และมาตรา 9(1) กำหนดว่า การจัดระบบ โครงสร้าง และกระบวนการจัดการศึกษาให้ยึดหลัก “มี

เอกภาพด้านนโยบายและมีความหลากหลายในการปฏิบัติ” มาตรา 9(5) “ระดมทรัพยากรจากแหล่งต่างๆ มาใช้ในการจัดการศึกษา” มาตรา 9(6) “ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น”

พร้อมทั้งในมาตรา 12 ได้ให้การรับรองสิทธิในการจัดการศึกษาของภาคประชาชนและสังคมเอาไว้อย่างชัดเจน ดังนี้ “นอกเหนือจากรัฐ เอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้บุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันทางศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น มีสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้งนี้ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง”

สำหรับ **ครอบครัว** ซึ่งเป็นสถาบันพื้นฐานของสังคม พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ได้ช่วยฟื้นคืนสิทธิของครอบครัวในการจัดการศึกษาให้กับบุตรหลานของตนขึ้นมาใหม่ หลังจากสิทธินี้สูญหายไปเมื่อมีประกาศกฎหมายบังคับให้ส่งเด็กในวัยศึกษาเข้าโรงเรียน นับเป็นการเริ่มต้น “การจัดการศึกษาโดยครอบครัว” อันเคยเป็นรากฐานทางวัฒนธรรมของสังคมไทยมาแต่โบราณกาล ให้กลับคืนมีชีวิตชีวาขึ้นมาอีกครั้งในยุคสมัยของการปฏิรูปการศึกษาครั้งนี้

ภายหลังปี พ.ศ. 2542 ครอบครัวจำนวนไม่น้อยตัดสินใจจัดการศึกษาโดยครอบครัว แม้จะยังไม่มีกฎกระทรวงออกมาก็ตาม โดยใช้วิธีการลงทะเบียนไว้กับโครงการโฮมสคูลของโรงเรียนหมู่บ้านเด็ก มูลนิธิเด็ก เช่นเดียวกับครอบครัวรุ่นบุกเบิกก่อนหน้านี้นี้

เรื่องของ “การศึกษาโดยครอบครัว” (ซึ่งอย่างเป็นทางการ) กลายเป็นที่รับรู้แพร่หลายจากการนำเสนอข่าวสารของสื่อมวลชนทุกแขนงตามสมควร โดยมักรู้จักในนาม “โฮมสคูล” ตามแบบของการศึกษาในลักษณะเดียวกับของทางต่างประเทศ ในขณะที่ ครอบครัวผู้จัดการศึกษาเองนิยมที่จะเรียกว่า “การศึกษาบ้านเรียน” เพื่อบ่งบอกถึงความเป็นไทยและรูปแบบของการศึกษาที่มีบ้านเป็นฐาน ไม่ใช่โรงเรียนเป็นฐานดังแต่ก่อน ในคู่มือฉบับนี้ จะใช้คำเรียก “การศึกษาบ้านเรียน” เป็นหลัก ผสมไปกับ “โฮมสคูล” และ “การศึกษาโดยครอบครัว” อยู่บ้างตามความเหมาะสม

เมื่อกระทรวงศึกษาธิการประกาศใช้กฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว พ.ศ. 2547 ตั้งแต่ต้นปี พ.ศ. 2548 เริ่มมีครอบครัวไปจดทะเบียนขออนุมัติจัดการศึกษากับทางสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาตามที่มีภูมิลำเนา แต่พบว่า มีจำนวนน้อยกว่าที่ทางราชการเคยคาดการณ์ไว้อย่างมาก

สาเหตุสำคัญเนื่องจากเรื่องการศึกษาบ้านเรียนนี้กลายเป็นเรื่องใหม่ หลังจากที่ภาครัฐและเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบเคยชินอยู่กับการศึกษาตามแบบแผนในระบบโรงเรียนมาเป็นเวลานานร้อยกว่าปี ทำให้ขาดความเข้าใจโดยเฉพาะในปรัชญา หลักการ แนวคิดและวิธีการจัดการเรียนรู้ในแบบของครอบครัว ที่มีความแตกต่างไปจากการศึกษาในโรงเรียน หลากหลายไปตามสภาพของครอบครัวและเด็กผู้เรียน ทำให้ในขณะนี้การจดทะเบียนตามกฎกระทรวงฯ ดูจะเป็นอุปสรรคเสียมากกว่าที่จะสร้างแรงจูงใจให้กับครอบครัวตามนโยบายส่งเสริมสนับสนุนของภาครัฐ

แม้ช่วงกลางปี พ.ศ. 2548 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) จะได้ออกเอกสาร “แนวปฏิบัติในการจัดการศึกษาทางเลือกที่จัดโดยครอบครัวและสถานประกอบการ” เพื่อนำมาดำเนินการดำเนินงานให้กับทางสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแล้วก็ตาม แต่ก็ยังขาดรายละเอียดบางประการ อีกทั้งยังพิมพ์เผยแพร่ให้เฉพาะกับเจ้าหน้าที่ภาครัฐเท่านั้น

ด้วยเหตุนี้ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (สกศ.) โดยความร่วมมือของสถาบันบ้านเรียนไทย จึงได้จัดทำคู่มือเพิ่มขึ้นอีกหนึ่งเล่ม มุ่งเผยแพร่ให้เป็นคู่มือสำหรับครอบครัวเป็นสำคัญ ทั้งครอบครัวที่ได้เริ่มต้นจัดการศึกษาบ้านเรียนแล้ว และครอบครัวที่กำลังมีความสนใจจะจัดการศึกษาบ้านเรียนต่อไป ตลอดจนเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบทางภาครัฐด้วย เพื่อช่วยเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจต่อเรื่องการศึกษาบ้านเรียนให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น ส่งผลต่อการดำเนินงานในความรับผิดชอบร่วมกันระหว่างภาครัฐกับภาคครอบครัวไปในทางมีความราบรื่นเกื้อหนุนแก่กันและกันยิ่งขึ้น

คู่มือครอบครัว “ก้าวแรกสู่บ้านเรียน” นี้ ได้จัดทำเนื้อหาสาระซึ่งพยายามให้ครอบคลุมทั้งหลักคิดและกระบวนการ มีความเป็นรูปธรรมนำไปสู่การปฏิบัติได้ โดยให้ความสำคัญต่อการศึกษاب้านเรียนในฐานะที่เป็นนวัตกรรมของการปฏิรูปการเรียนรู้ เป็นห้องปฏิบัติการย่อยๆ ให้กับการปฏิรูปการศึกษาของรัฐและสังคม แนวทางการดำเนินการต่างๆ จึงมุ่งส่งเสริมให้ครอบครัวใช้โอกาสที่หลุดจากข้อจำกัดของการศึกษาภายในระบบโรงเรียนเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างสรรค์ความแตกต่างและวิถีการเรียนรู้แบบใหม่ที่

ตอบสนองต่อการพัฒนาบุตรหรือผู้เรียนอย่างเต็มที่ ภายใต้หลักการ และแนวทางการจัดการศึกษาในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ

โครงสร้างเนื้อหา มีทั้งหมด 4 ภาค ประกอบด้วย

ภาคแรก “ทำความเข้าใจกับการศึกษาบ้านเรียน” นำเสนอความเป็นมาของการศึกษาบ้านเรียนในสังคมไทย พร้อมทั้ง ประสพการณ์จริงในการจัดการเรียนรู้ของครอบครัวบ้านเรียนจำนวนหนึ่งที่น่าสนใจ

ภาคที่สอง “หัวใจบ้านเรียนไทย” นำเสนอปรัชญา หลักการ แนวคิดพื้นฐานของการศึกษาบ้านเรียน ที่เห็นว่าเป็นแก่นแกนเป็นหัวใจสำคัญของกระบวนการจัดการศึกษาบ้านเรียนในสังคมไทย

ภาคที่สาม “ข้อพิจารณาก่อนตัดสินใจ” นำเสนอปัจจัยต่างๆ ที่ควรพิจารณาประกอบการตัดสินใจหรือการประเมินความพร้อมของ ครอบครัวที่จะจัดการศึกษาบ้านเรียน

ภาคที่สี่ “แนวทางการจัดทำแผนการจัดการศึกษาของ ครอบครัว” นำเสนอวิธีปฏิบัติในการไปจดทะเบียนขออนุมัติจัดการ ศึกษากับทางสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา โดยเน้นเป็นพิเศษในเรื่อง การจัดทำแผนการจัดการศึกษาของครอบครัว เอกสารสำคัญในการ ดำเนินการ

ที่มาของเนื้อหา รวบรวมสังเคราะห์ประมวลมาจาก

รายงานการวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาบ้านเรียนโดยตรงทั้งใน ต่างประเทศและของไทยเรา ที่ทางสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

(สทศ.) ดำเนินการและจัดพิมพ์เผยแพร่ต่อเนื่องมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2543 จนถึงปัจจุบัน

กฎกระทรวงฯ และเอกสารแนวปฏิบัติตามกฎกระทรวงฯ ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ตลอดจนหนังสือเอกสารอื่นๆ ของกระทรวงศึกษาธิการ และของหน่วยงานต่างๆ ที่มีความเกี่ยวข้อง อาทิ หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 มาตรฐานการศึกษาของชาติ พหุปัญญา มิติใหม่ของการประเมินผล การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เป็นต้น

ผลของการประชุมระดมความคิดเห็นในกลุ่มครอบครัวบ้านเรียน และการอบรม ประชุม สัมมนา ที่ทางสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาและหน่วยงานในสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จัดขึ้นหลายครั้งในปี พ.ศ. 2548 นี้

ภาคแรก

ทำความรู้จักการศึกษที่บ้านเรียน

บทที่ 1

บ้าน วัด การศึกษาที่เกยกลมกลืน

ชีวิตคนทุกคนเริ่มต้นจากในบ้าน

พ่อแม่เป็นพรหมของลูก ให้กำเนิดชีวิตของลูก ดูแลเลี้ยงดูชีวิตให้รอด เพื่อลูกน้อยเติบโตขึ้นเป็นสมาชิกคนหนึ่งของครอบครัว และของชุมชนที่อาศัย

พ่อแม่เป็นบูรพาจารย์ ครูคนแรกผู้สอนความรู้พื้นฐานในการดำรงชีวิต ทั้ง “แสดงโลก” ให้ลูกได้รู้ ได้เห็น และให้พร้อมแก่การเข้าสู่สังคม บนพื้นฐานของความสัมพันธ์อันดีระหว่างมนุษย์และสรรพชีวิตในโลกและธรรมชาติ

พ่อแม่เป็นอาหุไนยบุคคล หรือพระอรหันต์ของลูก ผู้ให้ความรักความบริสุทธิ์ใจแก่ลูกอย่างไม่มีประมาณ จากจิตวิญญาณที่ถักทอต่อกันจนสร้างมิติทางมโนธรรมสำนึกให้เห็นประจักษ์จริง ด้วยแบบอย่างคุณธรรมของพ่อแม่ มนุษย์จึงสามารถตระหนักรู้ในคุณค่าความหมายของความเป็นมนุษย์ในตน ตื่นจากสัญชาตญาณเถื่อนดิบสู่การดำเนินชีวิตอย่างมีจุดหมายปลายทางอันแตกต่างไปจากสัตว์เดรัจฉานได้

ในอดีตเมื่อลูกเติบโตเจริญวัยตามสมควรแล้ว พ่อแม่ก็จะจัดให้ลูกได้บวชเรียน หรือนำไปฝากตัวเตรียมบวช พระท่านก็จะเอาใจใส่

สอนให้เขียนอ่านหนังสือและศึกษาศาธรรมวินัยไปด้วย กับให้ช่วยงานของวัด ติดสอยห้อยตามอาจารย์จนมีวิชาความรู้ติดตัว บางคนถึงขั้นขำนาถ เมื่อสึกหรือออกจากวัดมาก็กลายเป็นอาชีพ เป็นที่นิยมชมชอบ

ถ้าพ่อแม่ต้องการให้ลูกได้ศึกษาวิชาใดเป็นการเฉพาะ ก็นำไปฝากพระสงฆ์หรือผู้ที่ทรงความรู้ในวิชานั้นให้รับใช้ท่านฝึกฝนอยู่กับท่าน ใครมีปัญหาใดเอาใจใส่ก็เรียนรู้ได้เร็วเพราะเรียนไปทำไปในตัว หรือบ้างก็ช่วยพ่อแม่ทำไร่นาอาชีพที่พ่อแม่ทำอยู่ ซึ่งเท่ากับศึกษาเล่าเรียนอยู่ในนั้นด้วยแล้ว เพียงแต่เป็นการศึกษาอย่างไม่เป็นทางการอย่างไม่มีระเบียบแบบแผนเคร่งครัดรัดตัว ขึ้นกับตัวครูผู้สอน ตัวผู้เรียน สถานที่และสิ่งแวดล้อมต่างๆ จะอำนวย เข้าทำนองเรียนไป หัดไป ทำไป จนรู้และเป็นไปเอง อย่างสอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตและใช้เป็นประโยชน์ต่อชีวิตได้จริง

ดังคำเล่าของท่านเสฐียรโกเศศ ในหนังสือ “ชีวิตชาวไทยสมัยก่อน” ราชบัณฑิตยสถานจัดพิมพ์ พ.ศ. 2510 คัดมาเพื่อย้อนรำลึกภาพความหลัง ให้คิดถึงชีวิตง่ายๆ งดงาม ที่จากหายไปจากเราแล้ว

“ถ้าว่าโดยสามัญ เด็กๆ ลูกชาวบ้านเมื่อเรียนอ่านตัวพยัญชนะและแจกลูกถึงแม่เฒ่าแล้ว อาจารย์ก็ให้อ่านหนังสือ เช่น เรื่องพระมาลัย ยังไม่ทันไรก็ต้องลาพระอาจารย์กลับไปอยู่บ้าน เพื่อช่วยพ่อแม่ทำไร่นา หรืออาชีพอื่นที่พ่อแม่ทำอยู่ ถ้าพ่อแม่มีกำลังอยู่บ้างก็ให้ลูกเรียนต่อ คราวนี้เป็นเรียนหนังสือขอม จนอายุครบบวช

ณerkibrrpwaเป็นสามณรร เรเรียนพระธรรมวินัยต่อไป ใน ตอนนี้อาจได้มีโอกาสเรียนเลขธรรมดา หรือหารเลขที่ใช้ อยู่ในวิชาโหราศาสตร์ และเรียนเขียนหมายเหตุเงินตรา เครื่องหมายบอกขึ้นแรม ตลอดจนเรียนแต่งกลอน หรือ เรียนภาษาบาลี แต่ทั้งนี้ เป็นไปตามใจสมัคร จะเรียนได้ ยิ่งหย่อนอย่างไรก็แล้วแต่ความรู้ของอาจารย์ หรือถ้าไม่ สมัคร เพราะต้องการเรียนวิชาชีวะเป็นเฉพาะ เช่น โหราศาสตร์ คณิตศาสตร์ แพทย์ ช่างวาดเขียน หรือช่าง อื่นๆ ก็ต้องชวนขวายเป็นสืบหาอาจารย์เรียนเป็นพิเศษ อาจารย์ที่ว่านี้อาจเป็นสงฆ์อยู่ในวัดเดียวกัน หรือต่างวัด ก็ได้ .....

การเรียนวิชาชีวะดังกล่าวมาข้างต้นนี้ ถ้าพ่อแม่ ต้องการจะให้ลูกได้ศึกษาวิชาใดเป็นเฉพาะ ก็นำไปฝาก พระสงฆ์ที่ท่านทรงความรู้ในวิชานั้น เมื่อพระผู้เป็น อาจารย์ทำงานอะไร ก็รับใช้ท่าน หรือติดสอยห้อยตาม ท่านไป โดยมากพระที่มีวิชาความรู้ ชาวบ้านมักวานให้ ทำโน้นทำนี้เสมอไม่มีใครขาด เป็นโอกาสให้ลูกศิษย์ได้ เรียนรู้และจดจำไว้ เมื่อมีเวลารว่างอาจารย์ท่านก็แนะ หรือบอกให้บ้างเป็นลำดับไป ใครมีปัญหาไฉและเอาใจ ใส่ก็เรียนได้เร็ว เป็นเรียนไปทำไปในตัว เมื่อมีความรู้ขึ้นบ้าง ถ้าชาวบ้านมาไหว้วานอาจารย์ทำโน้นทำนี้ อาจารย์เห็นว่าศิษย์คนไหนมีความรู้พอจะทำได้ ท่านก็ให้ศิษย์คนนั้น ไปทำแทน เท่ากับฝึกปฏิบัติงานในวิชาที่เรียนไปในตัว”

สำหรับสังคมไทยที่เป็นสังคมพุทธอย่างแนบแน่น เรื่องการศึกษาแต่เดิมาจึงเป็นความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกันระหว่างบ้านกับวัด มีความกลมกลืนอยู่ในวิถีชีวิตของครอบครัวและชุมชนแวดล้อม เป็นรากฐานทางวัฒนธรรมที่ยังคงมีคุณค่าความหมายแก่ครอบครัวและสังคมไทย ตราบจนถึงทุกวันนี้

บทที่ 2

โรงเรียน การศึกษาอย่างทางตะวันตก

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ท่ามกลางการคุกคามของเรือปืน ได้มีการจัดตั้ง “โรงเรียน” ขึ้น เป็นการจัดการศึกษาแบบใหม่ สืบนำเข้ามาจากทางตะวันตก

เพื่อธำรงไว้ซึ่งอธิปไตยของชาติในยุคล่าอาณานิคม การพยายามทำประเทศให้ทัดเทียมตามความเชื่อที่เห็นไปว่า ทางตะวันตก นั้นเจริญกว่าเรา และด้วยการศึกษาแบบใหม่จะช่วยให้เราก้าวทัน วิทยาการความรู้ของโลก ในเรื่องที่ตั้งคมบ้านเรายังไม่เคยรู้มาก่อน

โรงเรียนแห่งแรกที่ตั้งขึ้นคือ “โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ” เป็นโรงเรียนหลวงสำหรับบุตรหลานคนชั้นสูง มีรูปแบบเป็นทางการ ตามองค์ประกอบของโรงเรียน คือมีสถานที่จัดไว้โดยเฉพาะ มี ฆราวาสเป็นครู ทำการสอนตามตารางเวลากำหนด มีแบบเรียน และ มีการสอบไล่ ที่ครั้งแรกนั้นเรียกว่า “วิธีไล่หนังสือไทย”

โรงเรียนหลวงสำหรับราษฎรแห่งแรก ตั้งขึ้นที่วัดมหรณพาราม ใน พ.ศ. 2427 พร้อมกับมี “ประกาศโรงเรียน” ชักชวนให้ราษฎรนิยม การเรียนหนังสือ ซึ่งปรากฏว่าสร้างความแตกตื่น ชาวบ้านกลัวว่าจะ เป็นการเกณฑ์เอาลูกหลานของตนไปเป็นทหาร

ถึงปี พ.ศ. 2435 จึงมีการตั้งกระทรวงธรรมการ และ “โรงเรียนมูลศึกษา” ขึ้นในวัดทั่วไปทั้งในกรุงเทพฯ และหัวเมือง เป็นการขยายการศึกษาแบบใหม่ให้แพร่หลายยิ่งขึ้น โรงเรียนมูลศึกษานี้แบ่งออกเป็น 2 ชั้น ได้แก่โรงเรียนมูลศึกษาชั้นต่ำและโรงเรียนมูลศึกษาชั้นสูง ส่วนเอกชนที่ต้องการจะตั้งโรงเรียน สามารถขออนุญาตกระทรวงธรรมการจัดตั้งเป็น “โรงเรียนเซนต์ค็อดส์”

การศึกษาแบบใหม่ในครั้งกระนั้น นอกจากจะสร้างความแตกตื่น ยังได้สร้างความขัดแย้งกับวิถีชีวิตแต่เดิมของไทยด้วย จาก การที่มุ่งให้คนเข้ามารับราชการในส่วนกลาง ละทิ้งถิ่นฐานพื้นเพเดิมของตน มีหน้าเข้าคนจำนวนมากเหล่านั้นกลับมีชีวิตตกต่ำไปเสียกว่า คนที่ไม่ได้เข้าโรงเรียน ดังความตอนหนึ่งในพระมติในการศึกษาของ กุลบุตร สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ถวาย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อปี พ.ศ. 2448 ดังนี้

“การศึกษาวิชาหนังสือในชั้นนี้ของพวกบุตรราษฎร ไม่เป็นอันโยงกับการศึกษาพิเศษสำหรับภารงานเดิมของ ตระกูล กลับเป็นเครื่องเปลี่ยนพื้นเพไปในทางใหม่ จะเป็นเพราะเหตุนี้หรือเพราะเหตุอื่นเข้าประกอบด้วย การ งานที่เป็นของไทยย่อมตกไปเป็นของชาวต่างประเทศ เป็นต้นว่าพวกจีน การช่างเกือบจะทั้งนั้น การค้าขายก็ โดยมาก ยังอยู่แต่การเพาะปลูก แต่อย่างนั้น บัดนี้ยัง เห็นจีนตั้งทำนาหรือแปลงนาเป็นไร่เป็นเรือกมีรายๆ อยู่ บ้างแล้ว โรงเรียนตั้งออกไปถึงไหนความเปลี่ยนแปลง

พื้นเพของคนก็มีไปถึงนั้น ในเมืองใกล้เคียงบุตรชานาเรียนหนังสือแล้วทำการเสมียนก็มี แลเห็นชัดว่าเมื่อล่วงบิดามารดาแล้ว คนนั้นก็คงไม่ทำนาต่อไป ถ้านาเป็นของตระกูลตัวเองก็น่าจะขายเสียในไม่ช้า ตระกูลผู้เป็นเจ้าของที่ดินเช่นนั้นก็จะไม่มีอะไรเป็นหลักทรัพย์ กลับจะต้องหาเลี้ยงชีพด้วยกำลังแรง .....

เทียบดูผลแห่งการเปลี่ยนพื้นเพราษฎร ผู้ทำงานตามตระกูลที่เป็นพลเรือน ก็มีที่ดิน มีเหย้าเรือน มีเครื่องมือและพาหนะตามสมควร มีทรัพย์ไม่มากก็พอจับจ่าย ผู้บากหน้าหางานในการหนังสือ ได้ผลยิ่งกว่านั้นก็ดี ไม่ต้องกล่าวถึง ฝ่ายผู้ทำการเสมียนยากที่จะตั้งตนได้เพียงนั้น ที่หาได้น้อยกว่าพวกกุลิ ก็มีถมไป .....

ข้อที่การศึกษาสามัญ ที่จัดขึ้นไม่เป็นอันโยงกับการศึกษาพิเศษของราษฎรพื้นเมือง กลับเป็นเครื่องเปลี่ยนพื้นเพของเขาเพื่อความเป็นผู้ไม่มีหลักทรัพย์ ฉะนั้น สมควรที่จะได้รับการด่าว่าเป็นอย่างมาก”

การส่งลูกเข้าโรงเรียน แต่ต้นมานั้นถือเป็นสิทธิของพ่อแม่ ใครที่ไม่พร้อม ยังไม่เห็นความจำเป็น หรือเห็นว่าขัดกับค่านิยมของตน ก็จะไม่มีการบังคับกะเกณฑ์

ความคิดที่จะให้เป็นการศึกษาบังคับ เริ่มเกิดขึ้นโดยเสนาบดีกระทรวงธรรมการ จัดทำร่าง “ความคิดเห็นที่จะจัดการศึกษา ร.ศ. 131” (พ.ศ.2454) ให้มีการจัดการศึกษาภาคบังคับ พูลเกล้าถวายพระบาท

สมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ครั้งแรกพระองค์ท่านไม่ทรงมีพระราชวินิจฉัยอย่างไร

จนกระทั่งถึงปี พ.ศ. 2464 หรือสิบปีต่อมาจึงมีการประกาศ “พระราชบัญญัติประถมศึกษา” ฉบับแรกขึ้น ให้เด็กอายุตั้งแต่ 7 - 14 ปี ต้องเข้าเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา มีการเก็บเงินศึกษาฟรี (ยกเลิก พ.ศ. 2468) มีบทลงโทษผู้ปกครองที่ขัดขืนถูกปรับไม่เกิน 50 บาท

อย่างไรก็ตาม อย่างน้อยยังมีการยอมรับสิทธิในการจัดการศึกษาให้กับบุตรหลานของครอบครัวไว้ในมาตรา 10 ว่า “รัฐมนตรีอาจยกเว้นเด็กไม่ต้องเข้าโรงเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาก็ได้ ถ้าบิดามารดาหรือผู้ปกครองแจ้งว่าเด็กได้รับการศึกษาในครอบครัวแล้ว เด็กที่ได้รับการยกเว้นนี้ต้องส่งให้ศึกษาธิการอำเภอสอบไปปีละครั้ง เพื่อดูว่าเด็กได้รับการศึกษาเพียงพอหรือไม่ ถ้าไม่เพียงพอรัฐมนตรีอาจถอนการยกเว้นการเข้าเรียนเสียก็ได้”

ในพระราชบัญญัติประถมศึกษาที่มีการแก้ไขปรับปรุงมาเป็นลำดับ ยังเปิดโอกาสให้กับการศึกษาของชุมชนในรูปแบบโรงเรียนประชาบาลที่ประชาชนจัดตั้ง หรือโรงเรียนที่นายอำเภอจัดตั้ง รวมทั้งบางฉบับมีการยืนยันสิทธิของครอบครัวเอาไว้อย่างชัดเจน จนมาถึงพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2523 (ก่อนที่จะมาเป็นพระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับในปัจจุบัน) ที่ได้ยกเลิกโรงเรียนอย่างที่ประชาชนในชุมชนจัดตั้งขึ้น และไม่ได้กล่าวถึงสิทธิการจัดการศึกษาโดยครอบครัวไว้แต่อย่างใด

เท่ากับล้มเลิกสิทธิดังกล่าว คงเหลือแต่เพียงการบังคับให้เด็กไทยทุกคนต้องเข้าเรียนในโรงเรียนของรัฐหรือโรงเรียนที่อยู่ในความควบคุมของรัฐเท่านั้น

บทที่ 3

การศึกษาทางเลือก

ปัจจุบันไม่เพียงแต่ประเทศไทยเท่านั้นที่กำลังปฏิรูปการศึกษา ทุกประเทศในโลกก็กำลังให้ความสำคัญอย่างมากต่อเรื่องการศึกษา เช่นเดียวกัน สะท้อนว่าทุกข์และปัญหาที่เกิดขึ้นจากการศึกษามีอยู่ทั่วโลก ทั้งมีแนวโน้มที่จะทวีความรุนแรงขึ้น

ในยุคสมัยที่โลกไร้พรมแดน วิทยาการความรู้ไหลเคลื่อนไปแรงและเร็ว มีมากและซับซ้อนเกินกว่าที่จะท่องบ่นไปตามแบบเรียนเล่มเดียวหรือตามคำครูบอก ภายใต้อาณาจักรที่วิวัฒนาการ การศึกษาแบบโรงเรียนจึงถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าล้าหลังไม่ทันโลก

นอกจาก ความแข็งตัว ขาดประสิทธิภาพ ด้อยคุณภาพ และปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นภายในรั้วโรงเรียน ที่ทำให้คนหมดศรัทธาหรือศรัทธาลดลงต่อระบบการศึกษาในโรงเรียน ยังมีปัจจัยสนับสนุนมาจากพัฒนาการทางเทคโนโลยีสารสนเทศ ในช่วงราวยี่สิบถึงสามสิบปีที่ผ่านมามีคอมพิวเตอร์และมัลติมีเดียได้เปลี่ยนแปลงโฉมหน้าของระบบการผลิต การค้า รูปแบบการทำงาน รวมไปถึงโครงสร้างของครอบครัว

คอมพิวเตอร์ส่วนบุคคล พ.ศ. 2510 อินเทอร์เน็ต ประมาณ พ.ศ. 2523 และบริการเครือข่าย World Wide Web ใน พ.ศ. 2533

เทคโนโลยีการสื่อสารและสารสนเทศ ได้ทำให้การใช้ การสร้าง การกระจายความรู้เป็นไปอย่างรวดเร็ว โอกาสและวิธีการในการเข้าถึง ความรู้เปลี่ยนแปลงไป มีความเป็นไปได้ที่คนแต่ละคนจะสามารถวางแผนกำหนดวิธีการเรียนรู้ด้วยตนเอง (self-directed learning) และ ปัจจุบันก็มีการพัฒนาที่ชัดเจนยิ่งขึ้นในรูปแบบการเรียนรู้ที่เรียกว่า “โรงเรียนเสมือนจริง” หรือการศึกษาอิเล็กทรอนิกส์ (e-learning)

พร้อมกันนั้น การค้นพบใหม่ทางวิทยาศาสตร์เมื่อลงลึกไปในโลกของธรรมชาติระดับที่เล็กกว่าอะตอม ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรากฐานความคิดความเชื่อที่เคยยึดถือกันมานานอย่างสิ้นเชิง จากการเห็นธรรมชาติและชีวิตในฐานะที่เป็นวัตถุสาร เป็นกฎเกณฑ์แน่นอนตายตัว คาดทำนายได้ด้วยการลดทอนแยกออกเป็น ส่วนๆ ทัศนะแม่บทย่างใหม่บอกว่า ธรรมชาติและชีวิตสุดท้ายคือ ความว่าง ที่มีความผันแปรไม่คงที่ ไปตามเหตุปัจจัยที่มาเกี่ยวข้องสัมพันธ์ มีสภาวะทางพลังงานหรือความมีอยู่จริงของจิต ซึ่งหลายสิ่งหลายอย่างอยู่เหนือกว่าความรู้ในปัจจุบัน มีความเป็นองค์รวม (holism) ที่องค์ประกอบโดยรวมมีมากกว่าคุณสมบัติของส่วนย่อยที่มารวมกัน เหล่านี้เป็นต้น

กระบวนการรับรู้เรียนรู้ของเราจึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยน ทฤษฎี ตำราเรียนจำนวนมากต้องถูกสอบทาน ความรู้มีสภาวะเหมือนคลื่นที่ เคลื่อนตัวไม่หยุดนิ่ง จะไปหยิบจับเอาไว้แบบนี้กว่ารู้แล้วมันแล้วไม่ได้ ต้องเปิดใจเปิดสมองออกให้กว้างและมีหลักกาลามสูตรอยู่กับตน คือ เชื่อว่ารู้ได้จากผลของการประจักษ์ด้วยตนเอง

การศึกษาแบบสร้างความรู้เฉพาะด้าน สอนทักษะตายตัว จึงใช้ไม่ได้หรือด้อยความสำคัญลง จำเป็นจะต้องเปลี่ยนไปสู่การเรียนรู้ ความรู้อันหลากหลายอย่างสามารถเชื่อมโยงเป็นองค์รวม ทักษะสำคัญที่สุดคือ ทักษะของการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง รู้วิธีการเรียนรู้ รู้ อย่างปรับเปลี่ยนได้ไม่หยุดนิ่ง รู้ อย่างแยกคาง รู้ อย่างเข้าถึงความจริง

เพื่อก้าวทันชีวิตในโลกยุคใหม่ รองรับการทำงานอาชีพและเทคโนโลยีซึ่งมีการพัฒนาตัวตลอดเวลา อย่างที่มีการประมาณการกันว่า เกือบทั้งหมดของงานอาชีพในอีกราวยี่สิบปีจากนี้ไป จะเป็นประเภทของงานที่ไม่มีอยู่ในปัจจุบัน

ดังนั้น พิจารณาให้ดี โครงสร้างที่ถูกออกแบบไว้ในโรงเรียน อาจใช้ได้ในร้อยกว่าปีที่ผ่านมา แต่เริ่มใช้ไม่ได้กับโลกวันนี้และไปด้วยกันไม่ได้เลยกับโลกในศตวรรษที่ 20 จึงเป็นความจำเป็นที่องค์ประกอบทั้งหมดในโรงเรียนจะต้องถูกออกแบบใหม่ พร้อมกับต้องขยายฐานการเรียนรู้จากการศึกษาในโรงเรียน ไปสู่การศึกษาในรูปแบบที่มีความหลากหลายออกไป

ตลอดประวัติศาสตร์การศึกษาที่ผ่านมา ได้มีความพยายามที่จะเสนอ “การศึกษาทางเลือก” ที่มีความแตกต่างออกไปจากการศึกษากระแสหลักในระบบโรงเรียน เพื่อสร้างวิถีการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับธรรมชาติของมนุษย์ มีความหลากหลาย มีสิทธิเสรีภาพและโอกาสที่จะเลือกตามทัศนะความเชื่อของตน ผ่านกระบวนการคัดค้าน ผลักดันยาวนาน เป็นผลให้หลายแนวคิดหลายวาทกรรมของการศึกษาทางเลือกได้ผสมผสานอยู่ในแนวคิดและวาทกรรมในการปฏิรูป การศึกษามาเป็นลำดับ

การศึกษาทางตะวันตกได้มีการนำเสนอแนวคิดและนวัตกรรมการศึกษาทางเลื้อกมาเป็นระยะๆ อาทิเช่น

ซัมเมอร์ฟีล โดย เอ.เอส.นีล ชาวอังกฤษ มุ่งเน้นเสรีภาพของเด็ก จำกัดการใช้อำนาจของผู้ใหญ่ที่เป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้ของเด็ก

มอนเตสเซอร์รี่ โดยแพทย์หญิงมาเรีย มอนเตสเซอร์รี่ ชาวอิตาลี มุ่งให้เด็กเจริญงอกงามไปตามความต้องการตามธรรมชาติของตัวเอง การสร้างสภาพแวดล้อม อุปกรณ์เครื่องมือช่วยในการเรียนรู้ ที่ทำให้เด็กสามารถดึงเอาศักยภาพที่มีอยู่ในตัวให้ปรากฏออกมา

วอลดอร์ฟ โดย ดร.รูโดลฟ์ สไตเนอร์ ชาวออสเตรีย เชื่อว่ามนุษย์ประกอบด้วยกาย จิตใจ และจิตวิญญาณที่มีพัฒนาการไปตามช่วงวัย การศึกษาที่แท้จะต้องเป็นระบบบูรณาการในการสร้างสรรค์สมรรถภาพทั้งสามประการของมนุษย์ ได้แก่ ความคิด ความรู้สึก และพลังของเจตจำนง เพื่อการพัฒนาปัจเจกชนผู้มีอิสระทางปัญญา

เรกจิโอ เอมิเลีย โดยกลุ่มแม่บ้านในหมู่บ้านวิลลา เซลลา เมืองเรกจิโอ เอมิเลีย ประเทศอิตาลี ได้จัดตั้งโรงเรียนปฐมวัยในหมู่บ้านขึ้นบริหารโดยพ่อแม่ผู้ปกครองทั้งในด้านนโยบาย การวางหลักสูตร การประเมินผล และงบประมาณ ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ที่ทำให้เด็กเป็นตัวของตัวเอง หลักสูตรเป็นแบบปลายเปิดไม่กำหนดเนื้อหาแน่นอนเพียงแต่รวบรวมหัวข้อโครงการที่คาดว่าจะสัมพันธ์กับความสนใจของเด็กไว้ เด็กจะเรียนรู้ผ่านการทำโครงการ

สำหรับทางตะวันออก แนวคิดและนวัตกรรมการศึกษาทางเลื้อกจะมีความแนบแน่นกับศรัทธาและคำสอนทางศาสนา ให้ความสำคัญกับมิติในทางคุณธรรม ชีวิตที่กลมกลืนกับธรรมชาติ และการ

เข้าถึงจุดมุ่งหมายสูงสุดของชีวิตอันเป็นนิสรภาพ ที่มีชื่อเสียงเป็นที่แพร่หลาย ได้แก่ แนวคิดนีโอฮิวแมนนิส โดยพี.อาร์.ซาการ์ แนวคิดศาสนตินิเกตัน โดยรพินทรนาถ ฐากูร แนวคิดของกฤษณมูรติ เป็นต้น

การศึกษาทางเลือกหนึ่งที่มีความแพร่หลายอยู่ในหลายประเทศประมาณยี่สิบกว่าปีที่ผ่านมา ได้แก่ การศึกษาที่เรียกกันว่า home school คือการที่พ่อแม่เป็นผู้รับผิดชอบจัดการศึกษาให้กับบุตรหลานของตนเองแทนการส่งเข้าโรงเรียน

ผู้มีบทบาทสำคัญในการนำเสนอแนวคิดการศึกษาแบบโฮมสคูลในสหรัฐอเมริกาคือ จอห์น โฮลท์ ซึ่งมีความเชื่อว่าระบบการศึกษาแบบในโรงเรียนได้ขยายตัวมาในทางที่ผิดพลาด แทนที่จะทำให้เด็กงอกงามทางปัญญากลับกลายเป็นอุปสรรคในการเรียนรู้ของเด็ก โดยในโลกแห่งการเรียนรู้ที่แท้จริง เด็กสามารถเติบโตและพัฒนาได้โดยไม่ต้องไปโรงเรียน สภาพแวดล้อม ความสัมพันธ์ในครอบครัว รวมทั้งกิจกรรมในวิถีของการดำเนินชีวิตทั่วไป สามารถสร้างสรรคให้เกิดการเรียนรู้จากภายในตัวเด็กเองได้

การศึกษาแบบโฮมสคูลได้รับการยอมรับมากขึ้นเรื่อยๆ ดังในรายงานการวิจัย “การจัดการศึกษาโดยครอบครัว ประสบการณ์ของนานาชาติ” (อมรวิทย์ นาครทรรพ ,2543) ระบุว่า มีเด็กที่เรียนอยู่กับบ้านทั่วโลกจำนวนราว 2-3 ล้านคน เฉพาะในสหรัฐอเมริกามีจำนวนถึง 1.23 ล้านคน และคาดว่าในปี 2008 อาจมีเด็กอเมริกันที่เรียนอยู่กับบ้านเป็นจำนวนถึง 6.87 ล้านคน ส่วนประเทศอื่นๆ ที่มีเด็กเรียนอยู่กับบ้านจำนวนมาก ได้แก่ แคนาดา ออสเตรเลีย อังกฤษ ฝรั่งเศส เป็นต้น พร้อมทั้ง ได้เสนอว่าแรงผลักดันที่ทำให้เกิดกระแสโฮมสคูลขึ้น

ในหลายๆ ประเทศ มาจากปัจจัยสำคัญ คือ จากปัญหาความไม่เหมาะสมของการศึกษาที่รัฐจัดให้ ปัญหาความรุนแรง ยาเสพติด และการล่องหนทางเพศในโรงเรียน ตลอดจนความเชื่อทางศาสนาเฉพาะกลุ่ม สำหรับปัจจัยอื่น ได้แก่ ปรัชญาและความเชื่อทางการศึกษาส่วนบุคคลของพ่อแม่ ความต้องการเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว นอกจากนี้ ยังมีปัจจัยเสริมที่สำคัญ ได้แก่ ความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและเทคโนโลยีทางการศึกษาที่ช่วยให้รูปแบบการเรียนรู้อยู่ที่บ้าน ที่ “ผู้เรียนกำกับวิถีทางการเรียนรู้ของตนเอง” (self-directed learning) มีความเป็นไปได้มากขึ้นในประเทศที่เจริญแล้ว

ปัจจุบันโดยลำพังเพียงรัฐย่อมไม่สามารถแบกรับภาระจัดการศึกษาทั้งหมดต่อไปได้ ทั้งด้วยข้อจำกัดด้านคุณภาพที่จะรองรับกลุ่มผู้เรียนที่มีความแตกต่างกันในสังคมที่มีความซับซ้อนมากขึ้น ตลอดจนข้อจำกัดในการลงทุนในทรัพยากรทางการศึกษา จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องให้สังคมทั้งมวลได้เข้ามามีส่วนรับผิดชอบร่วมกันในการศึกษาของชาติ

ซึ่งในการนี้ เงื่อนไขเบื้องต้นที่สุดก็คือ การสร้างสรรค์วิถีทางใหม่ ๆ ของการศึกษาเรียนรู้ ที่ไม่ถูกจำกัดอยู่ด้วยระเบียบแบบแผนของการศึกษาในระบบแบบเดิม วิถีทางที่ผู้เรียนเป็นผู้วางแผนกำหนดวิธีการเรียนรู้ของตน เรียนรู้ได้ในทุกรูปแบบทุกเวลาทุกสถานที่ และเรียนรู้ได้แม้ไม่ได้เข้าโรงเรียน

บทที่ 4

บ้านเรียนที่ฟื้นคืนขึ้นมาใหม่

มีหลายคนอาจเห็นไปว่า บ้านเรียนไทย ก็แค่การวิ่งตามเอาอย่างประเทศทางตะวันตกอีกครั้ง ซึ่งเป็นความเข้าใจผิด โดยแท้จริงแล้ว การศึกษาบ้านเรียนมีเหตุที่มาจากความเป็นจริงที่ดำรงอยู่ในสังคมไทยเราเองอย่างแน่นอน

แม้คำว่า “บ้านเรียน” จะเป็นคำที่แปลมาจากภาษาตะวันตก หรือคนไม่น้อยก็เรียกทับคำเดิมไปเลยว่า โฮมสคูล ทั้งนี้ ก็เพื่อสื่อความเข้าใจถึงรูปแบบการศึกษาที่มีบ้านเป็นฐาน ต่างจากการศึกษาที่มีโรงเรียนเป็นฐาน กรณีเมื่อมีการเทียบเคียงกับการศึกษาของต่างประเทศก็เพื่อเรียนรู้ข้อดีข้อด้อย ไม่ใช่การตื่นเท่อเหมือนแพ้น้ำอย่างขาดสาระแก่นแท้ของตนเอง

ดังก่อนหน้าจะมีการศึกษาแบบโรงเรียน พ่อ แม่ ก็ทำหน้าที่เป็นครูคนแรกของลูกมาแต่ไหนแต่ไร สถาบันครอบครัวเคยมีบทบาทอย่างสูงในการอบรมบ่มสอนบุตรหลานของตน การมีครอบครัวที่อบอุ่นเข้มแข็งถือเป็นรากฐานอันสำคัญยิ่งของวิถีชีวิตไทย ทั้งได้อาศัยสัมพันธภาพอันดีงามของครอบครัวเป็นเบ้าหลอมดำรงวงศ์ตระกูลสืบต่อกันมา

รากฐานทางวัฒนธรรมประเพณี และความเป็นสังคมพุทธมาแต่โบราณกาล จึงนับเป็นต้นทุนอันประมาณค่ามิได้ของการศึกษาบ้านเรียนไทยในวันนี้

พร้อมกันนั้น โสมสคุณไม่ว่าจะเป็นที่ไหนในโลกที่เชื่อมต่อกันถึงกันนี้ ก็ล้วนมีมูลเหตุสำคัญมาจากทุกข์ทางการศึกษา และเป็นการมุ่งแสวงหาวิถีทางใหม่ของการศึกษาเรียนรู้เช่นเดียวกัน ดังนั้น จึงมีจุดร่วมที่ถ่ายเทเรียนรู้ประสบการณ์จากกันและกันได้ นำมาใช้เป็นประโยชน์ในลักษณะที่ยังคงรู้จักตัวเองและปรับประยุกต์สร้างสรรค์ขึ้นใหม่บนรากฐานของความเป็นตัวเราได้

การได้อาศัยตัวอย่าง ประสบการณ์ บทเรียนจากนานาชาติ จึงนับเป็นต้นทุนอีกทางหนึ่งให้กับการศึกษาบ้านเรียนไทย ที่แม้จะเพิ่งฟื้นคืนชีวิตขึ้นมาใหม่ได้ไม่นานนักก็ตาม

สำหรับพัฒนาการในสังคมไทย ของการศึกษาทางเลือก โสมสคุณ ที่มีชื่อเป็นทางการว่า “การศึกษาโดยครอบครัว” หรือนิยมเรียกกันในหมู่ผู้จัดว่า “การศึกษาบ้านเรียน” จากรายงานการวิจัย “รูปแบบและพัฒนาการการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทย” (ยุทธชัย-อุทัยวรรณ เฉลิมชัย ,2543) พบว่า ตั้งแต่ราวปี พ.ศ. 2528 เริ่มมีครอบครัวไทยอย่างน้อยจำนวนสองครอบครัวตัดสินใจจัดการศึกษาบ้านเรียน จากนั้นจนถึงช่วงรอยต่อก่อนการประกาศพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้มีครอบครัวจำนวนเพิ่มมากขึ้น จัดการศึกษาบ้านเรียนแต่เป็นไปอย่างเงียบๆ ไม่เปิดเผย กระทั่งหลังการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งได้ให้สิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานแก่ครอบครัว การศึกษาโดย

ครอบครัวหรือบ้านเรียนจึงได้กลับมามีบทบาทในสังคมไทยอีกครั้ง มีครอบครัวตัดสินใจจัดการศึกษาบ้านเรียนขยายจำนวนออกไป ประมาณการกันว่าปัจจุบันในขอบเขตทั่วประเทศมีอยู่ราว 70-100 ครอบครัว

ตัวอย่างครอบครัวบ้านเรียนรุ่นบุกเบิก

ช่วงเวลา	ครอบครัวบ้านเรียน
ดำเนินการก่อนปี พ.ศ.2530	ครอบครัวคุณพิภพ - รัชณี ธงไชย ครอบครัว นพ.โชติช่วง - วิจิตรา ชูตินธร
ดำเนินการหลังปี พ.ศ.2535	ครอบครัว นพ.พร - จันทร์เพ็ญ พันธุ์โอสถ ครอบครัวคุณสยาม - สมพร พึ่งอุดม ครอบครัวคุณสาทร - จินตนา สมพงศ์ ครอบครัว ดร.เจษฎา - นิราพร เหลืองแจ่ม ครอบครัวครูบาสุทธินันท์ - ฉวี ปรัชญพฤทธิ
ดำเนินการในช่วงรอยต่อของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542	ครอบครัวนาวาโทสุขสวัสดิ์ - กนกพร สบายใจ ครอบครัวคุณอาทิตย์ - สุกัลยา แดงพวงไพบูลย์ ครอบครัวคุณพรสรวง คุณวัฒน์นาการ

ระยะเริ่มต้นที่ยังไม่มีกฎหมายรับรองสิทธิ ครอบครัวใช้วิธีลงทะเบียนไว้กับโครงการโฮมสคูล โรงเรียนหมู่บ้านเด็ก ของมูลนิธิเด็ก ผู้เรียนจะมีฐานะเป็นนักเรียนของโรงเรียนได้รับวุฒิการศึกษาจากโรงเรียน ซึ่งวิธีการลงทะเบียนกับโรงเรียนนี้ยังคงใช้กันอยู่จนถึงปัจจุบัน นอกเหนือจากโรงเรียนหมู่บ้านเด็กแล้วมีโรงเรียนรับจดทะเบียนในโครงการโฮมสคูลเพิ่มขึ้น ได้แก่ โรงเรียนสัตยาไส และโรงเรียนประถม

ศึกษารวมศาสตร์ สำหรับผู้เรียนระดับมัธยมศึกษา โดยส่วนใหญ่ใช้วิธีลงทะเบียนกับการศึกษานอกโรงเรียน (กศน.)

ภายหลังเมื่อมีการประกาศกฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว พ.ศ.2547 จึงเริ่มมีครอบครัวไปจดทะเบียนกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ที่ครอบครัวมีภูมิลำเนา ผู้เรียนจะมีฐานะตามกฎหมายเป็นผู้เรียนในการศึกษาแบบบ้านเรียน โดยตรงได้รับวุฒิการศึกษาจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ซึ่งมีศักดิ์และสิทธิ์เช่นเดียวกับวุฒิการศึกษาของโรงเรียน

ในการดำเนินการจัดการศึกษา นอกจากรูปแบบครอบครัวเดี่ยวที่พ่อแม่จะเป็นผู้รับผิดชอบอำนวยความสะดวกเป็นหลักแล้ว ยังมีการดำเนินการในลักษณะรวมกลุ่มครอบครัวด้วย ซึ่งมีทั้งการรวมกลุ่มแบบข่ายประสานงาน มีการนัดหมายไปเรียนรู้ร่วมกันเป็นระยะตามโอกาสอำนวย กับการรวมกลุ่มแบบรวมศูนย์การจัดการ ที่ครอบครัวบ้านเรียนหลายครอบครัวจัดการศึกษาให้กับลูกหลานร่วมกันในสถานที่ตั้งแห่งหนึ่ง จัดให้มีครูทำหน้าที่เป็นผู้สอน พ่อแม่ในกลุ่มที่มีเงื่อนไขอาจร่วมเป็นครูหรืออยู่ในทีมบริหารจัดการด้วย ตัวอย่างการรวมกลุ่มในลักษณะแบบนี้ ปัจจุบันได้แก่ กลุ่มบ้านเรียนน้ำริน กลุ่มบ้านเรียนดวงตะวัน เป็นต้น

รูปแบบการดำเนินการจัดการศึกษที่บ้านเรียนในปัจจุบัน

การลงทะเบียน	<ul style="list-style-type: none"> ➢ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ตามภูมิลำเนาของครอบครัว ➢ โครงการโฮมสคูลในโรงเรียน ➢ การศึกษานอกระบบโรงเรียน (กศน.)
การจัดการศึกษา	<ul style="list-style-type: none"> ➢ ครอบครัวเดี่ยว ➢ รวมกลุ่มครอบครัวแบบข่ายประสานงาน ➢ รวมกลุ่มครอบครัวแบบรวมศูนย์การจัดการ

สำหรับ **สิ่งที่เป็นแรงผลักดัน** ให้ครอบครัวไทยนำลูกออกจากโรงเรียนหรือไม่ส่งลูกเข้าโรงเรียนแล้วมาจัดการศึกษาด้วยตนเอง จากการสัมภาษณ์ครอบครัวบ้านเรียนรุ่นบุกเบิก ในรายงานการวิจัยที่อ้างข้างต้น ได้ให้ข้อสรุปไว้ว่า

“ปัจจัยสำคัญที่สุดต่อการก่อกำเนิดขึ้นของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทย คือ ทศนะความคิดในเชิงอุดมคติและศรัทธาในหลักศาสนาธรรม โดยมีจุดมุ่งหมายให้การศึกษาเป็นเครื่องพัฒนาบุตรหลานให้มีชีวิตที่มีอิสรภาพและดีงาม โดยที่มีปัญหาในโรงเรียนและความสิ้นศรัทธาต่อการศึกษาในระบบ เป็นตัวหนุนส่งช่วยให้การตัดสินใจเลือกการศึกษานอนทางสายใหม่มีความแน่วแน่ยิ่งขึ้น แม้จะต้องเผชิญกับอุปสรรคมากมายรวมถึงการไม่ได้รับการยอมรับในทางกฎหมายบ้านเมือง”

กล่าวโดยรวม พิจารณาจากปัจจัยภายในครอบครัว มูลเหตุสำคัญเป็นผลมาจาก

1. ครอบครัวมีทัศนคติที่แตกต่างไปจากการศึกษาในระบบโรงเรียน ส่วนใหญ่มีศรัทธาทางศาสนธรรมและทัศนคติเชิงอุดมคติเป็นรากฐานความคิด ให้ความสำคัญทั้งความรู้และคุณธรรม ปฏิเสธการศึกษาแบบบริโภคนิยมมุ่งแข่งขันเอาวัดเอาเบรียบกัน เป็นต้น

2. บุตรมีความต้องการ อาจมาจากเคยประสบปัญหาในโรงเรียน จากความรุนแรง ความไม่เป็นธรรม เป็นต้น หรือด้วยมีลักษณะพิเศษ ซึ่งเป็นไปได้ทั้งด้านที่เป็นความพร่องและด้านที่มีมากกว่าเด็กทั่วไป การศึกษาอย่างในโรงเรียนไม่สามารถตอบสนองและช่วยพัฒนาศักยภาพตามความแตกต่างนี้ได้

3. สภาพการณ์ของครอบครัวไม่เอื้ออำนวย เช่น อยู่ในชนบท ห่างไกล ขาดโรงเรียนที่ดี หรือต้องใช้เวลาเดินทางมาก ครอบครัวต้องย้ายภูมิลำเนา ต้องเดินทางไปต่างประเทศอยู่บ่อยๆ เป็นต้น

หากพิจารณาโดยดูจากปัจจัยทางสังคม ก็เป็นเช่นเดียวกับการเกิดขึ้นของโฮมสคูลในหลายๆ ประเทศ คือมีมูลเหตุผลักดันมาจากปัจจัยใหญ่ๆ ดังนี้

1. โลกในปัจจุบันและอนาคต ข้อมูล ข่าวสาร และความรู้ใหม่ๆ เกิดและเคลื่อนตัวไปอย่างรวดเร็ว ขณะเดียวกัน สื่อ เทคโนโลยีที่พัฒนาแพร่หลายทำให้มีความเป็นไปได้มากขึ้นที่บุคคลจะสามารถเรียนรู้และเข้าถึงความรู้ต่างๆ ได้ด้วยตนเอง มีอิสระหลุดจากข้อจำกัดของวิธีการเรียนแบบเดิมมาสู่การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นได้ตลอดเวลาทุกสถานที่

“บ้าน” ในวันนี้จึงกลายเป็นสถานที่แห่งการศึกษาเรียนรู้ได้ไม่ต่างหรืออาจมีประสิทธิภาพมากกว่าโรงเรียน

2. ปัญหาของการศึกษาในระบบโรงเรียน โดยเฉพาะในเรื่องความแข็งตัวไม่ทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลกของสังคมที่เป็นจริง และปัญหาความไม่มีคุณภาพ ในขณะที่เรากำลังต้องการวิธีการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับการเคลื่อนตัวของความรู้ยุคใหม่ การศึกษาในโรงเรียนกลับเต็มไปด้วยข้อจำกัด

3. การเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปอย่างรวดเร็วทำให้เกิดความซับซ้อนและการขยายตัวอย่างมากมายของกิจกรรมทางสังคม เกิดผลกระทบต่อชีวิตของผู้คนทั้งในทางปริมาณและความหลากหลายมิติ ลำพังการศึกษาในระบบโรงเรียนไม่สามารถตอบสนองต่อความแตกต่างหลากหลายของกลุ่มผู้เรียนที่มีมากขึ้น รวมทั้งลำพังการให้บริการของรัฐทางด้านการศึกษาที่ไม่สามารถที่จะทำได้ทั่วถึงมีประสิทธิภาพ จำเป็นที่จะต้องมีการปรับรูปแบบการศึกษาที่แตกต่างออกไป และการระดมความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในสังคมให้มาช่วยกัน

4. วิวัฒนาการของสังคมมนุษย์กำลังเคลื่อนตัวจากกระบวนทัศน์และระบบที่ผิดพลาดไปสู่การให้คุณค่าความหมายอย่างใหม่ต่อชีวิต การสร้างสรรค์อารยธรรมอีกยุคสมัยเพื่อให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ด้วยวิธีการเรียนรู้ที่มีอิสระ บูรณาการเชื่อมโยง และสอดคล้องกับศักยภาพในการเรียนรู้ตามธรรมชาติของความเป็นมนุษย์ ซึ่งทั้งหมดนั้นจะต้องไปพ้นจากพันธนาการของระบบการศึกษาที่มุ่งเพียงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์สู่การศึกษา เพื่อพัฒนาความเป็นมนุษย์อย่างสมบูรณ์ทั่วด้านโดยแท้จริง

มูลเหตุการตัดสินใจของครอบครัวไทยผู้จัดการศึกษาก่อนบ้านเรียน

ปัญหาการศึกษา ในระบบโรงเรียน	อุดมคติ ศรัทธาทางศาสนา	บุตรมีความ ต้องการพิเศษ
	มูลเหตุ การตัดสินใจ	
ความจำเป็นของครอบครัว ย้ายบ้าน เปลี่ยนงาน ฯลฯ	สร้างสรรวิถีการเรียนรู้ สอดคล้องกับโลกยุคใหม่	

ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับ **สิทธิของครอบครัว** พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้มีบทบัญญัติในทางส่งเสริมสนับสนุนอยู่หลายมาตรา

มาตรา 12 ให้สิทธิครอบครัวสามารถจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้กับบุตรของตนเองได้

มาตรา 13 มาตรา 14 และมาตรา 61 บิดา มารดา หรือผู้ปกครองที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้กับบุตรหรือบุคคลในความดูแล มีสิทธิได้รับการสนับสนุนจากรัฐทั้งด้านความรู้ เงินอุดหนุน การลดหย่อนหรือยกเว้นภาษี เป็นต้น ตามความเหมาะสม ความจำเป็น และตามที่กฎหมายกำหนด (ปัจจุบันยังอยู่ระหว่างการพิจารณาดำเนินการ)

รวมทั้งเมื่อพิจารณาประกอบกับบทบัญญัติในมาตราอื่นๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกันของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติฯ บริบทของการศึกษาโดยครอบครัวจะเห็นชัดเจนยิ่งขึ้น ดังนี้

การศึกษาโดยครอบครัว มีสถานะเป็น “ศูนย์การเรียนรู้” ตาม มาตรา 18(3) ซึ่งเป็นสถานศึกษาประเภทหนึ่ง เช่นเดียวกับสถาน พัฒนาเด็กปฐมวัย และโรงเรียน

เมื่อมีฐานะเป็นสถานศึกษาประเภทศูนย์การเรียนรู้ ก็เชื่อมโยง ไปถึงเรื่องอื่นๆ ได้แก่ จัดการศึกษาได้ในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งหรือทั้ง สามรูปแบบ (ในระบบ นอกระบบ ตามอัธยาศัย) ตามมาตรา 15 ต้อง ยึดแนวการจัดการศึกษา ตามหมวดที่ 4 ต้องอยู่ภายใต้การกำกับดูแล ของคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามมาตรา 34 และมีความ ผูกพันกับเขตพื้นที่การศึกษา ตามมาตรา 37 เป็นต้น

เรื่องที่ได้รับการยกเว้นเป็นกรณีเฉพาะ คือ ไม่ต้องมีคณะกรรมการสถานศึกษา ตามมาตรา 40 ครูและบุคลากรของศูนย์ การเรียนรู้ไม่ต้องมีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ ตามมาตรา 53

มาถึงวันนี้ การศึกษาโดยครอบครัว สิทธิของพ่อแม่และ ครอบครัวในการเลือกวิถีทางการให้การศึกษาอบรมแก่บุตร ที่เป็น สิทธิโดยธรรมชาติ เป็นรากฐานทางวัฒนธรรมไทยมาแต่เดิม แต่กลับ ถูกกลบกลบหายไป บัดนี้ ได้รับการยอมรับให้ฟื้นคืนขึ้นมาใหม่แล้ว (พร้อมๆ กับสิทธิของบุคคล องค์กร สถาบันทางสังคมต่างๆ ตามมาตรา 12) ให้เป็นการศึกษาอีกทางเลือกหนึ่งนอกเหนือจากการศึกษาใน ระบบแบบแผนของรัฐ เอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดอยู่

ด้วยความตระหนักลึกซึ้งมากขึ้นว่า ครอบครัวคือ รากฐานของชีวิต คือรากฐานของสังคม และปัญหาทุกเรื่อง แก้ไขได้ที่ครอบครัว

บทที่ 5

ประสบการณ์การจัดการเรียนรู้ของครอบครัวบ้านเรียน

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ร่วมกับสถาบันบ้านเรียนไทย ได้จัดให้มีการอบรมเชิงปฏิบัติการ “ก้าวแรกสู่บ้านเรียน” ขึ้น ในช่วงเดือนกรกฎาคม - สิงหาคม 2548 รวมสามครั้ง ซึ่งเป็นโอกาสสำคัญของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยเฉพาะในเรื่องประสบการณ์ของครอบครัวบ้านเรียนที่ได้จัดการศึกษามาแล้วในระยะเวลาพอสมควร สามารถเป็นมุมมองหรือบทเรียนให้กับผู้ที่กำลังจะเริ่มต้นได้เป็นอย่างดี โดยมีครอบครัวบ้านเรียนจำนวน 9 ครอบครัว ได้มาเล่าประสบการณ์ให้กับที่ประชุม ในที่นี้ ขอสรุปประเด็นสำคัญมานำเสนอเพื่อเป็นตัวอย่างโดยสังเขปต่อเรื่องการจัดการเรียนรู้ของครอบครัว ดังนี้

การจัดการเรียนรู้ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

ครอบครัว “บุญมาก”

- บ้านเรียนเป็นเหมือนกับ การกลับบ้านได้ทันเวลาที่ลูกถามหา เพราะว่าชีวิตครอบครัวจะต้องอยู่กับเราไปชั่วลมหายใจ สุดท้าย ถ้าคุณพ่อคุณแม่ใคร

สักคนสามารถอยู่เทิร์นกลับมาอยู่ร่วมกับลูกได้ ถือว่าสำคัญมาก

- การศึกษาบ้านเรียนลูกเป็นสำคัญ เพราะฉะนั้นงานนี้ลูกต้องเป็นผู้นำ พ่อแม่เป็นเพียงทีมเป็นลูกน้องของลูก

- การจะรู้จักลูก ความใกล้ชิดที่สำคัญที่สุด บ้านเรียนทำให้เราเรียนรู้ลูกไปพร้อมๆ กับเรียนรู้ตัวเราเอง จริงๆ แล้วเป็นการพัฒนาไปพร้อมๆ กันทั้งพ่อแม่ลูก

- เริ่มจากความสนใจของลูก ให้อิสระกับเขา สังเกตดูว่าเขาสนใจอะไรจริงๆ เคยพยายามที่จะจัดตารางเวลาวิชาต่างๆ แต่ไม่ได้ผล ให้เป็นการเรียนรู้อย่างอิสระดีกว่า แต่เรื่องวินัยก็ต้องมาก่อน ในใหม่ๆ เด็กจะชินมาจากโรงเรียนที่ต้องมีครูคอยบอกว่าเรียนวิชานี้นะ เอาหนังสือมาทาง ครูต้องคอยคุมตลอดเวลา ดังนั้น ต้องหาวิธีการทำให้เด็กเรียนรู้ได้โดยตัวเขาเองเป็นผู้กำหนด ถึงจะเป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากความสนใจของเขาจริงๆ

- แต่ละวันแม่จะแบ่งกว้างๆ ว่า หนึ่งรับผิดชอบต่อตัวเอง ตั้งแต่ตื่นนอนดูแลตัวเองให้เสร็จสรรพ สองรับผิดชอบต่อส่วนรวม งานในบ้านต้องมีส่วนรับผิดชอบด้วย สามทำสิ่งที่ลูกสนใจ จะอ่านจะเขียนหรือวาดรูปทำได้เลย

- พ่อแม่ที่ใกล้ชิดลูกจะเห็นผลที่เกิดจากการตามใจ แต่ถ้าพ่อแม่ไม่มีเวลาอยู่กับลูกจะไม่เห็นหรอก ให้เงินไป ตามใจไป ไม่เห็นผลที่ตามมา การเรียนรู้ตามความสนใจของลูกหากเรามีความใกล้ชิดก็ไม่ต้องกังวลในเรื่องจะเป็นการตามใจลูก ถ้าเขาไม่สนใจก็จะบอกละนอนอะไรก็ไม่เกิดผล เข้าหุ้ชายทะเลดูหุ้ชวา

- เด็กแต่ละคนมีความต้องการในแต่ละช่วงวัยที่แตกต่างกัน ถ้าลูกมีความต้องการที่นอกเหนือหรือว่าเกินไป เราคุยด้วยเหตุด้วยผลได้

ด้วยประสบการณ์ด้วยวุฒิภาวะของคนเป็นพ่อเป็นแม่เราซึ่งนำเขาได้ เขาอาจจะบอกชอบ 싫่อย่าง เราแนะนำในวัยของเขาอาจจะเหมาะสมสักสองสามอย่าง

- ยกตัวอย่างการเรียนรู้ที่เริ่มจากความสนใจของเด็ก ลูกสาวชอบอ่านการ์ตูนไปเช่าการ์ตูนสามก็มาอ่านแล้วติดใจ เราเห็นเป็นช่องทางเลย ไปหาสามก็เล่มจริงมาให้ ขยายไปหานิยายจีนเรื่องอื่นๆ ขยายไปเป็นการแตงนิยายจีนเอง ลูกเรียนการเขียน การจับประเด็นได้โดยที่เราไม่ต้องคอยกำกับ

- ภาษาอังกฤษใช้วิธีให้เขาแปลนิทานง่ายๆ วันละบท กลับมาแม่เหนือก็ตรวจการบ้านเขาคนเดียว คำนี้คำนั้นแปลอย่างนี้โอเคไหม เป็นการเรียนรู้แบบสบายๆ ได้ทุกที่ทุกเวลา ไม่ห่างจากวิถีชีวิตประจำวัน ไม่หลุดจากชีวิตความเป็นจริง

- การศึกษาบ้านเรียนมีหลายรูปแบบ พ่อแม่ไม่จำเป็นที่จะต้องลงมือสอนเองทั้งหมด แต่เป็นคนคอยเอื้อและมองให้รอบด้าน เรื่องวิชาความรู้เป็นสิ่งที่เด็กควรจะเรียนรู้และสามารถหาได้ง่ายๆ แต่สิ่งสำคัญกว่าคือการทำให้เด็กมีความพร้อมที่จะเรียนรู้ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับการตอบใจทยี่ในชีวิตประจำวันจริงๆ เช่น เมื่อเขาเล่นอินเตอร์เน็ตก็ยอมอยากรู้ต้องใช้ศัพท์ภาษาอังกฤษตามมา การที่เขาไปใช้จริงในชีวิตจะทำให้เกิดความอยากรู้และเรียนรู้ได้จริงๆ

- พ่อแม่เป็นนักเขียน ลูกมีส่วนช่วยตรวจทาน ช่วยแนะนำตรงนี้เขยตรงนั้นเหมาะทำนองนี้ได้ ส่วนสิ่งที่ลูกจะเรียนรู้จากพ่อแม่คือพล็อตเรื่อง การสื่อตามลักษณะการเขียนแบบต่างๆ การค้นคว้า เพราะเขาสังเกตได้ว่าพ่อแม่เป็นนักค้นคว้า

- ถ้าเราคิดว่าวันหนึ่งในอนาคตลูกเราอาจกลับเข้าระบบ ก็สามารถใช้หลักสูตรของระบบเป็นเกณฑ์ว่า ช่วงวัยหรือช่วงชั้นนี้ลูกควรเรียนรู้เรื่องอะไร หาหนังสือของกระทรวงมาให้ หาครูมาสอน ให้ลูกไปเรียนพิเศษบ้าง เพื่อให้ต่อกับในระบบได้

- ในส่วนตัวลูกสาวแม้จะบอกไม่ได้วันนี้ว่าเขาประสบความสำเร็จแล้ว แต่ในเป้าหมายของการทำบ้านเรียนถือว่าประสบความสำเร็จแล้วขั้นหนึ่ง คือรู้จักรับผิดชอบตัวเอง รับผิดชอบต่อส่วนรวม และหาความถนัดของตัวเองได้ เป็นที่น่าพอใจ ถึงตอนนี้คิดว่าบ้านเรียนไม่เพียงเป็นทางเลือกของครอบครัวแก้ปัญหาของลูกเราได้ ยังน่าจะเป็นทางเลือกของสังคมไทยด้วย ไม่ว่ารัฐบาลจะพัฒนาการศึกษาอยากให้เด็กเป็นคนดี มีคุณภาพ มีความสุข มีความคิดสร้างสรรค์ มีความใฝ่รู้ตลอดชีวิต เราจะหาได้จากการศึกษที่บ้านเรียน

ครอบครัว “จันทรวินิต”

- ทางการแพทย์มีการวิจัยว่า สมอมนุษย์มีสองส่วน ส่วนคิดกับส่วนอยาก ส่วนคิดมีจินตนาการที่มีพลังมหาดล ส่วนอยากคือ อยากได้ อยากเล่น อยากทำงาน เราจะตั้งกระตุ้น

ทั้งสองส่วนให้มีความสมดุลกัน

- หลักสูตรของครอบครัวพูดได้ว่าลูกเป็นคนร่างเอง เพราะเป็นหลักสูตรที่มาจากความสนใจของลูกเป็นหลัก เมื่อเขาสนใจอะไร เราก็สนับสนุน ส่งเสริมให้เขาทำสิ่งที่เขาอยากทำได้สำเร็จ หลักๆ ก็เท่านั้นเอง

- เขาชอบวาดรูป หลักสูตรแรกจึงเป็นการวาดรูป หลักสูตรต่อมาคืออ่านหนังสือ ตอนออกมาจากโรงเรียนใหม่ๆ ลูกปฏิเสธที่จะเรียนเขียนอ่าน แต่เป็นเรื่องที่จำเป็น เราจึงต้องพยายามใช้อุบายพาเข้าร้านหนังสือ แล้วให้เขาเลือกหนังสือเอง เรื่องแรกที่ลูกเลือกคือแฮร์รี่ พอร์เตอร์ เล่ม 1 หลังจากนั้นแล้วเขาก็หาหนังสืออ่านอยู่ตลอดโดยเลือกเองทุกเล่ม ทุกวันนี้ก็ยังเลือกหนังสือเองอยู่

- ตอนแรกมีความพยายามจะสอนเป็นรายวิชา แต่เป็นไปไม่ได้ จึงเปลี่ยนเป็นหนึ่งให้ลูกเรียนรู้เองจากกระบวนการจริงพร้อมกับวิถีชีวิต สองพาไปร่วมกิจกรรมต่างๆ สามอาศัยกระบวนการกลุ่มในการสื่อสารกัน ไม่ได้เป็นรายวิชาแล้ว

- พื้นที่การเรียนรู้ของครอบครัวเป็นพื้นที่ที่เท่าเทียมกัน พ่อแม่ต้องสลายอำนาจของตนมาเป็นการยอมรับซึ่งกันและกัน เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของครอบครัว ทักษะที่สำคัญอันหนึ่งของพ่อแม่คือ ทักษะในการฟังลูก ฟังลูกและอดทน ละลายช่องว่างระหว่างกัน เมื่อละลายได้แล้วลูกก็จะยอมรับที่จะเรียนรู้จากเรา เกิดการเรียนรู้จากกันและกันได้

- กระบวนการเรียนรู้ไม่ใช่อยู่ๆ จะเกิด ต้องค่อยๆ สะสม การเจอปัญหาแต่ครั้งจะสร้างปัญญาให้กับเรา

- ขณะลูกเล็กๆ อยู่กับครอบครัวเป็นหลักได้ พอถึงระดับมัธยมเขาต้องการเพื่อน มีประเด็นของการเรียนรู้กว้างขวางขึ้น ต้องมีกระบวนการของการรวมกลุ่ม พบว่าถ้ามีกลุ่มเพื่อนที่เข้าใจกันและมีฐานของครอบครัวคอยหนุนหลังเด็กจะมีพลังมหาศาล อย่างตอนนี้ ลูกสาวกับเพื่อนๆ รวมกันทำจุลสาร Hi วางแผนคิดค้นทำกันเองหมด มีความเป็นตัวตนของเขาเอง มีกระบวนการของเขาเอง พ่อแม่คอยยืนดูอยู่ห่างๆ

- ธรรมชาติของมนุษย์เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ถ้าได้มาเจอกันได้เล่นได้คิดด้วยกันก็จะเกิดกระบวนการสื่อสารเรียนรู้ที่ค่อยๆ ขยับตัวไป ถ้าได้รับการตอบสนองก็จะยิ่งมีความต่อเนื่อง จากจุลสาร Hi ไปถึงเรื่องดนตรี หากครูมาสอน มีห้องซ้อมได้เล่นดนตรีด้วยกัน มันเริ่มต้นมาจากสิ่งที่เด็กอยากทำ จะได้แค่ไหนค่อยว่ากันอีกที พ่อแม่ควรเฝ้ามองการเคลื่อนไหวตัวของเขามากกว่าที่จะเอาอะไรไปใส่ให้พวกเขา

- บทเรียนสำคัญคือการรวมกลุ่ม รวมกลุ่มแล้วเห็นตัวตนของเด็ก เกิดพื้นที่ตรงกลาง เกิดพลังของการเรียนรู้ เด็กจะเคลื่อนไหวไปด้วยตัวของเขาเอง ผู้ใหญ่ไม่ต้องเร่ง ใจเย็น ปล่อยให้มันเป็นไปตามธรรมชาติ และคอยเสริมด้วยการสร้างกระบวนการ

ครอบครัว “นวลละออง”

- ลูกอยู่โรงเรียนจนถึงชั้นประถม 4 จึงนำออกจากโรงเรียนมาฝากชื่อที่โรงเรียนหมู่บ้านเด็ก จนจบชั้นประถมแล้วมาขึ้นทะเบียนเป็นนักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียน กศน. จนถึงระดับมัธยมปลายในปัจจุบัน

- ตอนเริ่มต้นต้องหาข้อมูล คุยกับผู้รู้ จนมั่นใจว่าจัดได้พยายามจัดระเบียบความคิดของตัวเองของครอบครัว ต้องปรับวิถีชีวิตปรับเวลาการทำงานให้สอดคล้องกับการจัดการศึกษาให้ลูก แม้มีเวลาไม่มากนักก็ต้องทำให้เป็นเวลาที่มีคุณภาพ บางเรื่องให้ลูกเรียนรู้ด้วยตนเอง บางเรื่องพ่อแม่ต้องช่วยต้องจัดเวลาพาไป

- ลูกจะมีศักยภาพใหญ่ๆ อยู่ 2-3 เรื่อง เรื่องแรกคือเรื่องภาษา จึงจัดให้เรียนทั้งภาษาอังกฤษ ภาษาญี่ปุ่น แล้วยังมีความสนใจขยายไปถึงภาษาจีน ภาษาเกาหลี ภาษาฝรั่งเศสด้วย อีกเรื่องคือเรื่องดนตรีไทย ที่ได้ไปเรียนกับทางศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย เมื่อได้รับการส่งเสริมเขาก็พัฒนาไปได้อย่างมาก

- บ้านเรียนคือการค้นหาศักยภาพของลูก จากการทำเราอยู่กับเขาตลอด ฝ้าสังเกต พูดคุย ค้นหาพร้อมกับเรียนรู้ร่วมกันกับเขา ส่งเสริมเขา ต่อยอดศักยภาพของเขา ถ้าปล่อยลูกไว้ในระบบโรงเรียนจะไม่เห็นตรงนี้

- เรื่องของศักยภาพอย่างเดียวคงไม่พอ ต้องพัฒนาทักษะชีวิตทางด้านอื่นด้วย ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการใช้ชีวิต การทำงานบ้าน

การเล่นกีฬา เรื่องของจิตวิญญาณ ความดี ความเมตตา เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ พวกนี้เราจะสอดแทรกเข้าไปให้กลายเป็นวิถีชีวิต

- เดิมเคยจัดเป็นตาราง เป็นแผนการเรียนรู้อย่างเป็นหลักสูตร ใหญ่หลักสูตรย่อย มีวิธีการเรียนรู้แบบเรียนรู้ด้วยตนเอง เรียนรู้จากผู้รู้ เรียนรู้จากครู เรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ มีระยะเวลาในการจัด มีการประเมินผล ตอนแรกทำแบบนี้ หลังจากนั้น เริ่มประสบปัญหา พยายามที่จะปรับให้แนวทางยืดหยุ่นมากขึ้น ไม่ต้องเป็นไปตามตารางแต่ยังยึดหลักใหญ่ๆ ไว้ จะได้ไม่ยึดติดทั้งตัวลูกและตัวเราเองด้วย เพราะบางทีมันเหมือนการบังคับลูกบังคับตัวเอง หัวใจจะอยู่ที่ตรงนี้คือ ทำให้ยืดหยุ่นและสอดคล้องกับวิถีชีวิตของเราเอง

- ใช้วิธีพาไปแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ทัศนศึกษา ซึ่งไปมาค่อนข้างมาก ให้เขาไปเรียนรู้ด้วยตัวเอง เรียนรู้จากประสบการณ์จริงทำให้เขาเรียนรู้ได้ดีกว่า จริงๆ แล้วเราแทบไม่ได้สอนเลย เราแค่เป็นผู้ดำเนินการในการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้กับลูก จัดหาทรัพยากร หาหนังสือให้ จนที่บ้านเป็นเหมือนห้องสมุดแห่งหนึ่ง

- ได้ตั้งแนวทางการประเมินผลไว้สี่แบบ พ่อแม่สังเกต เก็บผลงาน เก็บหลักฐานร่องรอยการเรียนรู้ทุกอย่าง ดูจากวิธีการทำงานของลูก ถ้าจะเทียบกับมาตรฐานทั้งไทยและสากลเชื่อว่าความสามารถของลูกเทียบได้

การจัดการเรียนรู้ระดับประถมศึกษา

ครอบครัว “สบายใจ”

- ตลอดเวลาเป็นกระบวนการเรียนรู้ของชีวิตทั้งนั้นเลย ทุกเวลาที่เขาเจริญเติบโตไปก็เป็นขั้นตอนกระบวนการเรียนรู้ พอเขาโตขึ้น เขาเริ่มเรียนรู้จากตัวเอง จากครอบครัว จากสังคม เมื่อเรียนรู้จากตรงนั้นแล้วก็เริ่มเป็นกิจกรรมที่เราต้องดำเนินในชีวิตประจำวัน กิจกรรมที่ครอบครัวของเราออกไปช่วยเหลือสังคม และเป็นกิจกรรมที่เราต้องพัฒนาลูกไปตามทักษะของเขา ในกระบวนการเรียนรู้ทำให้เขาได้สร้างกระบวนการคิดวิเคราะห์ และกระบวนการแก้ปัญหา กระบวนการพัฒนาตัวเอง นี่คือคำวาท้องค์ความรู้ที่เกิดขึ้นกับกระบวนการเรียนรู้

- ลูกจะจดจำสิ่งที่เขาสนใจ เขาจะเก็บเรื่องนั้นไว้นานกว่าจะได้รับการต่อยอด เราใช้วิธีสังเกตและจดไว้ รู้สึกว่าลูกสนใจอะไรมากมาย และหลายอย่างมีความเชื่อมโยงอยู่ในตัวเอง เราพยายามหาวันเวลาที่เหมาะสมและสอดคล้องเพื่อสานต่อกระบวนการเรียนรู้ นั้น ยกตัวอย่างเรื่องรามเกียรติ์ ซึ่งเขาสนใจเมื่อตอนยังเด็กมากอายุ 7-8 ขวบ แต่สามารถอ่านรามเกียรติ์ฉบับร้อยแก้วเต็มทีผู้ใหญ่ตั้งมากมายไม่ได้อ่าน เชื่อมโยงไปถึงเรื่องการเรียนรู้ การประดิษฐ์หัวโขน นิทาน

พื้นบ้านไทยอื่นๆ เรื่องของความดีความชั่ว การต่อสู้กันระหว่างฝ่ายธรรมะกับฝ่ายอธรรม เป็นต้น

- แนวทางการเรียนแบบบ้านเรียนต้องดูพัฒนาการของเด็ก แล้วเอาความรู้เข้าไปสอดแทรกให้ตรงกับความสนใจ แต่บางครั้งพ่อแม่ก็ต้องเป็นคนจุดประกายด้วย อย่างรามเกียรติ์ก็มาจากการที่พ่อจุดประกายด้วยการเล่าเรื่องเมขลากับรามสูรให้ลูกฟังในวันที่ฝนตกมีฟ้าร้องฟ้าผ่า แล้วบอกว่าเรื่องนี้มืออยู่ในเรื่องรามเกียรติ์ ถ้าลูกอยากรู้ต้องไปอ่านรามเกียรติ์จะเข้าใจทั้งหมด หลังจากนั้นประมาณหนึ่งอาทิตย์ลูกก็รบเร้าให้ซื้อหนังสือรามเกียรติ์ให้

- ลูกเล่นกีฬาเทนนิส และฝึกมวยด้วย การฝึกมวยมาจากการที่เขารักความเป็นไทยมาก จะชื่นชมวีรบุรุษในประวัติศาสตร์ที่เก่งทางมวย จึงชวนขวยอยากเรียนวิชามวยไทย เป็นการเรียนในเชิงอนุรักษ์ ต้องการรู้เกร็ดและแม่ไม้มวยไทยในแต่ละท่า ด้วยความชื่นชมในภูมิปัญญาของบรรพบุรุษไทย

- สำหรับบ้านเรียนแล้วโลกกว้างคือโรงเรียนของเรา ยิ่งได้โอกาสมากเท่าไรสิ่งที่อยู่ข้างในตัวเขาก็จะยิ่งแสดงออกมา คุณพ่อที่เป็นนายทหารเรือจะพาลูกไปที่ทำงานไปร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่บ้านจะมีหนังสือนาวีกศาสตร์รับเป็นประจำ ลูกจะอ่านด้วยความสนใจทั้งๆ ที่หนังสือแบบราชการรูปแบบสีสันไม่ได้จูงใจเลย แล้วเราก็จะบันทึกโดยเฉพาะเรื่องเรือรบ เขาทำตารางใส่ชื่อเรือ ขนาด ระวังประวัติเรือแต่ละลำ โดยไม่ต้องไปแนะนำ ไม่ต้องไปกำหนดเวลาให้กับเขา เพียงแต่ใช้เวลาให้เหมาะสมสอดคล้องกับวิถีชีวิต จากนั้นกระบวนการเรียนรู้ของเด็กจะตามมาอย่างน่าสนใจ

- ในการเล่นเทนนิส ลูกจะมีการบันทึกด้วยว่าแข่งกับใคร ได้ที่เท่าไร บางครั้งจะบันทึกว่าชนะหรือแพ้เพราะอะไร มีอยู่ช่วงหนึ่งแข่งแพ้รอบสองอยู่ตลอด ก็มาคุยกัน รู้ความคิดของเขา ใช้การวิเคราะห์ของเราแลกเปลี่ยนประสบการณ์ช่วยกันปรับ แต่ไม่ใช่ลูกต้องคิดตามเรา ซึ่งก็ช่วยให้เขาพัฒนาผ่านรอบสอง รอบสาม ไปถึงรอบรองชนะเลิศได้ที่น่าปลื้มใจก็คือเขาไม่รู้สึกลัวแพ้เลย ชอบที่จะได้แข่งขันมากกว่า

- สอนลูกให้อ่านหนังสือได้ตั้งแต่เล็ก เพราะเป็นคนชอบอ่านหนังสือให้ลูกฟังก่อนนอน ทำทุกวันก็จะเป็นการซึมซาบเข้าไปข้างใน ซึ่งเขาจะสามารถจำได้หมด พอโตขึ้นหน่อยก็จะมี การอ่านด้วยกัน ระหว่างวัน มีแบบฝึกหัดหลักภาษา พยัญชนะต้น สระ ให้เขาเติมเป็นการเรียนรู้ตามธรรมชาติก่อนแล้วค่อยย้อนกลับไปสรุปในทางหลักวิชาทีหลัง

ครอบครัว “ส่งเสริมสวัสดิ์”

- สำหรับลูกมี 4 เรื่องใหญ่ ที่พ่อแม่จะต้องทำ คือ ดูแลเอาใจใส่ อบรม และสั่งสอน เรื่องการดูแล ได้แก่การกินอยู่หลับนอน เรื่องเอาใจใส่ ก็อาหารการกิน อย่าให้ล้นหลาม เรื่องการอบรม จะเป็นกิริยามารยาท กติกาการเข้าสังคม เรื่องสั่งสอน ได้แก่หลักทาง

พุทธศาสนา ทักษะ ความรู้ต่างๆ เหล่านี้เป็นต้น แตกต่างกันตามค่านิยมที่แต่ละครอบครัวยึดถืออยู่

- การสอนหนังสือสอนง่าย เนื้อหาสาระ 8 วิชาไม่ยาก แต่จะทำได้ยังไงถึงจะสอนให้เด็กเป็นคนดี ให้เด็กเป็นคนแข็งแแกร่งแต่ไม่กระด้าง สอนอย่างไรให้มีความวิริยะอุตสาหะ เพราะด้านจิตใจนี้จะมีผลต่อชีวิตของเขามากที่สุดต่อไปในวันข้างหน้า

- ลูกชอบเล่นกีฬาสนุกเกอร์ เริ่มเล่นตั้งแต่อายุ 8 ปี ปัจจุบันจะ 10 ปีแล้ว ได้รับคัดเลือกให้อยู่ในศูนย์ฝึกกีฬาเยาวชนกรุงเทพฯ เป็นมืออันดับหนึ่งด้วย ซึ่งอยากจะทำให้เห็นว่า ถ้าเราให้โอกาส ให้เวลา สนับสนุน เด็กจะพัฒนาในสิ่งที่เขาถนัดอย่างเต็มที่ ต่างจากการเรียนในระบบที่มีกรอบเวลาจำกัดอยู่

- การเรียนรู้ของครอบครัว ในขณะนี้มีลักษณะเป็นการพัฒนาโครงการหลัก “หัดเล่นสนุกเกอร์” ไปสู่โครงการรอง “อบรมจิตใจด้วยของใส่มั้ควิว” และโครงการย่อย 5 โครงการ ได้แก่ เข้าร่วมแข่งขันสนุกเกอร์ระดับสโมสรและระดับประเทศ เข้าร่วมฝึกในศูนย์ฝึก ร่วมฝึกกับเด็กต่างประเทศ สังเกตการณ์การจัดการแข่งขันระดับทวีปเยาวชนชิงแชมป์เอเชีย ร่วมแข่งขันคัดเป็นนักกีฬาเยาวชนของ กทม. เพื่อได้สิทธิ์ไปแข่งขันระดับภาคที่จันทบุรี

- กระบวนการเรียนรู้ของเด็กจะเกิดขึ้นทั้งที่สมองและที่จิตใจ ในส่วนสมองบูรณาการเนื้อหาสาระตามหลักสูตรของกระทรวงได้ ส่วนทางจิตใจที่ต้องปรับต้องดูแลมากคือความสุขและทักษะชีวิตต่างๆ ดังตัวอย่างส่วนหนึ่งของการบูรณาการจากโครงการหัดเล่นสนุกเกอร์ไปสู่สมองและจิตใจ ดังนี้

สิ่งที่เกิดขึ้นในจิตใจและบุคลิกภาพ

ความอดทน

กระบวนการทางการตัดสินใจ

ความมีน้ำใจเป็นนักกีฬา

ความมีสติ มีสมาธิ

ทักษะการแก้ไขปัญหา

ความมีวินัย

การควบคุมอารมณ์

ความรับผิดชอบในฐานะสมาชิกครอบครัว

การพัฒนาทักษะการมองหาทางเลือก

การพัฒนาทักษะการวางแผน

การพัฒนาความมั่นใจในตนเอง

พัฒนาความพยายามทำสิ่งที่ทำให้สำเร็จ

สิ่งที่เกิดขึ้นในสมอง

รับรู้และเข้าใจเรื่องการเรียนรู้

เรียนรู้วิธีการเรียนรู้

ความยาวระบบอังกฤษ

และเมตริก

สถิติ

แรง แรงเสียดทาน ความเร็ว

ความเร่ง

มุม

น้ำหนัก

เศษส่วน เปอร์เซนต์

ไม้ ที่มาของไม้

ความอ่อนแก่ของไม้

ภูมิศาสตร์

ภาษาอังกฤษ

เครื่องมือช่าง

เครื่องมือสถาปนิก

ครอบครัว “แนววิถีรันทท์”

- อาจจะเปรียบเทียบเทียบว่า โรงเรียนเหมือนหม้อหุงข้าวเราใส่ข้าวสารไปทอดสวิตซ์ก็ออกมาเป็นข้าวเลย ไม่ต้องห่วงว่าจะไม่เสร็จ เพียงแต่จะดิบหรือแฉะเท่านั้น ส่วนบ้านเรียนเหมือนการทำแกง แกงแต่ละอย่างมีส่วนผสมไม่เหมือนกัน จะเอาเผ็ดมากเผ็ดน้อย ตั้งตั้งไฟให้เดือดแค่ไหนถึงจะอร่อยพอดี หมายถึงบ้านเรียนแต่ละบ้านจะไม่เหมือนกัน ต้องใส่ใจใช้เวลาในการเจียระไนมากเลย

- ความใกล้ชิดช่วยในการสังเกตพฤติกรรมของลูกซึ่งจะมีการเปลี่ยนแปลงโดยเฉพาะเด็กเล็ก เปลี่ยนไปตามกายภาพ อายุ ตามสภาพแวดล้อมหรือตามสิ่งเรียนรู้ที่เราจัดให้กับเขา พ่อแม่ต้องมีความละเอียดอ่อน รู้ก่อนว่าลูกเราเด่นตรงไหนด้อยตรงไหน ตอนนี้อากำลังสนใจอะไร กำลังฮือตๆ นี่แหละใส่ไปเลยตามที่เขาต้องการ ชอบอะไรใส่ตรงนั้นลงไปเรื่อยๆ แล้วมันจะแตกลายออกไปเอง ไม่ได้เอาสาระเป็นตัวตั้งแต่เอาความสนใจของลูกเป็นที่ตั้ง เพราะตัวความรู้สมัยนี้ กดซะเข้าไปก็เห็นได้หมดไม่จำเป็นต้องไปลูบไปคลำมันก็ได้

- การจัดการเรียนรู้มุ่งเน้นตามความต้องการและความสนใจของลูกเป็นหลัก เรียนรู้เรื่องใดอย่างไรจะไม่กำหนดเวลาและวิธีการตายตัว แต่จะปรับเปลี่ยนตามความพร้อมของลูกและตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป โดยพ่อแม่ลูกได้เรียนรู้ร่วมกัน จากการ

ทดลอง จากประสบการณ์ตรงตามแหล่งเรียนรู้ต่างๆ เน้นการเรียนรู้เชิงวิเคราะห์ เพื่อให้ลูกสามารถค้นหาสาเหตุของปัญหาและวิธีแก้ปัญหาเหล่านั้นๆ ได้ด้วยตัวเอง

- ความรักไม่มีขอบเขตจำกัด ถ้ามัวตามใจลูกใหม่ ขอดตอบว่าตามใจเถอะ มีลูกคนเดียวรักมากด้วยอยากจะทำอะไรก็เล่นไป ถ้ามัวจะดูตรงไหนว่าพอแล้ว พ่อแม่ยอมมีวิจารณ์ญานมีสำนึกู้และดูจากสภาพทุกๆ ไปของลูก เกิดข้อกำหนดขึ้นมาเองว่า พอแล้ว ถ้าลูกยังไม่ยอมหยุดก็ต้องหาวิธี อุบายที่จะเปลี่ยนความสนใจของลูกไปเป็นอย่างอื่นบ้าง

- กัลยาณมิตรบอกว่าอย่าให้เป็นแบบพ่อแม่รังแกฉัน อยากรบอว่าบางเรื่องก็ให้เป็นเถอะไม่เป็นไรหากยังอยู่ในคอนโอรลของเรา ไม่ได้ส่งไปให้คนอื่นรังแกที่โรงเรียน เราชังแกของเราเองเราสามารถวกกลับไปแก้ไขได้

ครอบครัว “แป้งหอม”

- อาศัยลูกเป็นศูนย์กลาง
สาระส่วนใหญ่เริ่มที่ศักยภาพ
ความถนัด ความสนใจของลูก
และตามมาด้วยสาระที่จำเป็น
เหมาะสมกับสภาพและวัย เป็น
แนวทางของเด็กคนหนึ่งและ

ครอบครัวหนึ่งมากกว่าจะเป็นหลักสูตรกระทรวงศึกษาธิการ คือเป็นตัวเราเอง 90 เปอร์เซ็นต์ อิงหลักสูตรกระทรวงแค่ 10 เปอร์เซ็นต์

- สิ่งที่บอกที่สอนที่อบรมและปฏิบัติต่อลูก ล้วนเกิดจากธรรมชาติในความรักที่มีต่อลูกและความสัมพันธ์ในครอบครัว ทุกอย่างออกมาจากภายใน แล้วจึงมาปรุงแต่งด้วยความรู้จากหนังสือตำราจากประสบการณ์พบว่าการเรียนรู้ของลูกมีขึ้นอยู่ตลอดเวลาในการใช้ชีวิตอย่างเป็นปกติประจำวัน ช่วยกระตุ้นการเรียนรู้ของพ่อแม่ให้เกิดมีขึ้นตามไปด้วย

- ลูกจะมีเวลาเป็นของตัวเอง ตื่นนอนตอนเช้าทุกวันโดยไม่ต้องปลุก เกิดการเล่นการเรียนรู้อย่างอิสระทั้งวัน ลูกจะเป็นคนชวนให้พ่อแม่จัดสรรข้อมูลให้ตามที่ยากรู้อยากเล่น ชี้อกรยาน วิ่งรอบบ้าน รื้อของออกมาเล่น ปั้นดินน้ำมัน ละเลงสี ตัดกระดาษ ขอให้อ่านนิทานเล่มโปรด เป็นต้น เวลาของกิจกรรมของลูกจะเกิดขึ้นจากตัวเขาเองและกลายเป็นแบบแผนเวลาโดยอัตโนมัติ แม่เคยลองจัดเป็นตารางเวลาให้แต่ไม่ได้ผล จึงปล่อยให้ทำตามธรรมชาติ และมีการปรับเปลี่ยนสนับสนุนตามสมควรอย่างพยายามให้สอดคล้องกับพัฒนาการของลูก

- แนวทางการประเมินผล ใช้วิธีสังเกต พูดคุย ดูพฤติกรรมที่ลูกแสดงออกในชีวิตประจำวัน รวมไปถึงการสอบถามและรับฟังคำแนะนำเกี่ยวกับตัวลูกจากคนรอบข้าง เพื่อนำมาพัฒนาแก้ไขปรุงแต่งทุกอย่างให้ตลกขบขันเป็นสาระความรู้ตลอดจนลักษณะนิสัยอันเป็นคุณแก่ลูก เป็นการวัดความก้าวหน้า พัฒนาการ การรับรู้ ความเข้าใจ การยอมรับของลูก มากกว่าที่จะวัดความรู้ออกมาเป็นตัวคะแนน

ครอบครัว “สังวรเวชภัณฑ์”

- ครอบครัวเลือกใช้กระบวนการศิลปะเป็นตัวเชื่อมศาสตร์ทั้งหมดเพื่อเข้าถึงความรู้กระบวนการศิลปะมันมีอยู่ในธรรมชาติของมนุษย์ทุกคน ซึ่งไม่ใช่การเขียนรูปสวยหรือเขียนให้เหมือน กระบวนการอย่างแรกคือ แรงบันดาลใจ ซึ่งนำไปสู่การค้นหาลองผิดได้ สังเคราะห์ออกมาเป็นผลงานศิลปะ ในช่วงระหว่างกระบวนการนี้จะมีการเข้าถึงความรู้แบบต่างๆ มีการถ่ายทอดความคิดและเข้าสู่จิตสำนึกด้วย

- ทุกสิ่งทุกอย่างในกระบวนการศิลปะ เราใช้การศึกษาธรรมชาติเป็นพื้นฐาน เพราะว่าง่ายที่สุดและเชื่อมโยงไปสู่สิ่งที่เป็นแก่นสารมากที่สุด สารที่เป็นองค์ความรู้ถูกสังเคราะห์มาจากธรรมชาติศึกษาทั้งหมดอย่างเป็นขั้นตอน จากความเรียบง่ายไปสู่ความซับซ้อน เด็กจะสนใจสิ่งรอบตัวโดยไม่ต้องมีเครื่องเล่นที่ปรุงแต่งหรือกำหนดขอบเขตจินตนาการของเขา ดอกไม้ ต้นไม้ วัชพืช ได้หมดเลย ข้อสำคัญอยู่ที่การถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกกับสิ่งที่เขาเรียนรู้

- เป็นการสร้างร่องรอยลงไปประกอบกับจินตนาการ ที่อยากเรียกว่า จินตสังเคราะห์ ถ่ายทอดทุกอย่างผ่านการถ่ายทอดความคิดไม่ว่าจะใช้วิธีการแบบไหน บนร่องรอยอะไร จะมีกระบวนการที่อยู่ในขอบเขตที่จะสร้างเป็นผลงานลงบนสื่อแต่ละอย่าง

- การศึกษาธรรมชาติสร้างแรงบันดาลใจจากสิ่งต่างๆ ที่เด็กสนใจ เช่น แมลง ผีเสื้อ เป็นการเข้าถึงข้อมูลจริงในมิติความสัมพันธ์ที่เป็นจริง เด็กเกิดแรงบันดาลใจที่จะถ่ายทอด อาจเป็นการเขียนบันทึกหรือวาดภาพ จากนั้นก็จะเป็นการค้นหาเพิ่มเติมจากข้อมูลในหนังสือหรือสื่อต่างๆ ที่รวบรวมมา แล้วถ่ายทอดเพิ่มเติมลงไป

- อย่างในวันที่เดินเล่นรอบหมู่บ้าน ลูกอยากรู้เรื่องราว เราก็ถอนวัชพืชมาดูรากกัน แล้ววาดรูปรากแก้ว รากแขนง รากฝอย อยากรู้อะไรไปไม้ก็เอามาดูรูปทรงและเส้นใบต่างกันอย่างไร ยังแทรกเรื่องการคายน้ำ หน้าที่ของใบไม้ได้ด้วย เวลาถ่ายทอดมีเทคนิควาดอย่างเดียวหรือลงสีด้วย หรือเอาใบไม้ไว้ใต้กระดาษเก็บไว้ หรือทำเป็นแม่พิมพ์ โคนใบที่ตัดขวางออกก็ทำให้เกิดลวดลายต่างๆ ได้ เด็กจะเรียนรู้ที่จะดึงทุกอย่างมาใช้ได้หมด

- ในการศึกษาธรรมชาติ เด็กจะเป็นคนเชื่อมโยง มีมุมมอง มีคำถาม ตั้งข้อสังเกต จนเรานึกไม่ถึง พอสนใจเรื่องแมลงเขาจะรู้ว่าแมลงกินพืชอาหารต่างกัน ก็โยงไปสู่เรื่องพืช เรื่องความอุดมสมบูรณ์ของป่า เรื่องความหลากหลายในระบบนิเวศน์ หากพืชอย่างหนึ่งถูกทำลาย แมลงที่อาศัยพืชชนิดนั้นก็สูญพันธุ์ เด็กเรียนรู้เรื่องเหล่านี้ได้อย่างรวดเร็ว

- การเรียนรู้แบบนี้เป็นการเรียนรู้แบบไม่รู้จบ จะเชื่อมโยงกันตลอดเวลาจากภายในตัวเด็ก เขาคิดอะไรอยู่ เขาสนใจเขากำลังทำอะไร แล้วเราจะป้อนจะกระตุ้นอะไรเป็นการเสริมให้กับเขา ไม่มีวันหยุดเป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิตจริงๆ เป็นความเหนื่อยที่มีความสุข และคุ้มค่าที่จะยอมเหนื่อยให้เวลาแก่ลูกเมื่อเขายังเล็กอยู่ เพราะเมื่อโต

แล้วเขาอาจไม่ต้องการสิ่งที่เราจะให้ ครอบครัวเราไม่ต้องการสิ่ง
 บันเทิงเพราะการเรียนรู้เป็นสิ่งที่น่าสนใจที่สุดแล้ว

- ลูกจะเรียนรู้จากการแก้ปัญหา เขาออกแบบกล่องเป็นช่องๆ
 สำหรับเก็บซากแมลง เวลาเอาใส่เป้จะได้ไม่ยับ ตอนเช้าเขาจะให้
 อาหารหนอนซึ่งแต่ละชนิดไม่เหมือนกัน เขาจะเฝ้าดูและจดบันทึก เขา
 เขียนได้เพราะต้องการจดบันทึกว่าหนอนของเขาเข้าเป็นตัวดักด้งกี่วัน
 เรียนรู้การเขียนจากสมุดบันทึก เรียนรู้เรื่องเลขจากการประดิษฐ์
 เครื่องมือในการแก้ปัญหาต่างๆ ของเขา พ่อจะเป็นที่คอยแนะนำคอย
 เสริมวิชาพื้นฐานทั้งแปดกลุ่มสาระมีอยู่ในนั้นแล้ว

ครอบครัว “ลาภจตุรพิธ”

- จัดการศึกษาบ้านเรียน
 เพราะลูกไม่ยอมไปโรงเรียน
 หลานเป็นโรคสมาธิสั้นและโรค
 ความบกพร่องในการเรียนรู้ แล้ว
 เห็นได้ชัดว่าเด็กพิเศษเมื่อไปอยู่
 ในโรงเรียน ไม่ว่าจะไปโรงเรียน
 ไหนจะเป็นแค่พลเมืองชั้นสอง ครูไม่สามารถพัฒนาศักยภาพของเด็กได้
 เมื่อครอบครัวหาทางดูแลช่วยเหลือด้วยตัวเองกลับทำได้ดีกว่า

- ได้รวมกลุ่มครอบครัวบ้านเรียนมาจัดการศึกษาร่วมกันใช้
 ชื่อว่า “กลุ่มบ้านเรียนดวงตะวัน” ขณะนี้มีได้ระดับชั้นประถมอยู่ 5 คน

จัดจ้างครูผู้สอนประจำดูแล 2 คน ครูพิเศษสอนเปียโนอีก 1 คน คุ
ภายนอกคล้ายโรงเรียน แต่จริงๆ เป็นการเรียนรู้แบบเป็นรายบุคคลที่
ต่างจากโรงเรียนมาก

- ตอนเริ่มต้นขาดความมั่นใจ แต่เมื่อหาข้อมูลหนังสือมาอ่าน
พบว่า มีเพื่อนครอบครัวบ้านเรียนเพื่อนร่วมชะตากรรมอยู่ เราไม่ได้
เดินอยู่คนเดียวก็มีความสุขแล้ว ความมั่นใจกลับมา เดิมคิดว่าเรา
ไม่มีปัญหาที่จะสอนให้เด็กอ่านออกเขียนได้ แต่จริงๆ แล้วเด็กเล็ก
อ่านหนังสือออกอย่างเป็นธรรมชาติด้วยตัวของเขาเอง เราพิสูจน์เห็น
มาแล้ว

- เรามักจะติดภาพการเรียนของโรงเรียนว่าคาบนี้ต้องเรียน
วิชานี้ แต่การทำบ้านเรียนง่ายกว่านั้นมาก อาจใช้เวลาหลังเลิกงานก็ได้
เป็นชานาก็สอนวิชาทำนาได้ ธรรมชาติในการเรียนรู้ของมนุษย์เก่ง
กว่าที่โรงเรียนมีให้ เด็กในโรงเรียนกลับถึงบ้านอยากเล่น แต่เด็กบ้าน
เรียนให้เรียนน้อยๆ แต่เด็กกลับอยากเรียนมากๆ เอง เป็นธรรมชาติ
มากเลย ยิ่งเด็กเล็กถ้าให้ยายย่าเลี้ยงยังจะดีกว่าส่งไปโรงเรียนอนุบาล
เด็กพิเศษเด็กพิการโรงเรียนจัดการไม่ได้ เพราะโรงเรียนหรือสำนักงาน
เขตพื้นที่การศึกษาไม่ได้คาดหวังกับเด็กพิการ แต่ที่บ้านเรียนเราทำให้
ได้เกินกว่าที่เขาคาดหวัง เด็กที่เป็นโรคบกพร่องทางการเรียนรู้เราใช้
เวลาไม่นานสามารถทำให้เขาเรียนรู้ได้

- การจัดแผนการศึกษาของบ้านเรียนดวงตะวัน ได้แนวคิด
มาจากหนังสือเรื่อง “พลิกฝ่ามือ” ที่พูดถึงการศึกษาที่ดีทั่วโลก เสนอ
ว่าหลักสูตรน่าจะเป็น 4 ด้านตามลำดับดังนี้ (1) การพัฒนารายตัว (2)
เน้นทักษะชีวิต (3) ทักษะการคิดและวิธีการเรียนรู้ (4) เนื้อหาวิชาการ

ซึ่งจะกลับกันกับหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการของโรงเรียนที่เอาเนื้อหาวิชาการมาเป็นอันดับแรก

- **การพัฒนารายตัว** สร้างแรงจูงใจให้มีความตระหนักถึงศักยภาพของตนเอง มีความเพียรและอดทนในการทำงานให้สำเร็จ **ลู่ทางการพัฒนาทักษะชีวิต** ที่สำคัญเพื่อให้มีเหตุผลในการแก้ปัญหา สามารถควบคุมอารมณ์โกรธอารมณ์หงุดหงิด ยอมรับในความแตกต่างปรับตัวเข้ากับผู้อื่นได้ **การพัฒนาทักษะการคิดและการเรียนรู้** ให้มีนิสัยรักการอ่าน สามารถจับประเด็นเชื่อมโยงความรู้นำไปใช้ในชีวิตประจำวัน ทำให้การเรียนรู้เป็นเรื่องสนุกผู้เรียนสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตัวเอง ส่วนด้าน**เนื้อหาวิชาการ** เป็นการนำเนื้อหาตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการมาบูรณาการเข้ากับกิจกรรมต่างๆ และสอนเสริมเป็นบางรายวิชา

สรุปโดยรวม

รูปแบบแนวทางในการจัดการศึกษาบ้านเรียน จะมีความหลากหลายแตกต่างกันไปตามปรัชญา ทศนะ ความเชื่อของครอบครัว กับสภาพของครอบครัวและตัวบุตรผู้เรียน กล่าวโดยรวมแล้ว ในระยะของการเริ่มต้นใหม่ ครอบครัวส่วนใหญ่มีความพยายามที่จะจัดการเรียนการสอนคล้ายกับในโรงเรียนอยู่ คือมีคาบเรียน มีวิชาเรียน มีผู้สอน มีหนังสือ แบบเรียน แบบฝึกหัด ตามแผนการจัดการศึกษาที่พ่อแม่จัดทำขึ้น ถึงแม้จะเป็นเพียงการกำหนดกรอบหลักๆ เอาไว้ก็ตาม มีการผสมผสานประยุกต์หลักสูตรจากหลายๆ ที่ โดยใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของกระทรวงศึกษาธิการในส่วนที่เป็นวิชาหลักด้วย ยัง

ต้องการให้บุตรมีพื้นฐานความพร้อมทางวิชาการ หากต้องการกลับเข้าสู่การศึกษาในระบบเมื่อใดก็สามารถทำได้

เมื่อดำเนินการมาได้ระยะหนึ่ง กล่าวได้ว่าครอบครัวบ้านเรียนเกือบทั้งหมดพบว่า วิธีการที่เสมือนย้ายโรงเรียนมาไว้ที่บ้านดังกล่าวข้างต้นไม่ได้ผล สร้างความอึดอัดกลายเป็นการบังคับทั้งต่อตัวเด็กและตัวพ่อแม่ จึงมีการปรับเปลี่ยนให้มีความเป็นอิสระยืดหยุ่นขึ้น มีความเป็นครอบครัวหรือมีความเป็นตัวของตัวเองมากขึ้น โดยยังคงเหลือการยึดตามแบบแผนการเรียนตามหลักสูตรมากนักน้อยเพียงใดนั้นก็ขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายที่หวังให้เกิดผลขึ้นในตัวบุตร และลักษณะของตัวบุตรเป็นสำคัญ

อย่างไรก็ตาม ในท่ามกลางความหลากหลายของวิธีจัดการศึกษาเรียนรู้ของครอบครัวบ้านเรียน เราสามารถพบ**ลักษณะร่วมที่เป็นแกนหลักหรือเป็นหัวใจของการเรียนรู้แบบบ้านเรียน**ได้ อย่างน้อยก็ในเรื่องต่อไปนี้

1. เป็นการศึกษาที่มุ่งให้บุตรมีพัฒนาการไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีความรู้ควบคู่กับคุณธรรม สามารถดำเนินชีวิตอย่างมีความเท่าทัน ทำคุณประโยชน์ให้กับสังคม และอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

2. ยึดหลักผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด เด็กทุกคนมีศักยภาพที่จะเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง มีความถนัด ความสนใจ มีธรรมชาติหรือนิสัยของการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน กระบวนการจัดการศึกษาเรียนรู้ต้องเป็นไปอย่างสอดคล้องและสามารถพัฒนาผู้เรียนตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ หรือเป็นการจัดการศึกษาในลักษณะที่เป็นรายบุคคล

3. การเรียนรู้ที่ต่อยอดขึ้นจากความต้องการ ความถนัด ความสนใจของผู้เรียนโดยแท้จริง จำเป็นที่จะต้องให้อิสระกับผู้เรียน มีความยืดหยุ่น บุรณาการอยู่ในวิถีการดำเนินชีวิตประจำวันอย่างเป็นธรรมชาติให้ได้มากที่สุด ซึ่งในการนี้ ครอบครัวบ้านเรียนส่วนใหญ่มีการปรับเปลี่ยนสร้างสรรค์กระบวนการเรียนรู้ของบุตรของครอบครัว ด้วยการลองพยายามสลายหลักสูตร รายวิชา และคาบเรียน เพื่อให้การเรียนรู้สามารถเกิดขึ้นได้จริงในทุกวิถีทาง ทุกเวลา ทุกสถานที่

4. คุณค่าของการศึกษที่บ้านเรียน ไม่ใช่เป็นแต่เพียงการจัดการเรียนรู้ให้กับลูกเท่านั้น ที่จริงมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตทั้งหมดของครอบครัวด้วย บ้านเรียนจึงไม่ใช่การที่พ่อแม่ตั้งตนเป็นครูสอนลูกแต่เป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของครอบครัว หรือที่เรียกว่า “ครอบครัวเรียนรู้ร่วมกัน” ซึ่งไม่เพียงเฉพาะภายในครอบครัวของตนเท่านั้น ยังรวมไปถึงการเรียนรู้ร่วมกันกับกลุ่มกับเครือข่ายครอบครัวอื่นๆ และกับชุมชน สังคมด้วย

5. ในการวัดและประเมินผล เพื่อให้สอดคล้องกับกระบวนการจัดการศึกษาที่ยึดตามพัฒนาการของตัวผู้เรียนเป็นรายบุคคล จึงควรเป็น “การวัดและประเมินผลตามสภาพจริง” ที่บอกได้ถึงผลสัมฤทธิ์ที่เป็นองค์รวมทั้งหมดของตัวผู้เรียนในสภาพที่ตรงกับความ เป็นจริงมากที่สุด บอกถึงพัฒนาการในลักษณะของการ “ทำอะไรได้” มากกว่าจะบอกเพียง “รู้อะไร” และมุ่งที่พัฒนาการมากกว่า การตัดสินได้-ตก

หัวใจบ้านเรียนไทยนี้ จะได้ขยายความให้มีรายละเอียดยิ่งขึ้นในภาคต่อไป

ภาคสอง

หัวใจบ้านเรียนไทย

เรียนรู้ตามธรรมชาติ และเต็มศักยภาพ	เป้าหมายการเป็น มนุษย์ที่สมบูรณ์	เรียนรู้อย่าง บูรณาการวิถีชีวิต
หัวใจ บ้านเรียนไทย		
ครอบครัว เรียนรู้ร่วมกัน		วัดและประเมินผล ตามสภาพจริง

บทที่ 6

เรียนรู้เพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

“การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็น
มนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม
มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับ
ผู้อื่นได้อย่างมีความสุข”

นั่นคือ ความมุ่งหมายของการศึกษาไทยในยุคปฏิรูป ที่
กำหนดไว้ในมาตรา 6 ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ฯ เป็นการ
สร้างทิศทางใหม่ของการศึกษาจากการมุ่ง “พัฒนาทรัพยากรมนุษย์”
มาเป็นการศึกษา “เพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์”

จากการมองคนเป็นทรัพยากร เป็นทุน เป็นปัจจัย เป็นเครื่องมือ
เพิ่มผลผลิตเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจ มาสู่การศึกษาที่มองคนเป็นคน
อย่างมีความเป็นมนุษย์ในตัวของเขาเอง มีจุดมุ่งหมายและมีความ
สามารถที่จะฝึกฝนพัฒนาจนมีความสมบูรณ์พร้อมในความเป็นมนุษย์
มีชีวิตที่ดีงาม มีความสุข และมีอิสรภาพ

วิกฤตการณ์เกือบทุกด้านในโลกปัจจุบัน ทำให้เกิดความ
ตระหนักมากขึ้นว่าความสำเร็จของการพัฒนาคน นอกจากผลิดกำลัง
คนเพื่อสนองต่อความต้องการในสาขางานและกิจการต่างๆ ที่ต้องรู้
ในวิชาการและวิชาชีพแล้ว ยังต้องให้ความสำคัญต่อการจะพัฒนา

อย่างไรให้มีความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เพื่อไม่ให้คนหลงไปในทางใช้ความรู้ที่รำเรียนมาเป็นศาสตราวุธประหัตประหารกันเอง

ด้วยแม้ในประเทศที่ได้ชื่อว่ามีระบบการศึกษาที่มีคุณภาพ มีความเจริญทางวัตถุ แต่สังคมและชีวิตผู้คนในประเทศเหล่านั้นก็ยังเต็มไปด้วยวิกฤตการณ์และความขาดพร่องทางจิตใจ เป็นข้อยืนยันว่าการศึกษาที่ละเลยต่อการให้คุณค่าในความเป็นมนุษย์นั้นส่งผลรุนแรงเพียงไร

การศึกษาที่ผิดพลาดจะทำให้คนยิ่งเรียนจบสูง กลับยิ่งเป็นผู้หิวโหยและขาดแคลน แข่งขันแย่งชิงเพื่อที่จะกอบโกยหาความสุขให้กับตนเอง จุดมุ่งหมายของชีวิตคือการสร้างกำไรสูงสุด มีวัตถุประสงค์มาบำรุงบำเรอความสะดวกรสบาย โดยไม่คำนึงว่าจะสร้างความทุกข์ให้กับผู้อื่นสร้างปัญหาให้กับสังคมหรือไม่

การศึกษาที่จะนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน สังคมสันติสุข จะต้องพัฒนาคนให้พร้อมทั้งทันยุคสมัยและอยู่เหนือยุคสมัย คือนอกจากจะอยู่ได้ด้วยดี ได้รับประโยชน์ให้ดีที่สุดจากสภาพแวดล้อมที่ตัวอยู่ร่วม ยังต้องมีสำนึกของการสร้างสรรค์ปรับปรุงแก้ไขสภาพแวดล้อมให้ดียิ่งขึ้นด้วย กลายเป็นผู้มีความสุขจากการได้สร้างสรรค์ เรียนรู้ ผักผ่อน พัฒนาค้นอยู่ตลอดเวลา ไม่ติดยึดติดอยู่กับกระแสบริโภควัตถุ เปลี่ยนจากการหาความสุขจากการเสพเทคโนโลยีมาเป็น การหาความสุขจากการสร้างสรรค์ด้วยเทคโนโลยี เป็นการศึกษาเพื่อพัฒนาคนให้เป็นบัณฑิตโดยแท้ คือเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้แล้วไปนำพาให้องค์กร สังคม เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ในที่สุด

ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ พิจารณาได้จากระบบของคร่อมแห่งการดำรงดำเนินชีวิต ซึ่งในเป้าหมายทางการศึกษาที่เป็นที่ยอมรับกันในปัจจุบันจะมีหลักเช่นเดียวกับทางพระพุทธศาสนา คือ การมุ่งพัฒนาทั้งกาย ศิล(สังคม) จิตใจ และปัญญา

พัฒนากาย ไม่ได้หมายถึงเฉพาะการทำให้ร่างกายแข็งแรง เจริญเติบโต ไม่ถูกเบียดเบียนด้วยโรคภัย หากยังหมายรวมถึงการมีความรู้ความเข้าใจในความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมทางกายภาพทั้งหมด และความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ เช่น ความรู้ในปัจจัยสี่ การกิน การอยู่ การรู้จักประมาณในการบริโภค ความรู้ในการใช้อุปกรณ์เทคโนโลยี เป็นต้น

พัฒนาศีล หมายถึง พัฒนาการความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคม มีวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข มีความรู้และพฤติกรรมในการดำเนินชีวิตในการเลี้ยงชีพที่สุจริต มีส่วนร่วมสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามให้กับสังคม

พัฒนาจิตใจ หมายถึง พัฒนาให้เป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม มีเจตจำนง หรือมีแรงจูงใจ มีความตั้งใจ ไปในทางไม่เบียดเบียนกัน มีความรัก ความเมตตา พร้อมทั้งเกิดความละเอียดและเกรงกลัวต่อการทำบาปทุจริต จิตใจที่พัฒนาไปได้ดีจะเป็นจิตใจที่เบิกบาน ผ่องใสสงบ มีความสุข

พัฒนาปัญญา หมายถึง การมีความรู้ความเข้าใจต่อสิ่งทั้งหลายถูกต้องตรงตามความเป็นจริง มีความรับรู้โดยไม่มีอคติ สามารถวิเคราะห์หิวนิจฉัยเรื่องราวและปัญหาต่างๆ ได้อย่างไม่เอนเอียง สามารถนำความรู้ความคิดมาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาและในการจัดการ

ดำเนินการต่างๆ รวมทั้งมีอิสระจากการถูกกดดันบีบคั้นจากสิ่งที่มากระทบกระทั่งอารมณ์และจิตใจ

ท่านพุทธทาสภิกขุ ได้เสนอแนวทางใหญ่ของการศึกษาที่จะนำไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ สรุปได้เป็น 4 แนวทาง ดังนี้

1. แนวทางแห่งยถาภูตสัมมัมปัญญา หมายถึง การรู้จักจริงโดยประจักษ์แก่ความรู้สึกภายในใจ คือการศึกษาจะต้องสร้างความรอบรู้กระจ่างแจ้งตามภาวะการณ์ที่เป็นจริง เป็นการศึกษาที่ไม่แยกจากชีวิตจริง ด้วยความรู้จากการสอนการอ่านอย่างมากก็เป็นความรู้ด้วยเหตุผลยังไม่ใช่การรู้จักจริงโดยแท้ของตัวผู้รู้ ความรู้กับตัวผู้เรียนยังไม่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ฉะนั้น จะต้องให้รู้จริงอย่างประจักษ์แก่ตัวเข้าไปอยู่ภายในจิตใจ พิสูจน์ประโยชน์นั้นได้ด้วยตนเอง จึงจะนับได้ว่าเรียนรู้แล้ว

2. แนวทางแห่งไตรสิกขาและมรรคมืองค์แปด หมายถึง การศึกษาจะต้องสร้างให้เกิดความสมบูรณ์ถูกต้องทั้งด้านพฤติกรรม (ศีล) ด้านจิตใจ (เรียกตามองค์ประกอบที่เป็นแกนกลางในการฝึกฝนว่า สมาธิ) และด้านปัญญา คือความรู้อันแท้จริง พัฒนาพร้อมกันไปทั้งสามด้านและให้เป็น “ระบบของการปฏิบัติ” ไม่ใช่เป็นไปด้วยคำพูดหรือคำสอน

3. แนวทางแห่งปฏิจจสมุปปาท หมายถึง การฝึกหัดอบรมให้เห็นแจ้งในวงจรของการสืบต่อเหตุปัจจัย เห็นถึงความสัมพันธ์เชื่อมโยงที่ทุกชีวิตทุกสิ่งต่างส่งผลต่อกันและกัน ไม่ตกเข้าไปในมายาภาพและจิตที่ปรุงแต่งที่เป็นต้นเหตุให้มีความหลงผิดต่างๆ เกิดวิจารณ์ญาณสามารถเผชิญกับปัญหาสถานการณ์ต่างๆ อย่างรู้เห็นตามที่เป็นจริงอันเป็นกฎธรรมชาติ

4. แนวทางแห่งจิตภาวนา หมายถึง การทำจิตให้วัฒนา รุ่งเรืองไปเป็นลำดับ ด้วยการตั้งจิตให้มั่นหรือควบคุมจิตไว้ให้ตั้งอยู่ในความไม่ประมาทตั้งอยู่แต่ในทางที่เป็นกุศลดีงาม เป็นการกำกับความฉลาดที่เกิดจากการเรียนรู้ให้อยู่ในร่องรอยที่ถูกต้อง

ในขณะที่ ในหมวด 4 ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ได้กำหนด “แนวการจัดการศึกษา” รองรับเป้าหมายการศึกษา เพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ กล่าวโดยสรุปได้ว่า

1. ยึดหลักผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด ส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ (มาตรา 22)

2. เน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม (มาตรา 23)

3. การจัดกระบวนการเรียนรู้ ให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ฝึกทักษะการคิดการเผชิญปัญหา เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน จัดบรรยากาศสภาพแวดล้อมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลาทุกสถานที่ (มาตรา 24)

4. จัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ (มาตรา 25)

5. ประเมินผู้เรียนโดยพิจารณาจากพัฒนาการของผู้เรียน ความประพฤติ การสังเกตพฤติกรรมกรรมการเรียน การร่วมกิจกรรมและการทดสอบ ควบคุมไปในกระบวนการเรียนการสอน (มาตรา 26)

ทั้งธรรมชาติของท่านพุทธทาส และแนวการจัดการศึกษาของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติฯ จำเป็นที่จะต้องนำมา

ดำเนินการให้เกิดผลอย่างจริงจัง เพื่อมิให้เป้าหมายการศึกษาเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ กลายเป็นแค่หลักการหรูๆ เท่านั้น

กล่าวสำหรับการศึกษานบ้านเรียน ที่สามารถสร้างความแตกต่างออกจากโครงสร้างตายตัวของการศึกษาแบบเดิมมาได้ จึงนับเป็นโอกาสและเงื่อนไขสำคัญของการจะช่วยสร้างสรรค์วิถีทางใหม่ของการเรียนรู้ภายใต้เป้าหมายเพื่อพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ นำมาเกื้อหนุนให้การศึกษาแบบบ้านเรียนงอกงามเติบโตใหญ่ จนเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างสรรค์จุดเปลี่ยนเพื่อให้การศึกษาได้เป็นเครื่องพัฒนาองค์รวมแห่งชีวิตทั้งในความจริง ความดี ความงาม และความสุขโดยแท้ ตอบคำถามอันเป็นพื้นฐานที่สุดอย่างเป็นรูปธรรมและมีชีวิตชีวาได้ว่า ชีวิตมนุษย์นั้นเกิดขึ้นมาในโลกนี้ในจักรวาลนี้เพื่ออะไร และชีวิตที่ดิ้งามควรเป็นอยู่อย่างไร

บทที่ 7

เรียนรู้ตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ

“การศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ”

ความข้างต้น กำหนดไว้ในมาตรา 22 ของพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ อันเป็นทิศทางใหม่อีกประการหนึ่งที่มีความ สำคัญยิ่งของการศึกษาไทยในยุคปฏิรูปนี้

การเรียนรู้ช่วยให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและ เต็มศักยภาพ แรกที่สุดคือ การทำความเข้าใจผู้เรียนในฐานะที่เป็น **มนุษย์** ซึ่งย่อมจะต้องมีธรรมชาติวิสัย ดังนี้

ธรรมชาติของมนุษย์คือ การเรียนรู้ มนุษย์ไม่ได้เติบโตไปโดย สัญชาตญาณดังเช่นสัตว์อื่นๆ การเจริญงอกงามของมนุษย์ได้มาจากการฝึกหัดเรียนรู้เอาทั้งสิ้น ชีวิตของมนุษย์จึงเป็นชีวิตของการเรียนรู้ อย่างแท้จริง

มนุษย์ทุกคนล้วนมีความสามารถที่จะเรียนรู้ ธรรมชาติได้ มอบความสามารถในการเรียนรู้มาให้กับทุกคนไม่เว้นแม้ผู้พิการ ศักยภาพแห่งการเรียนรู้จากด้านในของชีวิตมนุษย์นี้นับเป็นความ มหัศจรรย์อย่างยิ่งในธรรมชาติ

มนุษย์สามารถเรียนรู้ฝึกฝนตนไปจนถึงจุดหมายแห่งชีวิตอันประเสริฐ คือ นอกจากประโยชน์ในทางฐานะ การงาน สุขภาพ อันเป็นจุดมุ่งหมายเบื้องต้นแล้ว มนุษย์ยังสามารถที่จะเรียนรู้เพื่อเข้าถึงมิติในทางคุณค่านามธรรมในทางศีลธรรมหรือความดีงาม สามารถเป็นผู้รู้ผู้ตื่นผู้เบิกบานใจอยู่ทุกขณะ หรือไปถึงซึ่งความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ตามเป้าหมายอุดมคติของการจัดการศึกษาได้

ในขณะที่ เมื่อมองมนุษย์ในฐานะที่เป็นปัจเจกแต่ละคน เราก็จะพบว่า คนแต่ละคนมีความแตกต่างกันไปทั้งทางร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ ความถนัด ความสนใจ จุดเด่น จุดด้อย รวมทั้งธรรมชาติในการเข้าถึงความรู้หรือรูปแบบการเรียนรู้ (Learning Style) และอัตราความเร็วในการเรียนรู้แต่ละเรื่อง ที่เกิดมาจากลักษณะภายใน รวมทั้งสภาพแวดล้อมภายนอกทางสังคมทางเศรษฐกิจก็ส่งผลต่อความแตกต่างนี้ด้วย

การจัดการศึกษาตามหลักการพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพเบื้องต้น จะต้องมั่นคงในศรัทธาต่อความเป็นมนุษย์ที่มีธรรมชาติคือการเรียนรู้ เชื่อว่าทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้จากนั้นก็จัดให้มีกระบวนการที่สามารถตอบสนองต่อความแตกต่างหลากหลาย ขจัดสิ่งที่เป็นปัญหาหรืออุปสรรคของการเรียนรู้ ส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดความเจริญงอกงามเต็มตามจุดเด่นความถนัดที่มีอยู่ โดยธรรมชาติของผู้เรียนแต่ละคน รวมทั้งช่วยสร้างความสมดุลและพัฒนาการอันเหมาะสมทุกด้านให้กับผู้เรียน

สำหรับการศึกษาบ้านเรียน เนื่องจากมี “ความรัก” ในความสัมพันธ์ของครอบครัวพ่อ แม่ ลูก เป็นรากฐาน และมีผู้เรียนกลุ่มเล็ก

เกือบจะเป็นตัวต่อตัว ทำให้มีความเป็นไปได้สูงที่จะจัดการศึกษาในลักษณะที่ยืดหยุ่นเป็นสำคัญได้อย่างแท้จริง สามารถสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่มีชีวิตชีวาที่เด็กเป็นเจ้าของการเรียนรู้ของตนเอง ไม่ใช่ต้องคอยรับคำสั่งจากผู้สอน ทำให้เกิดความสุขและแรงจูงใจใฝ่เรียนออกมาจากภายในตัวผู้เรียน เด็กจะเพลิดเพลินไปกับธรรมชาติของการเรียนรู้แบบนี้ ค้นพบความรู้ความจริงมากขึ้นเรื่อยๆ จนสามารถเป็นผู้สร้างองค์ความรู้ขึ้นได้ด้วยตนเอง

ในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างความแตกต่างนี้ สำหรับในต่างประเทศ ผลการวิจัยในสหรัฐอเมริกา พบว่า **พ่อแม่โฮมสคูลร้อยละ 24 จะใช้หลักสูตรสำเร็จรูปของหน่วยงานการศึกษาของรัฐหรือของเอกชน** โดยจะมีโรงเรียนแม่ข่ายที่ให้บริการวางแผนหลักสูตรและการสนับสนุนทางวิชาการแก่พ่อแม่ หลักสูตรของโรงเรียนแม่ข่ายมักจะนำกรอบหลักสูตรของทางการมาดัดแปลงปรับปรุงให้เหมาะกับความต้องการและปรัชญาแบบโฮมสคูล ที่สามารถพัฒนาเป็นแผนการศึกษารายบุคคลได้

ในขณะที่ **พ่อแม่โฮมสคูลอีกร้อยละ 71 จะใช้หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นเอง** ที่มีลักษณะอ่อนตัวเลื่อนไหลไปตามธรรมชาติของวิถีชีวิตประจำวันของครอบครัว แม้ว่าจะยังมีแนวการสอน เช่น การอ่าน การทำแบบฝึกหัด การทำกิจกรรมการเรียนรู้ไม่ต่างจากที่พบเห็นในโรงเรียนเท่าใดนัก แต่ที่สำคัญคือกิจกรรมเหล่านี้ไม่ได้เกิดขึ้นภายใต้ตารางเวลาเป็นคาบเรียนที่ตายตัว จะกำหนดไว้เป็นช่วงกว้างๆ เช่น ช่วงอ่านหนังสือ ช่วงค้นคว้าหรือทำงานอิสระ เป็นต้น

ทั้งนี้ ปัจจัยเกี่ยวกับภูมิหลังและแรงจูงใจของพ่อแม่ที่เข้ามาจัดโฮมสคูลจะมีส่วนอย่างสำคัญ กลุ่มที่ไม่เชื่อมั่นคุณภาพการศึกษาในโรงเรียน หรือเพียงต้องการพาลูกให้พ้นจากปัญหาต่างๆ ในโรงเรียน พ่อแม่กลุ่มนี้มักใช้หลักสูตรเนื้อหาวิชาแบบในโรงเรียนหรืออาจเข้มกว่าด้วยซ้ำ ส่วนกลุ่มพ่อแม่ที่มีปรัชญาความเชื่อว่าการเรียนรู้ที่แท้จริงจะมาจากธรรมชาติในชีวิตจริงโดยที่เด็กเป็นค้นพบการเรียนรู้ด้วยตนเอง กลุ่มนี้มีแนวโน้มที่จะจัดหาหลักสูตรวิธีการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นมีอิสระไม่มีโครงสร้างตายตัว เน้นให้เด็กได้เรียนรู้ไปพร้อมๆ กับการสัมผัสประสบการณ์ชีวิตโดยตรง

ในส่วนบ้านเรียนไทย รายงานการวิจัยในปี พ.ศ.2546 พบว่า แนวทางการวางหลักสูตรการศึกษาของครอบครัวส่วนใหญ่จะเอา **ความสนใจของลูกเป็นตัวตั้ง** มีการกำหนดกรอบหลักๆ ไว้ โดยมีเป้าหมายที่สามารถปรับเปลี่ยนไปได้ตามสถานการณ์ที่เป็นจริง มีการผสมผสานประยุกต์หลักสูตรจากหลายๆ ที่ สำหรับหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการจะใช้ในส่วนที่เป็นวิชาบังคับ อย่างมีการปรับให้เหมาะสมกับวัยและตัวเด็ก เนื้อหาวิชาไหนที่ลูกสนใจเป็นพิเศษก็จะเรียนมากกว่าวิชาอื่น ด้วยยังมีความต้องการให้ลูกมีพื้นฐานความรู้พร้อมทางวิชาการ หากต้องการกลับเข้าสู่การศึกษาในระบบเมื่อใดก็สามารถทำได้

แนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ บ้านเรียนไทยส่วนใหญ่จะยึดหลักให้เป็นธรรมชาติอยู่ในวิถีชีวิตประจำวันมากที่สุด ผสมผสานกับการใช้สื่อและอุปกรณ์ หลายครอบครัวมีการจัดตารางเรียนในบางสาระวิชาแต่ไม่เคร่งครัดตายตัวนัก วิธีการเรียนรู้ของเด็กจะ

เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์แวดล้อมที่พ่อแม่จัดให้ โดยที่ลูกจะค้นคว้าเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นหลัก มีการจัดครูพิเศษสอนบางสาระหรือไปเรียนกับสถานที่ที่จัดสอน เช่น ภาษาอังกฤษ ศิลปะ ดนตรี เป็นต้น สาระที่พ่อแม่เป็นผู้สอนเองโดยเฉพาะในกลุ่มเด็กเล็กโดยส่วนมากจะได้แก่ ภาษาไทยและคณิตศาสตร์

ท่ามกลางความหลากหลายของวิธีการจัดการเรียนรู้แบบโฮมสคูลหรือบ้านเรียน สิ่งที่คุณจะเป็นลักษณะร่วมเป็นแกนกลางหลักหรือเป็นหัวใจของการเรียนรู้ น่าจะอยู่ที่ตรงนี้เอง คือ กระบวนการเรียนรู้ตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพของตัวผู้เรียน การยอมรับให้ความสำคัญกับความแตกต่างหลากหลายของเด็กแต่ละคน เป็นกระบวนการเพื่อการค้นพบธรรมชาติของตัวเด็ก ความสนใจ ความถนัดที่เขามีอยู่ แล้วพัฒนาศักยภาพนั้นให้เต็มสมบูรณ์ขึ้นมา

บทที่ 8

เรียนรู้อย่างบูรณาการวิถีชีวิต

บูรณาการ เทียบเคียงกับคำภาษาอังกฤษว่า Integrate หรือ Whole หมายถึง การกระทำให้สมบูรณ์ ขยายความได้ว่าเป็นการเชื่อมโยงประมวลเอาส่วนย่อยๆ ให้รวมเข้ามาเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และเมื่อประสานกลมกลืนแล้วก็กลายเป็นองค์รวมที่สมบูรณ์ ซึ่งจะมีภาวะและคุณสมบัติใหม่ของตัวเองที่ต่างจากคุณสมบัติขององค์ประกอบย่อยที่มารวมกัน (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), 2540)

ทัศนะแบบบูรณาการหรือทัศนะแบบที่มองสิ่งทั้งหลายเชื่อมโยงอย่างเป็นองค์รวมนี้ ได้กลายเป็นทัศนะแม่บทและกระบวนการที่นำมาใช้อธิบายในเกือบจะทุกมิติทุกศาสตร์ในปัจจุบัน เข้าแทนที่ทัศนะแบบแยกส่วนแบ่งซอย ด้วยมีความตระหนักกันมากขึ้นว่า ความเจริญในวิทยาการต่างๆ อย่างแยกส่วนเป็นไปอย่างคับแคบและไกลจากวัตถุประสงค์เดิมที่จะให้เกิดคุณค่าแก่นมนุษย์ออกไปทุกที กลายเป็นความก้าวหน้าที่ไม่ค้ำประกันว่าจะเกิดผลเสียหายต่อมนุษย์และธรรมชาติเพียงใด

บูรณาการเมื่อกล่าวาร่วมกับทัศนะองค์รวม จึงไม่ใช่แค่ศัพท์ทางเทคนิค แต่เป็นระบบวิธีคิดในช่วงเปลี่ยนผ่านของยุคสมัย มีความหมายอย่างมากต่อโลกที่กำลังเปลี่ยนแปลงต่อจากนี้ไป

บูรณาการเมื่อนำมาใช้ในมิติการศึกษา มักมองไปในทางเป็นเรื่องราวของการจัดการเรียนการสอนส่วนใหญ่เป็นการนำสาระจากกลุ่มสาระเดียวกันหรือต่างกลุ่มสาระมาบูรณาการในการเรียนการสอน เป็นทำนองบูรณาการความรู้และวิธีการสอน ข้อที่ควรพิจารณาก็คือ การบูรณาการในลักษณะนี้เพียงพอหรือไม่ แก้ปัญหาของการเรียนการสอนเป็นวิชาๆ อย่างขาดความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันได้หรือไม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในความสัมพันธ์กับชีวิตจริงที่จะนำไปสู่การพัฒนาในองค์รวมของความเป็นมนุษย์

การศึกษาแบบบ้านเรียน ที่ไม่ใช่การย้ายโรงเรียนมาไว้ที่บ้าน มีเงื่อนไขและโอกาสเป็นอย่างมากที่จะสร้างสรรค์นวัตกรรมการจัดการศึกษาที่บูรณาการวิถีชีวิต โดยทำให้ทุกเวลาทุกสถานที่คือการเรียนรู้ ทั้งเป็นการเรียนรู้ที่ไม่แยกออกจากชีวิตความเป็นจริง

การเรียนรู้อย่างบูรณาการวิถีชีวิตในบ้านเรียน มีหลักคิดสำคัญที่ควรคำนึงถึงและนำไปปรับประยุกต์ในเรื่องต่อไปนี้

1. สร้างแรงจูงใจใฝ่รู้ใฝ่เรียนด้วยความตระหนักในคุณค่าของชีวิต ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ แทนการกระตุ้นด้วยการแข่งขันและความเห็นแก่ตัว

2. เรียนรู้ในสาระความเป็นจริงของชีวิต มี “ทักษะชีวิต” เป็นแกนหลักบูรณาการอยู่ในทุกสาระ มุ่งที่การเรียนรู้ใน “วิธีการเรียนรู้” มากกว่า “ตัวความรู้” และ “ผู้รู้” กับ “สิ่งที่ถูกรู้” ไม่แยกออกจากกัน

3. การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ในทุกวิถีทาง ทั้งอย่างมีกระบวนการของการฝึกฝนเป็นขั้นตอนและอย่างเป็นไปตามธรรมชาติด้วยการซึมซับรับรู้ ทั้งโดยประสบการณ์ตรงจากการลงมือทำ การค้นคว้าทดลอง

และการสัมผัสสัมพันธ์กับสิ่งต่างๆ มีการค่อยๆ สังสมสร้างองค์ความรู้ตลอดจนเกิดการหยั่งรู้ได้ด้วยญาณทัศนะ

4. ความถนัดและความสามารถในการเรียนรู้มีความแตกต่างกันไปแต่ละบุคคล ตามธรรมชาติที่แท้จริงของชีวิต ด้วยความเชื่อมั่นว่าคนทุกคนมีศักยภาพที่จะเรียนรู้อย่างน้อยก็ในทางใดทางหนึ่ง และทุกคนล้วนปรารถนาให้ชีวิตตนได้ดีมีคุณค่า การจัดการศึกษานอกจากจะต้องสอดคล้องกับพัฒนาการตามช่วงวัยโดยรวมแล้ว ยังต้องสร้างโอกาสให้ทุกคนได้แสดงออก ได้ค้นพบตัวเอง พบความถนัด ความสนใจ พบจุดเด่น ข้อด้อย เพื่อให้เกิดการพัฒนาในทางพรสวรรค์ให้โดดเด่นขึ้นอย่างมีความสมดุลกับพัฒนาการด้านอื่นๆ ด้วย

5. ความรู้แกน (Core Knowledge) หรือความรู้ในส่วนที่เป็นแก่นแกนอันจำเป็น เพื่อสร้างทั้งความมั่นคงทางวิชาการและความมั่นคงในชีวิต นอกจากศาสตร์ในสาขาวิชาต่างๆ อาทิ ภาษาศาสตร์ วิทยาศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ เป็นต้น ท่านพุทธทาสภิกขุเสนอให้ใช้ “ธรรมศาสตร์” เป็นแกนของศาสตร์ทั้งปวง ได้แก่ ธรรมชาติ กฎธรรมชาติ หน้าที่ตามกฎหมายธรรมชาติ และผลอันเกิดจากการทำหน้าที่ตามกฎหมายธรรมชาติ

6. เรียนรู้อย่างมีความสมดุลและประสานสอดคล้องทั้งความรู้สากลกับท้องถิ่น ตะวันตกกับตะวันออก วิทยาศาสตร์กับศาสนา โดยมุ่งให้เกิดการตื่นรู้ มีทักษะและวิจารณญาณในการคิด การแก้ปัญหา การสร้างสรรค์ อย่างเท่าทันยุคสมัยและนำการเปลี่ยนแปลงได้

7. หลักสูตรและแผนการจัดการศึกษาจะต้องไม่หยุดนิ่งตายตัว ยืดหยุ่นเปลี่ยนแปลงปรับปรุงได้เสมอ โดยให้มีความเป็นปัจจุบัน

สอดคล้องกับภาวะการณ์ในสังคมและการเคลื่อนตัวของวิทยาการต่างๆ ที่มีความผันแปรรวดเร็วซับซ้อนกว่าในอดีตเป็นอย่างมาก พร้อมกับตอบสนองต่อพัฒนาการของตัวผู้เรียนเป็นรายบุคคล ให้เป็นหลักสูตร และแผนการจัดการศึกษาที่มีความกล้าคิดกล้าจินตนาการ แสวงหาทางเลือกและวิธีการใหม่ๆ อย่างมีความรอบคอบรอบด้านในการพิจารณาทุกปัจจัยที่แวดล้อมอยู่

8. ลองพยายามสลายหลักสูตร รายวิชา และคาบเรียน การจัดตารางสอนแยกเรียนเป็นรายวิชาทำให้ขาดการเชื่อมโยงความรู้เข้าด้วยกัน แม้จะมีการบูรณาการในวิชา ข้ามวิชา หรือแบบสหวิชาก็ตาม แต่ก็ยังแปลกแยกจากการเรียนรู้วิถีชีวิตจริง ห่างไกลจากสภาพปัญหา ชุมชนและสังคม อีกทั้งยังเป็นการเรียนจากภายนอกไม่ได้เกิดจากความสนใจใคร่รู้จากภายในของผู้เรียน

9. กำหนดหลักการ กรอบแนวทาง ประเด็นสำคัญไว้เท่าที่มีความจำเป็น ในลักษณะเป็น “แผนการจัดการศึกษารายบุคคล” เพื่อให้มีความยืดหยุ่นสามารถปรับเปลี่ยนไปตามสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงได้ ให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในลักษณะโครงการหรือหน่วยการเรียนรู้ ที่ต่อยอดขึ้นมาจากความสนใจของเด็ก ทั้งนี้ ด้วยการเปิดใจกว้างยอมให้เด็กหรือผู้เรียนมีอิสระ มีโอกาสที่จะแสดงความต้องการของตนได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ผู้ใหญ่คอยโอบอุ้ม นำทางตามสมควร ด้วยความเชื่อมั่นว่า “ในภาวะที่เป็นธรรมชาติที่สุด เด็กจะเรียนรู้ได้ดีที่สุด”

ทั้งหมดนั้น หากเกิดขึ้นได้ อุดมคติ “การศึกษาคือชีวิต ชีวิตคือการศึกษ” ก็สามารถแสดงตัวตนเป็นจริงขึ้นมาได้เช่นกัน

บทที่ 9

ครอบครัวเรียนรู้อะไรด้วยกัน

ผลการวิจัยในสหรัฐอเมริกา พบว่า เด็กโฮมสคูลไม่ได้ถูกเก็บตัวไว้แต่ในบ้าน ไม่สมาคมกับใครจนอาจมีปัญหาในการเข้าสังคม อย่างที่เข้าใจผิดกันไปเอง ในข้อเท็จจริงเด็กโฮมสคูลถึงร้อยละ 98 มีกิจกรรมทางสังคม 2 ครั้งต่อสัปดาห์ ตัวอย่างกิจกรรมการเรียนรู้นอกบ้าน อย่างเช่น การไปพิพิธภัณฑ์ โบราณสถาน สวนสัตว์ แหล่งท่องเที่ยว แหล่งประกอบการที่ทำให้ได้สัมผัสกับการทำงานในอาชีพต่างๆ ไปเยี่ยมบ้านคนชรา ร่วมกิจกรรมกับโบสถ์ กับชุมชน เป็นต้น

พ่อแม่โฮมสคูลอเมริกันส่วนใหญ่มีการสร้างเครือข่ายกลุ่มพ่อแม่โฮมสคูลด้วยกัน ทั้งในละแวกใกล้เคียงไปจนถึงระดับชาติ อันถือเป็นเรื่องจำเป็นเพื่อการสนับสนุนซึ่งกันและกัน องค์กรระดับชาติ ที่มีบทบาทสำคัญ ได้แก่ National Home Education Research Institute และ Home School Legal Defense of America ซึ่งมีกิจกรรมทั้งในเชิงวิชาการและการดำเนินการตามกฎหมาย

ตัวอย่างกิจกรรมของเครือข่ายกลุ่มพ่อแม่โฮมสคูลในสหรัฐอเมริกา ได้แก่ ไปทัศนศึกษาด้วยกัน จัดประชุมแลกเปลี่ยนทัศนะปัญหาประสบการณ์ จัดวิทยากรมาบรรยายพิเศษแก่สมาชิกในกลุ่ม จัดงานปาร์ตี้พบปะสังสรรค์ จัดงานประชุมประจำปีแสดงผลงานของลูกสมาชิกในกลุ่ม จัดนิทรรศการนำบริษัทห้างร้านที่ทำสื่อดีๆ

มานำเสนอ จัดห้องสมุดเล็กๆ ของกลุ่มให้บริการหยิบยืมหนังสือแก่กัน ประสานกับหน่วยงานมาให้บริการการแนะแนว การสอบวัดความรู้ ด้านต่างๆ เป็นต้น

สำหรับบ้านเรียนไทยก็เช่นกัน สิ่งที่ดีถือเป็นหัวใจสำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ การศึกษาบ้านเรียนนั้นไม่ใช่การย้ายโรงเรียนไปไว้ที่บ้าน ไม่ใช่การที่พ่อแม่ตั้งตนเป็นครูสอนลูก แต่ที่ถูกต้องควรเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เรียกว่า “ครอบครัวเรียนรู้ร่วมกัน” หรือครอบครัวทั้งครอบครัวกำลังเรียนรู้ร่วมกัน

กระบวนการ “ครอบครัวเรียนรู้ร่วมกัน” นี้ เป็นคุณค่าที่มีความสมบูรณ์ในการศึกษาบ้านเรียน สำหรับการศึกษารูปแบบอื่นๆ คงสร้างให้เกิดขึ้นได้ยาก

การเรียนรู้ร่วมกันของครอบครัวบ้านเรียน เริ่มมาตั้งแต่กระบวนการในการตัดสินใจ พ่อแม่ต้องไตร่ตรอง ลูกๆ ต้องได้รับการชี้แจง ต้องพูดคุยทำความเข้าใจกันจนเห็นพ้องด้วยกัน เห็นชัดเจนทั้งประโยชน์และปัญหาที่รออยู่เบื้องหน้า สร้างเจตจำนงและพันธะสัญญาต่อกัน จนตัดสินใจร่วมกันได้ เข้าสู่การเดินทางบนทางสายใหม่ที่ทุกคนในครอบครัวต้องจับมือพากันไป

ประสบการณ์จริงของหลายๆ ครอบครัวบ้านเรียน เมื่อใดที่พ่อแม่ออกหน้า กระตือรือร้นที่จะตั้งคำถาม บันทึก ลงมือทำโน่นทำนี่อย่างสนุกสนาน ลูกๆ ก็จะคล้อยตามเกิดความสนใจ ตั้งอกตั้งใจเรียนรู้ด้วยอย่างไม่อยากเย็น กับตรงกันข้ามถ้าพ่อแม่คิดแต่จะสอนสั่ง รุนหน้า รุนหลังโดยที่พ่อแม่ไม่เป็นตัวอย่าง ผลอาจจะพอเขินให้ลูกทำได้แต่ไม่สนุก ไม่เกิดการเรียนรู้เท่าที่ควร

ตลอดการเรียนรู้ของบ้านเรียน ที่กำหนดให้มีหลักการหรือแนวทางกว้างๆ เป็นข้อตกลงเบื้องต้นร่วมกันไว้ แล้วเปิดใจสำหรับการปรับเปลี่ยนยืดหยุ่นไปตามสภาพความเป็นจริง จะทำให้การค้นพบใหม่เกิดขึ้นได้เสมอท่ามกลางการปฏิบัติและเรียนรู้ ส่วนความมั่นใจว่าถูกทางหรือไม่ พ่อแม่ผู้ปกครองสามารถร่วมกันตัดสินใจได้จากการที่เมื่อปรับเปลี่ยนแล้วคลายความกดดันของทุกคน ลดความลังเลสงสัยลง

กระบวนการจึงไม่ใช่แค่การจัดการเรียนรู้ให้กับลูกเท่านั้น แต่จะกลายเป็นวิถีชีวิตทั้งหมดของทั้งครอบครัว ที่ให้คุณค่าต่อการค้นพบตัวเอง ค้นพบซึ่งกันและกัน การเรียนรู้กลายเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงอยู่ของครอบครัวมีค่ามากกว่าทรัพย์สินเงินทอง และอะไรก็ตามที่เห็นว่าดีงามเกื้อหนุนชีวิตให้เจริญทั้งทางโลกทางธรรม ครอบครัวทั้งครอบครัวก็จะเรียนรู้ ฝึกฝน พัฒนาไปพร้อมกัน

นอกจากนี้ การศึกษาบ้านเรียนที่แท้จริงไม่ใช่การเอาเด็กเก็บไว้อยู่แต่ในบ้าน ตรงกันข้ามกลับเป็นแนวทางการศึกษาที่ให้ความสำคัญอย่างมากกับการสร้างกระบวนการความสัมพันธ์กับสังคมนอกบ้าน ทั้งในครอบครัววงศาคณาญาติ เพื่อนมิตร สังคมแวดล้อม และในชุมชนครอบครัวบ้านเรียนด้วยกัน

ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ จากความเป็นจริงที่หลากหลายในชีวิตจริงๆ ในกิจกรรมสาธารณะ กิจกรรมทางศาสนา กิจกรรมในเชิงอาสาสมัครบำเพ็ญประโยชน์ ฯลฯ ลูกจึงมีโอกาสดูแลสัมผัสกับสถานที่ต่างๆ และผู้คนมากมาย หลากวัย หลากชั้นชน อย่างมีจุดมุ่งหวังให้ประสบการณ์ตรงเหล่านั้นช่วยพัฒนาให้ลูกมีความเข้มแข็งพึ่งตนเองได้ พร้อมทั้งมีทักษะในการครองตนและ

การอยู่ร่วมอย่างมีคุณค่ากับคนอื่น ๆ ทั้งยังไปไกลถึงความสัมพันธ์ใน วัฏจักรสังคมแห่งธรรมชาติอีกด้วย

บ้านเรียนไทย ยังมีลักษณะพิเศษของตนที่น่าสนใจอย่างมาก อีกประการหนึ่ง ด้วยมีรากฐานพื้นเพทางวัฒนธรรมของความเป็นไทย ซึ่งมีสายใยทางศาสนธรรมและความผูกพันในเชิงชุมชน ตั้งแต่เริ่มต้น บ้านเรียนจึงมีแนวโน้มของการรวมตัวกันเป็น “ชุมชนกัลยาณมิตร” ชุมชนครอบครัวบ้านเรียนที่มีกิจกรรมการเรียนรู้ของลูกหลานร่วมกัน มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน แบ่งปันทรัพยากร แลกเปลี่ยน ประสบการณ์ความคิดเห็น เสริมกำลังใจแก่กันและกัน และเด็กๆ ลูกหลานไม่ขาดแคลนเพื่อน

และก็ด้วยกลุ่มครอบครัวที่เรียนรู้ร่วมกันนี้เอง ที่มีส่วน ช่วยอย่างสำคัญทำให้วิถีทางของการศึกษาบ้านเรียนในสังคมไทย มีความเป็นปึกแผ่นแน่นแฟ้นขึ้น สามารถเริ่มต้นกระบวนการ เรียนรู้ของครอบครัวให้เป็นจริงเป็นจังขึ้นมาเป็นลำดับ

บทที่ 10

วัดและประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริง

โรงเรียนในอนาคต การลากเส้นแบ่งระหว่างการประเมินผลและหลักสูตรจะมีอย่างเบาบางเท่านั้น จะไม่มีการแบ่งอย่างชัดเจนเหมือนเมื่อก่อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเด็กเล็กๆ เส้นแบ่งดังกล่าวจะยิ่งจางมากขึ้น การสอนแบบดั้งเดิมจะถูกแทนที่ด้วยการฝึกหัดฝึกฝนในรูปแบบการสอนที่เชื่อมต่ออย่างใกล้ชิดระหว่างการสอนและการประเมินผล ซึ่งเป็นรูปแบบที่ผนึกการประเมินไว้รวมกับกระบวนการเรียนการสอน

ทัศนะข้างต้นเป็นของ ดร.เฮอวาร์ด การ์ดเนอร์ เจ้าของทฤษฎีพหุปัญญา (Multiple Intelligence) ซึ่งสอดคล้องไปกับทางเลือกใหม่ในการประเมินผลการศึกษาที่เรียกว่า “การประเมินผลตามสภาพจริง” (Authentic Assessment) โดยนักการศึกษาที่มีความเห็นพ้องกันมากขึ้นทุกที ในความพยายามที่จะลดบทบาทของการประเมินด้วยข้อสอบมาตรฐาน และการทดสอบอย่างเป็นทางการด้วยข้อสอบแบบเลือกตอบหรือเติมคำสั้นๆ ลง หันไปใช้วิธีการประเมินอย่างไม่เป็นทางการที่สอดคล้องกับวิธีการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นเป็นสำคัญมากขึ้น

จากการที่วิธีการประเมินแบบเดิมๆ จะเน้นความจำในเนื้อหาความรู้ที่เป็นส่วนย่อยๆ ในขณะที่ปัจจุบันและอนาคตเราต้องพัฒนาคนให้มีความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะในการสื่อสาร การใช้เทคโนโลยี

การมีวิจรรย์ญาณ การแก้ปัญหาที่ซับซ้อน การประสานประโยชน์ เหล่านี้เป็นต้น บทบาทและองค์ประกอบของการจัดการศึกษา ตลอดจนการวัดและประเมินผลจึงจำเป็นที่จะต้องเปลี่ยนแปลง

สิ่งที่ควรเป็นทางเลือกใหม่หรือนวัตกรรมของการประเมินผลการศึกษา ได้แก่

ประการแรก การประเมินที่บอกได้ถึง ผลสัมฤทธิ์ที่เป็นองค์รวมทั้งหมดของตัวผู้เรียนในสภาพที่ตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด บอกถึงพัฒนาการในลักษณะของการ “ทำอะไรได้” มากกว่าจะบอกเพียง “รู้อะไร”

ประการที่สอง การประเมินที่มุ่งเพื่อการพัฒนาโดยแท้จริง อย่างคำนึงถึงสติปัญญา วิธีการเรียนรู้ ความถนัด ความสนใจที่แตกต่างกันของผู้เรียน กระตุ้นให้ผู้เรียนสามารถกำหนดทิศทางการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง และก้าวหน้าไปบนเส้นทางที่เหมาะสมของแต่ละคน โดยไม่จำเป็นต้องมีพวกที่ไหลหรือกลุ่มหลังห้องเรียนอีกต่อไป

เนื่องจากการศึกษาบ้านเรียนเป็นการศึกษาของผู้เรียนเป็นรายบุคคล มีพัฒนาการไปตามธรรมชาติและศักยภาพของตัวผู้เรียน ในการวัดและประเมินผลตามหลักเกณฑ์และวิธีการของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานนั้น **ครอบครัวสามารถปรับจุดเน้นของสาระการเรียนรู้ และปรับใช้มาตรฐานการเรียนรู้ได้ตามความเหมาะสมของตัวผู้เรียน** ทั้งนี้ เป็นไปตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 หัวข้อ การจัดการศึกษาสำหรับกลุ่มเป้าหมาย เฉพาะ (หน้า 11 ในหลักสูตรรูปเล่มขนาด A4) **“การศึกษาทางเลือกที่จัดโดยครอบครัวสามารถปรับใช้มาตรฐานการเรียนรู้ในหลักสูตร**

การศึกษาขั้นพื้นฐานได้ตามความเหมาะสม” โดยหลักเกณฑ์และวิธีการในการปรับจุดเน้นให้เป็นไปตามที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด

การปรับใช้มาตรฐานการเรียนรู้ที่สำคัญควรพิจารณาจาก **ความถนัด ความสนใจ หรือศักยภาพที่มีอยู่ในตัวผู้เรียน** ซึ่งแสดงออกในระดับที่แตกต่างกัน ได้แก่ เริ่มปรากฏ มีแนวโน้ม มีความเด่นชัด หรืออาจจะยังไม่สามารถบอกได้อย่างชัดเจน โดยทั่วไป คนๆ หนึ่งจะมีศักยภาพด้านใดด้านหนึ่งโดดเด่นเป็นพิเศษ หรืออาจมีมากกว่าหนึ่งศักยภาพ ขณะเดียวกัน ก็มีบางด้านที่ไม่สนใจ ไม่ถนัด เป็นไปตามธรรมชาติของชีวิตที่ย่อมต้องมีความแตกต่างกัน

ดังการจำแนกศักยภาพหรือความสามารถ ความถนัดของผู้เรียน ที่แพร่หลายยอมรับกันไปในปัจจุบันตามทฤษฎีพหุปัญญา (Multiple Intelligence) ได้แก่ ความสามารถทางภาษา ความสามารถทางตรรกะและคณิตศาสตร์ ความสามารถทางด้านมิติและศิลปะ ความสามารถทางด้านร่างกาย กีฬา และการเคลื่อนไหว ความสามารถทางดนตรี ความสามารถทางสังคม อารมณ์ มนุษยสัมพันธ์ ความสามารถทางการคิด การเข้าใจตนเอง และความสามารถทางวิทยาศาสตร์ ความเข้าใจในธรรมชาติ

ในผู้เรียนแต่ละคนศักยภาพหรือความสามารถที่เป็นจุดเด่น อาจไปได้เร็วกว่าเกณฑ์ปกติ ในขณะที่บางเรื่องบางสาระที่ไม่ถนัด อาจต้องการเวลาในการพัฒนามากกว่าเกณฑ์ปกติเช่นกัน การวัดและประเมินผลจึงต้องให้มีความยืดหยุ่นไปตามสภาพที่เป็นจริง มุ่งพัฒนาการของตัวผู้เรียน คือ ส่วนที่โดดเด่นเห็นชัดหรือเริ่มมีแนวโน้ม พัฒนาให้เต็มศักยภาพ ส่วนที่ไม่ถนัดหรือเป็นจุดอ่อนก็วางแนวทางใน

การเสริมให้มีคุณสมบัติยิ่งขึ้น จึงยอมไม่ใช้การยึดทุกตัวอักษรตาม
สระและมาตรฐานของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างตายตัว และ
ไม่ใช้การประเมินตัดสินได้-ตก ผ่าน-ไม่ผ่าน อย่างในโรงเรียน

ข้อควรพิจารณาในการปรับใช้มาตรฐานการเรียนรู้ อีก
ประการหนึ่งก็คือ การทดลองจำแนกมาตรฐานช่วงชั้นในแต่ละกลุ่ม
สาระการเรียนรู้ ซึ่งพบว่ามาตรฐานช่วงชั้นเหล่านั้นจะประกอบด้วย
มาตรฐานสองลักษณะใหญ่ๆ คือ **มาตรฐานสิ่งที่ผู้เรียนต้องรู้หรือ
มาตรฐานเนื้อหา (Content standard)** กับ **มาตรฐานสิ่งที่ผู้เรียน
ต้องปฏิบัติได้หรือมาตรฐานทักษะกระบวนการ (Performance Standard)**
โดยในแต่ละมาตรฐานจะเขียนรวมกันอยู่

ดังตัวอย่างจากกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ สาระที่ 1 ช่วง
ชั้นที่ 1 ดังนี้

มาตรฐาน ว 1.1 ข้อ 1 สังเกต สำรวจ ตรวจสอบ เปรียบเทียบ
ความแตกต่างระหว่าง สิ่งมีชีวิตกับสิ่งไม่มีชีวิต โครงสร้างและ
หน้าที่ของโครงสร้างต่างๆ ของพืชและสัตว์ในท้องถิ่นที่เหมาะสม
ต่อการดำรงชีวิตในสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกัน

มาตรฐาน ว 1.1 ข้อ 2 สังเกต สำรวจ ตรวจสอบ และอธิบาย
ปัจจัยบางประการที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต การตอบสนองต่อ
สิ่งเร้าของพืชและสัตว์ รวมทั้งนำความรู้ไปศึกษาเพิ่มเติมและนำไป
ใช้ประโยชน์

มาตรฐาน ว 1.1 ข้อ 3 สำรวจ อภิปราย และอธิบาย ปัจจัยที่
จำเป็นต่อการดำรงชีวิตและการเจริญเติบโตและการตอบสนอง
ต่อสิ่งเร้าของมนุษย์

มาตรฐาน ว 1.1 ข้อ 4 สำรวจ ตั้งคำถาม อภิปราย และอธิบาย
หน้าที่ของอวัยวะต่าง ๆ การทำงานที่สัมพันธ์กันของอวัยวะต่าง ๆ
และนำความรู้ไปใช้ในการดูแลสุขภาพ

ข้อความส่วนที่ขีดเส้นใต้เป็นมาตรฐานทักษะกระบวนการ ส่วนที่เป็นตัวหนาคือมาตรฐานเนื้อหา จะเห็นได้ว่าหากพิจารณาโดยรวมแล้ว มาตรฐานช่วงชั้นในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานดูจะยังคงลักษณะเน้นที่เนื้อหาหรือตัวความรู้ มากกว่าด้านทักษะกระบวนการหรือผลในทางพฤติกรรมที่เกิดขึ้นในตัวผู้เรียน กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ยังให้ความสำคัญกับผู้เรียน “รู้อะไร” มากกว่าผู้เรียน “ทำอะไรได้”

การปรับจุดเน้นในมาตรฐานช่วงชั้น ในที่นี้ จึงมีข้อเสนอเบื้องต้นว่า ควรเน้นให้ความสำคัญกับมาตรฐานทักษะกระบวนการ โดยให้มีความยืดหยุ่นปรับเปลี่ยนได้ในส่วนมาตรฐานเนื้อหา เนื่องจากตัวเนื้อหาความรู้ที่นั่นน่าจะมีความเหลื่อมกันได้ระหว่างช่วงชั้น ตามลักษณะพหุปัญญาด้านที่ผู้เรียนมีความถนัดจะเรียนรู้ทั้งสาระและทักษะได้ไ้ได้มากกว่า ส่วนด้านที่ยังไม่สนใจอาจยังไม่รู้ในเนื้อหาสาระบางเรื่อง เมื่อผ่านระยะเวลาอายุมากขึ้นมีความพร้อมมากขึ้น การกลับมาอ่านมาค้นคว้าหาความรู้ในสาระนั้นจะไม่ใช่เรื่องยาก เชื่อว่าจะไม่ส่งผลเสียหายต่อผู้เรียนหรือส่งผลเมื่อต้องกลับเข้าเรียนในระบบแต่อย่างใด หากผู้เรียนแสดงให้เห็นได้ถึงมาตรฐานทักษะกระบวนการ (คือสามารถสังเกต สำรวจ ตรวจสอบ อธิบาย เปรียบเทียบ ตั้งคำถามนำไปใช้ประโยชน์ ฯลฯ) ที่มีพัฒนาการเกิดขึ้นแล้ว

การศึกษาบ้านเรียนในสังคมไทยที่ฟื้นคืนขึ้นมาใหม่เพิ่งอยู่ในระยะเริ่มต้น ในเรื่องการวัดและประเมินผลการศึกษาจึงยังเป็นช่วง

ระยะของการสั่งสมประสบการณ์ อย่างไรก็ตาม หลักการที่ยึดถือกันอยู่ก็คือ “การประเมินผลตามสภาพจริง” ที่เน้นพัฒนาการจริงที่เกิดขึ้นในตัวเด็ก จากผลงาน พฤติกรรม สิ่งที่เกิดขึ้นมีขึ้นในชีวิตประจำวัน ซึ่งได้มาจากการสังเกตโดยละเอียดลึกซึ้งของพ่อแม่ มากกว่าการใช้ข้อทดสอบหรือการสอบที่ไม่สามารถประเมินความเป็นจริงอย่างรอบด้านของตัวผู้เรียนได้

แนวทางการประเมินผลการศึกษาของบ้านเรียนที่ดำเนินกันอยู่พอจะสรุปได้ดังนี้

- มุ่งให้เห็นถึงพัฒนาการอย่างแท้จริง เพื่อให้เด็กได้ค้นพบวิถีทางของการพัฒนาตนเอง

- เปิดโอกาสให้เด็กมีส่วนร่วมในการประเมินผลตัวเองด้วย

- มีความต่อเนื่องเห็นตลอดทั้งกระบวนการ มากกว่าดูเพียงชิ้นงานที่เป็นผลลัพธ์ในขั้นสุดท้าย

- มีความหลากหลายในวิธีการทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ทุกสิ่งทุกอย่างล้วนเป็นการเรียนรู้และสามารถใช้เป็นประจักษ์พยานแสดงผลของการเรียนรู้ได้ทั้งสิ้น

- การสังเกตอย่างใกล้ชิดและมีสัมผัสละเอียดอ่อนของพ่อแม่ เป็นวิธีการที่เป็นธรรมชาติ เกิดขึ้นจริง และได้ผลมากที่สุดในการประเมินพัฒนาการของเด็ก

หลักฐานรูปธรรมที่ครอบครัวใช้แสดงผลการศึกษา ส่วนใหญ่ประกอบด้วยสิ่งต่อไปนี้

- สมุดบันทึกและแฟ้มสะสมงานของพ่อแม่ แสดงปัญหา การแก้ปัญหา การพัฒนาการจัดกระบวนการเรียนรู้ พัฒนาการของลูก
- แฟ้มสะสมงานของลูก แสดงประสบการณ์และเนื้อหาความรู้
- สมุดบันทึกของลูก เช่น บันทึกส่วนตัว บันทึกการเรียนรู้จากการเดินทาง ทักษะศึกษา สมุดภาพ เป็นต้น
- ผลงานในลักษณะโครงการ ทั้งโดยบุคคลและโดยกลุ่ม

ท้ายที่สุด เรื่องที่ควรพิจารณากันอย่างจริงจังต่อไปโดยเร็วก็คือ “การปรับใช้มาตรฐานการเรียนรู้ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน” ทั้งตามหลักทางพหุปัญญา และการเน้นไปที่มาตรฐานทักษะกระบวนการมากกว่ามาตรฐานเนื้อหา ดังที่ได้มีข้อเสนอไว้ข้างต้น

เพื่อให้การวัดและประเมินผลเป็นเครื่องสะท้อน “คุณภาพ” ของผู้เรียนในการศึกษาบ้านเรียนได้โดยแท้จริง และเป็นเครื่องส่งเสริมสนับสนุนมากกว่าที่จะเป็นอุปสรรคต่อการสร้างสรรค์นวัตกรรมของการศึกษาเรียนรู้ในรูปแบบใหม่ ๆ

ภาคสาม

ข้อพิจารณาก่อนตัดสินใจ

บทที่ 11

พ่อแม่คนใดเหมาะที่จะจัดการศึกษาบ้านเรียน

กรณีกลุ่มตัวอย่างพ่อแม่โฮมสคูลในสหรัฐอเมริกา จะมีลักษณะโดยทั่วไป ดังนี้

- ส่วนใหญ่เป็นครอบครัวคนผิวขาว
- ส่วนใหญ่เป็นครอบครัวที่อยู่ครบทั้งพ่อและแม่
- ส่วนใหญ่มีลูกสองคนขึ้นไป
- ส่วนใหญ่นับถือศาสนาิกายโปรเทสแตนต์ (ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีศรัทธาแรงกล้าต่อบทบาทของความเป็นพ่อแม่)
- ส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาสูงกว่าระดับการศึกษาเฉลี่ยของคนทั่วไป
- ส่วนใหญ่มีระดับรายได้สูงกว่าระดับรายได้เฉลี่ยของคนทั่วไป
- ส่วนใหญ่มีเหตุผลทางศาสนาเป็นมูลเหตุจูงใจสำคัญที่ไม่ส่งลูกไปโรงเรียน ตามด้วยเหตุผลอื่นๆ เช่น เพื่อดูแลคุณภาพของลูกด้วยตนเอง เพื่อปกป้องลูกจากอิทธิพลกลุ่มเพื่อน เพื่อให้มีเวลาอยู่กับลูกมากขึ้น เป็นต้น

ที่สหรัฐอเมริกาเช่นกัน คู่มือเล่มหนึ่งระบุถึงเคล็ดลับความสำเร็จของการเป็นพ่อแม่โฮมสคูลว่าจะประกอบด้วยเงื่อนไขปัจจัยต่างๆ 6 ประการ ได้แก่

1. ความสัมพันธ์ในครอบครัวที่อบอุ่นแน่นแฟ้น ระหว่างพ่อแม่ ลูก พูดจากันได้ตรงๆ ทุกเรื่อง แม้ยามที่มีความคิดขัดแย้งกัน นอกจากนี้ ความสัมพันธ์ที่ดียังนำไปสู่การสนับสนุนซึ่งกันและกันของพ่อแม่ในการจัดโฮมสคูลด้วย

2. สิ่งแวดล้อมในบ้านมีลักษณะช่วยกระตุ้นการเรียนรู้ เช่น มีหนังสือต่างๆ หลากหลาย มีมุมอ่านหนังสือสบายๆ เป็นต้น

3. การมีจิตมุ่งมั่นแน่วแน่ของพ่อแม่ที่จะทำหน้าที่ “ครูของลูก”

4. การมีระเบียบวินัย มีความสามารถในการเรียนรู้ และตั้งใจศึกษาหาความรู้สม่ำเสมอของตัวพ่อแม่

5. การมีกลุ่มสนับสนุน ไม่ว่าจะเป็นเพื่อน ญาติ หรือกลุ่มพ่อแม่โฮมสคูลด้วยกัน คอยให้กำลังใจ กำลังความคิดแก่กัน

6. ความใจกว้างเปิดรับข้อชี้แนะของตัวพ่อแม่

หรือกล่าวโดยสรุป คุณสมบัติของพ่อแม่ผู้เหมาะสมที่จะจัดโฮมสคูล ชาวอเมริกันเห็นว่าไม่ต้องถึงกับร่ำรวยหรือความรู้สูงถึงจะทำได้ขอเพียง “มีใจ” และ “มีเวลา” บวกกับสัมพันธ์ภาพและการมีระเบียบวินัยที่ดีในครอบครัว ก็เพียงพอแล้วที่จะจัดโฮมสคูลได้เป็นอย่างดี

สำหรับบ้านเรียนในสังคมไทย จากการสำรวจเมื่อกลางปี พ.ศ. 2546 ในรายงานการวิจัย “สภาพการณ์และฐานข้อมูลการ

จัดการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทย (ยุพชัย เฉลิมชัยและคณะ, 2547) ในจำนวนครอบครัวบ้านเรียน 57 ครอบครัว พบว่า

ภูมิลำเนา อยู่ในกรุงเทพฯ มากที่สุด คือร้อยละ 40 และ ร้อยละ 66 อยู่ในภาคกลาง

อายุของบิดามารดา ร้อยละ 60 มีอายุตั้งแต่ 41 ปีขึ้นไป

วุฒิการศึกษาของบิดามารดา ส่วนใหญ่ที่สุดมีวุฒิการศึกษา ระดับปริญญาตรี คือร้อยละ 56 ในบิดาและร้อยละ 63 ในมารดา

อาชีพของบิดามารดา กลุ่มอาชีพของบิดามีความหลากหลาย แต่ส่วนใหญ่ที่สุดคือรกร้างร้อยละ 40 มีอาชีพอิสระ ค้าขาย และธุรกิจส่วนตัว สำหรับมารดา ส่วนใหญ่ที่สุดคือร้อยละ 47 เป็นแม่บ้าน และร้อยละ 26 มีอาชีพอิสระ ค้าขาย และธุรกิจส่วนตัว

ในระยะต้นนี้ ข้อมูลตามข้อเท็จจริงแสดงว่า พ่อแม่บ้านเรียนในสังคมไทยมีความหลากหลายทั้งในอาชีพ การศึกษา และฐานะ แต่ในภาพรวมค่อนข้างจะเป็นกลุ่มคนชั้นกลาง ที่มีระดับการศึกษาและรายได้ในครอบครัวระดับปานกลาง แต่หากจะมุ่งกล่าวถึงในเชิงคุณลักษณะที่นอกเหนือจากสถานภาพในทางกายภาพข้างต้น เรื่องของ “ความรัก” และ “ความศรัทธา” น่าจะเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญที่สุดของพ่อแม่บ้านเรียนไทย

ความรักอย่างลึกซึ้งที่มีต่อลูก มีความเอาใจใส่ผูกพันจนสามารถรู้จักตัวตนของลูกได้อย่างถ่องแท้ตรงกับสภาพความเป็นจริง สามารถอุทิศตนให้เวลาโดยถือว่าการอบรมเลี้ยงดูลูกเป็นภารกิจสำคัญที่สุดของคนเป็นพ่อแม่

ความศรัทธา โดยเฉพาะต่อจุดหมายของการศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ตอบกับตัวเองอย่างมั่นใจแล้วว่า บ้านเรียนคือวิถีของการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับธรรมชาติของตัวลูกและสภาพของครอบครัว มีความแน่วแน่นมั่นคงในแนวทางที่ตัดสินใจเลือกแล้วนี้ สามารถเป็นแบบอย่างให้กับลูกได้

นอกเหนือจากนี้ การมีโอกาสได้ร่วมกลุ่ม มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับครอบครัวบ้านเรียนอื่นๆ กับชุมชนและสังคมรอบข้าง ก็เป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่จะขาดเสียไม่ได้

ยังมีเรื่องสำคัญที่มักถูกมองด้วยความเข้าใจผิดอีกประการหนึ่งว่า บ้านเรียนเป็นความเห็นแก่ตัวของกลุ่มคนชั้นกลางที่จะเอาตัวรอดลำพังเฉพาะแค่ลูกของตนเท่านั้น

ตามข้อเท็จจริง ครอบครัวบ้านเรียนกลุ่มแรกในสังคมไทยเป็นครอบครัวชนชั้นกลางในเมือง จึงมีอิทธิพลความเป็นปัจเจกชนอยู่ในตัว คงปฏิเสธไม่ได้ว่าบ้านเรียนส่วนใหญ่คิดเริ่มต้นออกไปจากครอบครัวของตัวเองก่อน แต่กระนั้นก็ตาม ก็ไม่ถูกต้องที่จะตั้งข้อกล่าวหารุนแรงว่านั่นคือความเห็นแก่ตัว เนื่องจากวิถีทางของบ้านเรียนจริงๆ แล้ว มีลักษณะ “เปิดประตู” มากกว่า “ปิดประตู” มีความสัมพันธ์ในเชิงชุมชนและสังคมไม่น้อยกว่าหรืออาจจะมากกว่าการศึกษาในระบบโรงเรียนด้วยซ้ำ และจะน่าเศร้าใจเพียงไร ถ้าหากความบากบั่นในเรื่องการศึกษาเรียนรู้ของลูกด้วยความรักความหวังเอยอย่างที่สุด จะถูกตีค่าว่าเป็นแค่ความเห็นแก่ตัว

ไม่ว่าครอบครัวบ้านเรียนหรือครอบครัวผู้ศึกษาอยู่ในโรงเรียนล้วนแต่ตั้งอยู่บนความปรารถนาให้สิ่งที่ดีที่สุดสำหรับลูกและ

ครอบครัวของตนทั้งสิ้น เพียงแต่ระวังอย่าให้ความปรารถนานั้นรุนแรงจนไปปล่่วงละเมิดต่อผู้อื่นและต่อสำนักในศีลธรรมอันดีงาม

และถ้ามองอย่างเป็นกุศลให้กำลังใจกัน การศึกษาบ้านเรียนพึงเป็นเครื่องแสดงให้เห็นถึงสำนักของการพึ่งตนเอง ลงมือทำ ไม่ปล่อยให้ลูกหลานต้องทนรับเคราะห์กรรมอย่างไม่มีทางออก คือการแก้ทุกข์แก้ปัญหามาของตนด้วยการเดินหน้า ทดลอง เรียนรู้ และได้รับผลจากความไม่นิ่งดูดายนั้น

ตลอดจน การศึกษาบ้านเรียนไม่ได้ผูกขาดอยู่แต่เฉพาะชนชั้นกลางในเมือง หากพัฒนาขยายตัวออกไปในลักษณะที่เป็นการศึกษาที่สร้างทางเลือกใหม่ให้กับชีวิต ก็จะได้ในคนทุกกลุ่ม ยิ่งกับคนพิการ เด็กที่มีความต้องการพิเศษ ในครอบครัวชาวไร่ชาวนา พ่อค้าแม่ขาย ยิ่งเหมาะสม

บ้านที่มีธุรกิจการค้า มีสัมมาอาชีพอิสระ เล็กหรือใหญ่ไม่สำคัญ บ้านที่มีพื้นที่นาที่ไร่ บ้านที่มีภูเขา ป่า ลำธาร บ้านที่ยังมีเรื่องราวของผู้เฒ่าผู้แก่ให้ตามเก็บมาประดับสติปัญญาตน บ้านเช่นนี้เป็นสถานที่แห่งการศึกษาเรียนรู้ที่มีชีวิตชีวาเป็นอย่างยิ่ง หากเลือกที่จะให้ลูกเรียนรู้คุณค่าเหล่านี้ที่บ้าน ให้เติบโตไปอย่างพึ่งตนเองได้เป็นที่พึ่งของคนอื่นได้ สืบสานกิจการของครอบครัว หรือรักษาที่ไร่นาของบรรพบุรุษไว้ให้เจริญมั่นคงต่อไป นั่นคือ วิถีทางอันควรแก่การสนับสนุนถึงแม้จะเกิดขึ้นจากการที่ไม่ได้ส่งลูกเข้าโรงเรียนก็ตาม

พร้อมไปกับ การเคลื่อนไหวตัวของการปฏิรูปการศึกษา การปฏิรูปการเรียนรู้ในสังคม ไม่ว่าจะเริ่มจากจุดไหนตรงไหน ในโรงเรียน หรือโดยครอบครัว ชุมชน องค์กร และสถาบันทางสังคมต่างๆ หากมุ่ง

ไปในทิศทางการศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นมนุษย์ พยายามออกจากกระแสครอบงำและความผิดพลาดที่ผ่านมา ย่อมล้วนกำลังเดินอยู่ในแถวขบวนเดียวกัน เกื้อหนุนส่งผลแก่กันและกัน และสุดท้ายจะไปบรรจบ ณ ปลายทางเดียวกันได้ในที่สุด

ดร.อุทัย ดุลยเกษม นักการศึกษาท่านหนึ่งได้ให้ข้อคิดเกี่ยวกับคุณสมบัติที่เหมาะสมของพ่อแม่บ้านเรียนไว้ โดยล้อตามตัวอักษร H-O-M-E เป็นอีกแง่คิดหนึ่งที่ควรนำมาประกอบการพิจารณา ดังนี้

H (Head) : สติปัญญา เป็นผู้สนใจวิธีคิด ระบบวิธีคิด ที่ไม่ใช่ความจำเพียงอย่างเดียว

O (Occupation) : สัมมาอาชีพะ เลือกที่จะมีวิถีการดำรงชีวิตจากการประกอบอาชีพการงานอย่างสุจริต ไม่เบียดเบียนธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และชีวิตอื่นๆ

M (Mental, Mentality) : จิตใจ ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาจิตใจ จิตวิญญาณ คุณค่าในความเป็นมนุษย์

E (Emotion) : อารมณ์ มุ่งเน้นในพัฒนาการทางอารมณ์ของเด็ก ความสงบเยือกเย็น ความมั่นคงเข้มแข็งในการเผชิญและแก้ไขปัญหา

บทที่ 12

ครอบครัวที่พร้อมจะจัดการศึกษาบ้านเรียน

ความพร้อมของครอบครัว เป็นประเด็นสำคัญของการ ทบทวนก่อนตัดสินใจ ในขณะที่เดียวกันก็เป็นข้อพิจารณาของทาง เจ้าหน้าที่ภาครัฐด้วยในการจะอนุมัติให้ครอบครัวจัดการศึกษา บ้านเรียนได้หรือไม่ ข้อเสนอพื้นฐานโดยทั่วไปในการพิจารณาถึงความ พร้อมดังกล่าวนี้ มักจะเริ่มต้นจากพื้นฐาน 3 เรื่อง คือ ความรู้ของ พ่อแม่ เวลาที่จะมีให้กับลูก และฐานะของครอบครัว

ความรู้ของพ่อแม่

ประสบการณ์จากหลายประเทศไม่ว่าจะเป็นที่สหรัฐอเมริกา แคนาดา อังกฤษ ต่างชี้ว่า แม้พ่อแม่จะมีการศึกษาเพียงระดับ มัธยมศึกษาตอนปลาย หากบวกด้วย “ประสบการณ์ชีวิต” อีกจำนวน หนึ่งก็เพียงพอแล้วสำหรับการจัดโฮมสคูล พ่อแม่ที่จบการศึกษาระดับปริญญา ก็ไม่ได้สอนลูกได้ดีไปกว่าพ่อแม่ที่จบระดับมัธยมศึกษา ผล การวิจัยยังพบอีกว่า พ่อแม่ที่เรียนวิชาครุมาหรือกระทั่งมีใบประกอบ วิชาชีพรุมาแล้ว ก็สอนได้ดีกว่าพ่อแม่ที่ไม่เคยร่ำเรียนมาเลยเพียง เล็กน้อยเท่านั้น

ในข้อเท็จจริง บ้านเรียนไม่ใช่การที่พ่อแม่กลายเป็นครูสอนลูก ทุกวิชา พ่อแม่อาจเป็นผู้สอนเองในบางเรื่อง แล้วจัดหาครูหรือผู้สนับสนุน

คนอื่นๆ มาช่วย บทบาทของพ่อแม่จะมีลักษณะเป็นผู้อำนวยความสะดวกจัดการเรียนรู้เสียมากกว่า หรือหากจะเทียบกับโรงเรียนก็เข้าทำนองเป็นผู้อำนวยความสะดวกหรือครูใหญ่

อีกทั้ง บ้านเรียนเป็นการจัดการศึกษาที่เกือบจะเป็นตัวต่อตัวสามารถใช้หลักผู้เรียนเป็นศูนย์กลางหรือยึดผู้เรียนเป็นสำคัญได้อย่างเต็มที่และเป็นจริง สามารถวางแผนการเรียนรู้บนฐานของความสนใจที่เด็กแสดงออกมา และมีกระบวนการเรียนรู้ที่กลมกลืนไปได้กับวิถีชีวิตประจำวัน สิ่งแวดล้อม แล้วจึงค่อยเชื่อมโยงไปหาสาระวิชาความรู้ซึ่งหากเป็นไปได้อย่างเหมาะสม ลูกจะสามารถเป็นผู้วางแผนการเรียนรู้และเรียนรู้ได้ด้วยตัวเองเป็นสำคัญ พ่อแม่จะทำหน้าที่เป็นนักอำนวยความสะดวก คอยดูแลให้คำปรึกษา จัดเตรียมสื่ออุปกรณ์สนับสนุนที่จำเป็นให้กับลูก

สิ่งสำคัญจึงไม่น่าจะใช้วุฒิการศึกษาอย่างเป็นทางการ หรือความเป็นผู้รู้ไปหมดทุกเรื่องทุกวิชาของพ่อแม่ (ซึ่งในความจริงเป็นไปได้) ความรู้ของพ่อแม่ควรสะท้อนออกด้วยประสบการณ์และความเข้าใจต่อชีวิต ความเป็นผู้สนใจใฝ่รู้ และการเป็นนักค้นคว้า ส่อแววว่า จะสามารถเชื่อมโยงสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นมาต่อเติมเสริมสร้างให้กลายเป็นการเรียนรู้ของลูกได้

เวลาที่จะมีให้กับลูก

การจัดการในเรื่องเวลาสำหรับการดูแลลูกในการศึกษาบ้านเรียน สามารถเป็นไปได้ในหลายๆ ทาง ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขการงานอาชีพของพ่อแม่ สภาพของครอบครัว ช่วงวัยของลูก และลักษณะพิเศษเฉพาะตัวของลูก

บางครอบครัวสามารถพาลูกไปที่ทำงานด้วยได้ บางครอบครัวเองงานมาทำที่บ้านได้ หรือมีกิจการส่วนตัว ลูกเรียนรู้ไปพร้อมกับความช่วยเหลือกิจการของบ้าน บางครอบครัวมีญาติผู้ใหญ่ช่วยดูแลเด็ก บางครอบครัวใช้วิธีจ้างครูพิเศษมาช่วยดูแลโดยเฉพาะ บางครอบครัวพาลูกไปเรียนรู้อบรมร่วมกับผู้จัดการศึกษานบ้านเรียนที่ทำในลักษณะเป็นกลุ่ม บางครอบครัวอาจขอความช่วยเหลือจากเพื่อนบ้านเรียนที่รู้จักกันดีให้รับลูกไปเรียนร่วมกับลูกของเพื่อนด้วย เหล่านี้เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม หากพ่อหรือแม่คนหนึ่งคนใดมีเวลาจากการงานอาชีพที่รัดตัว หรือออกจากงานอาชีพมาทำหน้าที่อบรมดูแลลูกโดยตรง ก็จะช่วยช่วยให้สามารถมีเวลาจัดการเรียนรู้ให้กับลูกได้อย่างเต็มที่มากขึ้น

เรื่องที่มีความลึกซึ้งในการพิจารณาอีกประการหนึ่งคือ “คุณภาพของการใช้เวลา” เพราะการศึกษานบ้านเรียนไม่จำเป็นต้องใช้เวลามากเท่ากับการเรียนในชั้นเรียน เวลาเพียง 2-3 ชั่วโมงของการเรียนรู้อาจได้รับผลมากกว่าหรือไม่ดีด้อยกว่าการใช้เวลาเรียนทั้งวันในโรงเรียน เนื่องจากบ้านเรียนมีบรรยากาศของการเรียนรู้ที่ผ่อนคลายมีชีวิตชีวา มีอิสระ เริ่มต้นจากความสนใจของตัวเด็กเองทำให้เกิดแรงจูงใจและความสนุกในการเรียนรู้ได้มากกว่า โดยคุณลักษณะภายในตัวเด็กเองก็มีศักยภาพในการเรียนรู้อยู่แล้ว ยิ่งในภาวะที่เป็นธรรมชาติเด็กจะยังมีสมรรถภาพที่จะเรียนรู้ได้อย่างน่าอัศจรรย์ เวลาทุกนาทีแม้ไม่มากนักสำหรับการศึกษานบ้านเรียนจึงมีคุณภาพของการเรียนรู้ในตัว

ฐานะของครอบครัว

เมื่อเทียบกับค่าใช้จ่ายในการส่งลูกเรียนโรงเรียนเอกชน บ้านเรียนจะมีค่าใช้จ่ายที่ต่ำกว่า ค่าใช้จ่ายที่จำเป็นจะอยู่ในเรื่องการจัดหาหนังสือ วัสดุ อุปกรณ์ การเรียนพิเศษเพิ่มเติมบางวิชา การไปทัศนศึกษา เป็นต้น บางเรื่องสามารถอาศัยแหล่งเรียนรู้สาธารณะที่มีค่าใช้จ่ายไม่สูงมาช่วย เช่น ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ ฯลฯ บางกิจกรรมสามารถเรียนรู้ร่วมกันกับครอบครัวอื่นๆ เป็นกลุ่ม ทำให้เกิดการเฉลี่ยค่าใช้จ่าย หรือสามารถหาความสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ ได้

ข้อสังเกตสำคัญ เราอาจมีภาพของการเรียนรู้ที่จะต้องอาศัยสื่อเทคโนโลยีพร้อมมูล อันเป็นวิธีการเรียนรู้ที่เปลี่ยนแปลงในประเทศที่ร่ำรวย สภาพแบบสังคมของเราควรจะต้องพิจารณากันใหม่ ทำอย่างไรให้สิ่งธรรมดาและสิ่งธรรมชาติรอบตัวกลายเป็นสื่อชั้นดีของการเรียนรู้โดยไม่ต้องซื้อหาค่าแพง อีกทั้งเด็กที่มีการเติบโตบนความพร่งพร้อมทางวัตถุอาจมีการเรียนรู้ที่ต่ำสุด โดยเฉพาะทางด้านจิตใจและทักษะชีวิตที่ต้องอาศัยความเพียรพยายามอดทนเมื่อพบความยากลำบาก และสำนึกในเรื่องเห็นแก่ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว

ถ้าพ่อแม่มีความคิดและหมั่นเสริมสร้างจัดการให้วิถีชีวิตและสภาพแวดล้อมของครอบครัวมาเอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ของลูก ฐานะของครอบครัวซึ่งถึงแม้ว่าจะมีรายได้ไม่มากนักเมื่อเทียบกับระดับปานกลางโดยทั่วไป ก็จะไม่เป็นอุปสรรคต่อการจัดการศึกษาบ้านเรียนแต่อย่างใด เนื่องจากสามารถจัดการให้เหมาะสมตามอัตภาพหรือกำลังของครอบครัวได้

นอกจากเรื่องพื้นฐานทั้ง 3 เรื่องดังกล่าวแล้ว ข้อที่ควรพิจารณาเพิ่มเติมอีกประการหนึ่ง คือ ปัจจัยใน **ความเห็นพ้องต้องกัน**

ของครอบครัว หากพ่อแม่เห็นตรงกันตั้งแต่ต้นจะช่วยลดความขัดแย้งที่ไม่จำเป็น มีความราบรื่นและแรงสนับสนุนซึ่งกันและกัน ทั้งยังช่วยสร้างความมั่นใจและความรู้สึกที่ดีให้กับลูกด้วย

ในเรื่องนี้ ที่ต้องเน้นเป็นพิเศษ คือ ความเห็นพ้องของลูก จาก การที่ได้มีการพูดคุย มีเหตุผลอธิบายกับลูกอย่างชัดเจนและอย่าง เคารพในความคิดเห็นของลูกด้วย ไม่ใช่ฐานะของความเป็นพ่อแม่ไป กดดันหากลูกยังไม่พร้อม การฝืนใจบังคับจะไม่ทำให้เกิดประโยชน์แต่ ไร เนื่องจากเด็กเป็นผู้เรียนรู้ การเรียนรู้ต้องออกมาจากภายใน ของตัวเด็กเอง พ่อแม่จะปรารภนาดีเพียงใดก็เป็นได้แค่ปัจจัย ภายนอกเท่านั้น

กล่าวสรุปโดยรวมในการพิจารณาและมีแนวปฏิบัติในช่วง ระยะเวลาของการตัดสินใจเพื่อก้าวสู่การศึกษาบ้านเรียน ควรเป็นไป ในลักษณะต่อไปนี้

1. ทบทวนความพร้อมของครอบครัว ในเรื่องพื้นฐานต่างๆ ได้แก่ เวลา ความรู้ความเข้าใจ การจัดการในเรื่องค่าใช้จ่าย เป็นต้น จนเกิดความชัดเจนในการตัดสินใจเลือกวิถีทาง ของการศึกษาบ้านเรียนแทนการส่งลูกเข้าโรงเรียน อย่าง มีความตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นกับ ครอบครัวกับลูก และมั่นใจว่าการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว จะนำพาให้ลูกและครอบครัวมีความสุขมีความมั่นคงใน ชีวิตต่อไปได้
2. เพิ่มเติมความรู้ความเข้าใจ ซึ่งที่สำคัญคือการทำ ความ เข้าใจให้ถ่องแท้ต่อปรัชญา หลักคิด เป้าหมาย รูปแบบ วิธี การจัดการศึกษาเรียนรู้แบบบ้านเรียน

3. สร้างความเห็นพ้องในครอบครัว อาศัยโอกาสนี้เป็นโอกาสแรกในการเรียนรู้ร่วมกันของครอบครัว ทั้งพ่อ แม่ ลูก มีความเข้าใจตรงกัน แล้วขยายความเข้าใจนี้ไปสู่ญาติมิตรที่มีความเกี่ยวข้องใกล้เคียง
4. แสวงหากลุ่มเพื่อนครอบครัวบ้านเรียน ทั้งเพื่อทบทวนทำความเข้าใจให้ชัดเจนยิ่งขึ้น สร้างความมั่นใจ ไม่โดดเดี่ยว และยังเป็นกลุ่มเพื่อนของลูกของครอบครัวที่จะเอื้อต่อการเรียนรู้ร่วมกันต่อไปด้วย
5. ติดต่อฝ่ายส่งเสริมการจัดการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ตามภูมิลำเนาของครอบครัว เพื่อขอข้อมูล ขอคำปรึกษาที่จำเป็น และดำเนินการในการจดทะเบียนขออนุญาต

ข้อพิจารณาและแนวปฏิบัติเมื่อเริ่มต้นจะจัดการศึกษที่บ้านเรียน

เพิ่มเติม ความรู้ ความเข้าใจ	ทบทวน ความพร้อม	สร้างความ เห็นพ้องในครอบครัว
เมื่อเริ่มต้น		
แสวงหากลุ่มเพื่อน ครอบครัวบ้านเรียน	ติดต่อสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษา	

บทที่ 13

ความสำเร็จของบ้านเรียน

ความสำเร็จเบื้องหน้า คืออีกหนึ่งปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการตัดสินใจของพ่อแม่ ในการสมัครใจเข้าแบกรับภาระการจัดการศึกษาบ้านเรียนเอาไว้กับตน

การที่โฮมสคูลขยายตัวค่อนข้างมากในสหรัฐอเมริกา คงมีส่วนที่เป็นผลมาจากงานวิจัยหลายชิ้นที่พบว่า เด็กโฮมสคูลนอกจากไม่ได้ผิดปกติหรือมีปัญหาอย่างที่คนจำนวนไม่น้อยคิด เช่น ไม่เก่งวิชาการ ขาดวินัย เข้าสังคมไม่เป็น เป็นต้น กลับกลายเป็นตรงกันข้าม คือเด็กโฮมสคูลค่อนข้างจะไปได้ดีกว่าเด็กทั่วไป เมื่อเปรียบเทียบพัฒนาการและความสามารถในหลายๆ ด้าน ดังที่รายงานไว้ในงานวิจัยของ ดร.อมรวิรัช นาครทรรพ ดังนี้

เด็กโฮมสคูลมีสัมฤทธิผลในวิชาพื้นฐาน เช่น การอ่าน การเขียน คณิตศาสตร์ ดีกว่าเด็กในโรงเรียนปกติในระดับชั้นเรียนเดียวกัน

เด็กโฮมสคูลส่วนใหญ่มีพฤติกรรมกรรมการปรับตัวทางสังคมไม่ต่างจากเด็กทั่วไป งานวิจัยบางชิ้นชี้ว่า เด็กโฮมสคูลค่อนข้างจะมั่นใจเป็นตัวของตัวเองมากกว่า และมีแนวโน้มที่จะมีปัญหาทางการปรับตัวอันเนื่องจากแรงกดดันในกลุ่มเพื่อนน้อยกว่า เมื่อเปรียบเทียบกับเด็กทั่วไป

จากกรณีศึกษาผู้ใหญ่ 53 คนที่ได้รับการศึกษาแบบโฮมสคูลในวัยเด็ก พบว่าทั้งหมดไม่แต่งงานหรือต้องพึ่งเงินประกันสังคม ในจำนวนนี้เป็นเจ้าของกิจการของตนเองอยู่ไม่น้อย ร้อยละ 75 กล่าวว่า การเรียนอยู่กับบ้านเป็นการเพิ่มพูนทักษะทางสังคมให้ตน และร้อยละ 96 ระบุว่า หากย้อนเวลากลับไปได้ก็ยังคงเลือกที่จะเรียนอยู่กับบ้านอีก

บ้านเรียนไทยที่เพิ่งเริ่มต้นกันได้ไม่นาน อาจยังไม่มีภาพของความสำเร็จในผลิตผลของการศึกษาแบบนี้ที่จะนำมายืนยันได้ชัดเจนเหมือนตัวอย่างของโฮมสคูลในสหรัฐอเมริกา (ซึ่งควรจะได้มีการศึกษาวิจัยติดตามผลพัฒนาการของผู้เรียนในการศึกษาบ้านเรียนในโอกาสต่อไป) กระนั้นก็ตาม จากการแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นกันระหว่างพ่อแม่จำนวนหนึ่งที่จัดการศึกษาบ้านเรียนมาแล้วนานพอสมควร ได้มีทัศนะความเชื่อต่อเรื่องความสำเร็จของบ้านเรียนไทยที่น่าสนใจ ดังนี้

ความสำเร็จจะมุ่งไปที่ตัวลูกเป็นสำคัญ ถ้าได้เห็นพัฒนาการที่ดี ลูกมีความสุข แสดงออกถึงการใฝ่รู้ใฝ่สร้างสรรค์ สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง มีความรับผิดชอบหนักเอาเบาได้ เพิ่มพูนคุณลักษณะที่ดีงามขึ้นเรื่อยๆ พ่อแม่ก็อึดใจว่าได้ทำหน้าที่ของตนสมบูรณ์แล้ว

ครอบครัวบ้านเรียนหลายครอบครัวเกิดการปรับเปลี่ยนในครอบครัว เช่น เมื่อต้องลดเวลาทำมาหากินลงก็ต้องซื้อให้น้อยลง ทำเองมากขึ้น เลือกสรรแต่สิ่งจำเป็นมากขึ้น เครื่องครัดไม่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่พิเศษ พุ่มเฟียช รวมทั้งมีการใช้เหตุผลต่อกันเข้าใจซึ่งกันและกันได้ดีขึ้น เป็นต้น พัฒนาการของครอบครัวที่ค่อยๆ คลีคลายไปในช่วงกลางการเรียนรู้อยู่แบบบ้านเรียน ได้ช่วยกล่อมเกล่าให้นิยามของ

“ความสำเร็จ” มีความหมายไปในทางก่อให้เกิดความสุขสงบ เรียบง่ายแก่ชีวิตครอบครัวยิ่งขึ้นเรื่อยๆ

เป้าหมายของความสำเร็จในแต่ละชั้นของบ้านเรียนไทย จากสภาพแวดล้อมที่เป็นจริงของระบบการศึกษาและสังคมไทยปัจจุบัน ไปจนถึงจุดมุ่งหมายในเชิงอุดมคติ อาจกล่าวสรุปออกเป็น 5 ชั้น ดังนี้

1. ลูกมีความรู้และทักษะอันจำเป็น สามารถเชื่อมต่อกับการศึกษาในระบบในระดับที่สูงขึ้นไปได้ เนื่องจากสิทธิของการศึกษาบ้านเรียนในทางกฎหมายและปัจจัยแวดล้อมต่างๆ ด้านทั้งภายในครอบครัวเอง และค่านิยม โอกาสทางสังคม ฯลฯ ทำให้ไม่เวลาใดก็เวลาหนึ่งเด็กบ้านเรียนยังต้องกลับเข้าศึกษาต่อในระบบการศึกษาปกติ โดยที่ในช่วงระยะอันใกล้นี้ คงมีเพียงบางครอบครัวเท่านั้นที่สามารถดำเนินการไปตามแนวทางของตนจนลูกเติบโตดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยดีในสังคมอย่างไม่ต้องพึ่งพิงการศึกษาในระบบเลย

2. ลูกสามารถพัฒนาได้ตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ จากการได้มีโอกาสเจริญเติบโตมาในกระบวนการศึกษาเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อความสนใจ/ความถนัดตามสภาพจริงของตัวเขา ความสำเร็จของชีวิตของคนแต่ละคนไม่จำเป็นต้องสมบูรณ์แบบ อาจเป็นไปได้ในฐานะของคนธรรมดาๆ คนหนึ่งที่ได้มุ่งมั่นลงมือทำอย่างดีที่สุดแล้ว

3. ลูกได้อยู่ร่วมในสังคม/ชุมชนแห่งกัลยาณมิตร อันเป็นผลมาจากความสัมพันธ์ในลักษณะของการเรียนรู้ร่วมกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ในกลุ่มและเครือข่ายครอบครัวตลอดเส้นทางของการจัดการศึกษาบ้านเรียน ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่มีลักษณะพิเศษมีความลึกซึ้งมากกว่าความสัมพันธ์กันโดยผิวเผินทั่วไป

4. ลูกมีสัมมาอาชีวะดำเนินชีวิตประกอบกิจการเป็นของตนเอง ด้วยความขยันหมั่นเพียรโดยสุจริต พึ่งพาตนเองและเป็นที่พักของคนที่พึ่งของคนอื่นได้ รู้จักการแสวงหาทรัพย์และมีสติสัมปชัญญะในการรักษาทรัพย์ และใช้จ่ายทรัพย์ที่หามาได้อย่างเหมาะสม

5. ลูกสามารถพัฒนาสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ได้พบคุณค่าที่แท้จริงของความเป็นมนุษย์ มีชีวิตที่ดิ้นรนในโลกของความร่วมมือ ยั่งยืน และสันติสุข มีความตื่นรู้เท่าทันไม่ตกเป็นเหยื่อ สามารถเผชิญกับปัญหาและความไม่แน่นอนแปรปรวนของชีวิตในโลกปัจจุบัน และในอนาคตข้างหน้าได้

หากเป้าหมายของความสำเร็จดังกล่าวค่อยๆ ก่อตัวขึ้นอย่างเป็นจริง การศึกษาบ้านเรียนไทยก็จะเป็นแต่เพียงการเปลี่ยนแปลงในทางรูปแบบหรือวิธีการจัดการศึกษาเท่านั้น แต่มีความเป็นไปได้ของการเปลี่ยนผ่านไปสู่กระบวนทัศน์ใหม่ อันอาจส่งผลให้สังคมไทยโดยรวมมีความเจริญงอกงามไปในทางที่เป็นกุศลมากกว่าเมื่ออยู่ภายใต้กระบวนทัศน์เก่าของการศึกษากระแสหลักแบบเดิม

การศึกษาบ้านเรียนไทยวันนี้ จึงอยู่ระหว่างการเรียนรู้และปรับประคับประคองตนไว้บนทางสายกลางที่เหมาะสม เพื่อให้มีที่ยืนอันมีอิสระของตนร่วมอยู่ในยุคสมัย อย่างสามารถสร้างความแตกต่างที่สร้างสรรค์ ในฐานะมนุษย์ที่ยังคงไว้ซึ่งจิตวิญญาณ จะสำเร็จหรือล้มเหลวย่อมไม่ขึ้นกับความปรารถนาส่วนตัวของใครคนใดคนหนึ่ง แต่อย่างน้อยก็มีค่าควรแก่การชื่นชมแล้วตั้งแต่เมื่อได้ลงมือทำ

ความสำเร็จของบ้านเรียน

อยู่ร่วมในชุมชน และสังคม	มีชีวิตที่ดีงาม	มีสัมมาอาชีพะ
ความสำเร็จ ของบ้านเรียน		
พัฒนาตามธรรมชาติ เต็มศักยภาพ	เชื่อมต่อการศึกษ ในระบบ	

ภาคสี่

แนวทางการจัดทำแผน การจัดการศึกษาของครอบครัว

แนวปฏิบัติในการจัดการศึกษาโดยครอบครัว

เพื่อให้การดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาโดยครอบครัว
ของทุกส่วนงาน ข้าราชการกรมเขตพื้นที่การศึกษาเป็นไปในทิศทางเดียวกัน
เพื่อให้ได้ผลทั้งในทางส่งเสริมสนับสนุนและการกำกับดูแลให้เป็นไปตาม
นโยบาย ยุทธศาสตร์ และหลักการของกระทรวงฯ จึงได้มีพิธีในการ
จัดการศึกษารับขึ้นฐานโดยครอบครัว พ.ศ.๒๕๔๗

บทที่ 14

แนวปฏิบัติตามกฎกระทรวง

มาตรา 12 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ฯ ได้ให้สิทธิแก่ครอบครัวในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง กระทรวงศึกษาธิการจึงได้ออกกฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว พ.ศ.2547 ประกาศบังคับใช้ตั้งแต่เดือนกรกฎาคม พ.ศ.2547 ดังมีรายละเอียดในภาคผนวก

พร้อมทั้ง สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) กระทรวงศึกษาธิการ ได้จัดทำเอกสาร “แนวปฏิบัติในการจัดการศึกษาทางเลือกที่จัดโดยครอบครัวและสถานประกอบการ” ประกอบกฎกระทรวงในการจัดการศึกษาของครอบครัว กับกฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิของสถานประกอบการในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานในศูนย์การเรียน พ.ศ.2547 ซึ่งประกาศใช้ในเวลาใกล้เคียงกัน สำหรับให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาทั่วประเทศซึ่งจะต้องเป็นหน่วยงานดูแลใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงาน

กล่าวเฉพาะในส่วนของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว มีสาระสำคัญของแนวปฏิบัติโดยสรุปต่อไปนี้

ความหมายของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว

ครอบครัว หมายถึง บิดามารดา หรือบิดาหรือมารดาซึ่งเป็นผู้ใช้อำนาจการปกครอง หรือผู้ปกครองตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

การจัดการศึกษาโดยครอบครัว หมายถึง การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานที่บิดามารดา หรือบิดาหรือมารดา หรือผู้ปกครอง เป็นผู้รับผิดชอบจัดการศึกษาให้กับบุตรหลานด้วยตนเอง โดยเป็นผู้สอนด้วยตนเองหรือเป็นผู้อำนวยความสะดวกให้เกิดการเรียนรู้

การยื่นคำขออนุญาตจัดการศึกษา

บิดามารดา หรือบิดาหรือมารดาซึ่งเป็นผู้ใช้อำนาจปกครอง หรือผู้ปกครองตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ที่ประสงค์จะจัดการศึกษา ให้ยื่นคำขออนุญาตซึ่งมีรายละเอียดครบถ้วนต่อสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่ครอบครัวมีภูมิลำเนา

ภูมิลำเนา หมายถึง ที่อาศัยที่ปรากฏตามทะเบียนบ้าน หรือถิ่นที่พักอาศัยเป็นประจำอยู่ในปัจจุบัน

กรณีครอบครัวมีทะเบียนบ้านและถิ่นที่พักอาศัยตามทะเบียน ให้ครอบครัวยื่นคำขออนุญาตต่อสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาตามที่อยู่ทะเบียนบ้าน

กรณีครอบครัวมีทะเบียนบ้านอยู่ที่หนึ่ง แต่มีถิ่นที่พักอาศัยเป็นประจำในปัจจุบันอยู่อีกที่หนึ่ง ซึ่งจะใช้เป็นสถานที่จัดการศึกษาให้

ครอบครัวยื่นคำขออนุญาตต่อสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ณ ถิ่นที่อยู่อาศัยนั้นๆ

รายละเอียดประกอบคำขออนุญาต ประกอบด้วย

- ชื่อ - ชื่อสกุลของครอบครัว (บิดา มารดา หรือผู้ปกครอง)
- ชื่อ ชื่อสกุลของผู้เรียน (บุตรหรือบุคคลผู้อยู่ในปกครองของครอบครัว)
- สำเนาหรือภาพถ่ายทะเบียนบ้านของครอบครัวและผู้เรียน
- ที่ตั้งและแผนผังสถานที่ซึ่งใช้จัดการศึกษา (บ้าน)
- สำเนาหลักฐานวุฒิการศึกษาไม่ต่ำกว่ามัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่าของผู้จัดการศึกษา(บุคคลในครอบครัวหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายจากครอบครัวให้จัดการศึกษา) หรือคำรับรองว่าเป็นผู้มีความรู้ความสามารถหรือประสบการณ์ในการจัดการศึกษา
- ระดับและประเภทการจัดการศึกษา (ก่อนประถม/ประถมศึกษา/มัธยมศึกษาตอนต้น/มัธยมศึกษาตอนปลาย)
- แผนการจัดการศึกษาของครอบครัว ที่ครอบครัวและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร่วมกันกำหนดตามความมุ่งหมาย หลักการ และแนวทางการจัดการศึกษาตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติ

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจะพิจารณารายละเอียดความครบถ้วนถูกต้องตามรายละเอียดประกอบคำขออนุญาต แล้วเสนอคำขออนุญาตจัดการศึกษาให้คณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษาพิจารณาโดยเร็ว และแจ้งผลการพิจารณาแก่ครอบครัวที่ยื่นขออนุญาตภายใน 30 วัน นับแต่วันที่รับคำขออนุญาตจัดการศึกษา

กรณีคำขอไม่ได้รับการอนุญาต สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจะแจ้งสิทธิ วิธีปฏิบัติ และอำนวยความสะดวกแก่ครอบครัวในการยื่นอุทธรณ์ พร้อมทั้งติดตามและแจ้งผลการพิจารณาการอุทธรณ์แก่ครอบครัวทันทีที่ทราบผล โดยที่ครอบครัวจะต้องทำหนังสือยื่นอุทธรณ์ต่อสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ภายใน 15 วัน นับแต่วันที่ได้รับแจ้งผลการพิจารณา

คณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษาจะพิจารณาคำอุทธรณ์และหลักฐานประกอบการอุทธรณ์ของครอบครัว และแจ้งผลการพิจารณาให้ครอบครัวทราบโดยเร็ว (หากยังไม่ได้รับอนุญาตครอบครัวสามารถใช้สิทธิตามกฎหมายทางการปกครองได้)

การจัดทำแผนการจัดการศึกษาของครอบครัว

ในการจัดทำแผนการจัดการศึกษาของครอบครัว สำนักงานเขตพื้นที่ศึกษาร่วมกับครอบครัวกำหนดจุดมุ่งหมาย หลักการและแนวทางการจัดการศึกษาตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติ และตามหัวข้อที่ควรระบุในแผนการจัดการศึกษา

เนื่องจากมีรายละเอียดที่จะต้องทำความเข้าใจให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้นเป็นพิเศษ เกี่ยวกับการจัดทำแผนการจัดการศึกษาของครอบครัวนี้ จึงขอนำไปกล่าวไว้ในบทต่อๆ ไป

การจัดการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล

บทบาทหน้าที่ของครอบครัว

ดำเนินการจัดการศึกษาเรียนรู้ไปตามแผนการศึกษาของครอบครัว

ดำเนินการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนตามหลักเกณฑ์และวิธีการวัดผลและประเมินผลของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยประเมินจากพัฒนาการ พฤติกรรม ผลงานจากการปฏิบัติกิจกรรม ด้วยวิธีการที่หลากหลาย เน้นการประเมินไปพร้อมกับการปฏิบัติกิจกรรม มีการปรับปรุงแก้ไขไปพร้อมกับการจัดกิจกรรม มีการปรับกิจกรรม เนื้อหาสาระ กระบวนการเรียนรู้ไปตามพัฒนาการของผู้เรียน

จัดทำรายงานการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน รวมทั้งการจัดการเรียนการสอนและสภาพปัญหาที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาตามที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากำหนด อย่างน้อยปีละหนึ่งครั้ง

ปรับปรุงผลการเรียนของผู้เรียน ตามที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเสนอแนะ

บทบาทหน้าที่ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

ดำเนินการติดตาม ส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนของครอบครัว

จัดให้มีการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างน้อยปีละหนึ่งครั้ง โดยประเมินตามมาตรฐานในแผนการจัดการศึกษาของครอบครัวด้วยวิธีการที่หลากหลาย เช่น จากรายงานผลการประเมินของครอบครัว แฟ้มสะสมผลงานของผู้เรียน การสัมภาษณ์ ฯลฯ

กรณีผู้เรียนไม่ผ่านเกณฑ์การวัดและประเมินผลดังกล่าว ให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแจ้งให้ครอบครัวจัดให้มีการซ่อมเสริมแก่ผู้เรียน และจัดให้มีการวัดและประเมินผลใหม่ภายในระยะเวลาที่สำนักงานเขตพื้นที่ศึกษากำหนด

ตัวอย่างหัวข้อ “รายงานการประเมินผลการจัดการศึกษาของครอบครัว”

- (1) ข้อมูลพื้นฐานของครอบครัว ข้อมูลพื้นฐานของผู้เรียน
- (2) สรุปการดำเนินงานในการจัดการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล
- (3) สรุปผลการประเมิน พัฒนาการของผู้เรียนในด้านต่างๆ พร้อมหลักฐานที่แสดงร่องรอยพัฒนาการในการเรียนรู้ของผู้เรียน
- (4) จุดเด่น / ความสำเร็จที่สำคัญของการจัดการศึกษา
- (5) ปัญหาอุปสรรค / สิ่งที่ต้องพัฒนา

- (6) แผนการจัดการเรียนรู้ในปีต่อไป โดยปรับให้สอดคล้องกับ จุดเด่น จุดด้อย และปัญหาอุปสรรค ซึ่งเกิดจากการจัดการศึกษาในปีที่ผ่านมา
- (7) อื่นๆ

การตัดสินและรับรองผลการศึกษา

บทบาทหน้าที่ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

1. พิจารณาตัดสิน และอนุมัติผลการศึกษาให้ผู้เรียนที่มีผลการประเมินผ่านมาตรฐานช่วงชั้นตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน
2. ออกหนังสือรับรองหรือหลักฐานการศึกษาที่จบช่วงชั้นแก่ผู้เรียน โดยใช้แบบพิมพ์และวิธีการปฏิบัติตามวิธีการออกเอกสารที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด

ผู้เรียนที่มีความประสงค์จะกลับเข้าสู่การศึกษาในระบบ จะต้องนำเอกสารหลักฐานการศึกษาที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาออกไปแสดงต่อสถานศึกษาที่จะเข้าศึกษา เพื่อใช้เป็นหลักฐานแสดงวุฒิของตน และแสดงสิทธิของตนที่จะเข้าเรียนในช่วงชั้นที่สูงขึ้นต่อไป ผู้เรียนที่ไม่มีเอกสารหลักฐานการศึกษาใดๆ มาแสดงจะต้องเริ่มเข้าเรียนใหม่ในช่วงชั้นที่ 1 ทุกกรณี ผู้เรียนที่เข้าเรียนในระบบเมื่อตรวจสอบรายวิชาต่างๆ ในช่วงชั้นที่ศึกษาแล้ว ถ้าเห็นว่าตนมีความรู้ความสามารถในรายวิชาใดครบถ้วนแล้ว สามารถยื่นคำร้องขอเทียบโอนความรู้ให้ได้รายวิชานั้น โดยไม่ต้องเรียนอีก ทั้งนี้ให้ปฏิบัติตามระเบียบการเทียบโอนของโรงเรียนที่เข้าศึกษา

การกำกับและติดตามการจัดการศึกษา

บทบาทหน้าที่ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

กำกับและติดตามการจัดการศึกษาโดยครอบครัว

พิจารณารายงานผลการจัดการศึกษาของครอบครัวว่าได้จัดการศึกษาตามแผนการจัดการศึกษาที่ได้ตกลงร่วมกันไว้หรือไม่ หากครอบครัวไม่ได้ดำเนินการตามแผนการจัดการศึกษาให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแนะนำครอบครัวปรับปรุงการจัดการศึกษา ภายในระยะเวลาที่กำหนด หากครอบครัวไม่ดำเนินการให้เสนอต่อ คณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษาเพื่อพิจารณา ซึ่งอาจมีผลให้ครอบครัวนั้นเลิกจัดการศึกษา ทั้งนี้ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาต้องร่วมกับครอบครัวในการจัดหาสถานที่เรียนใหม่ให้กับผู้เรียน

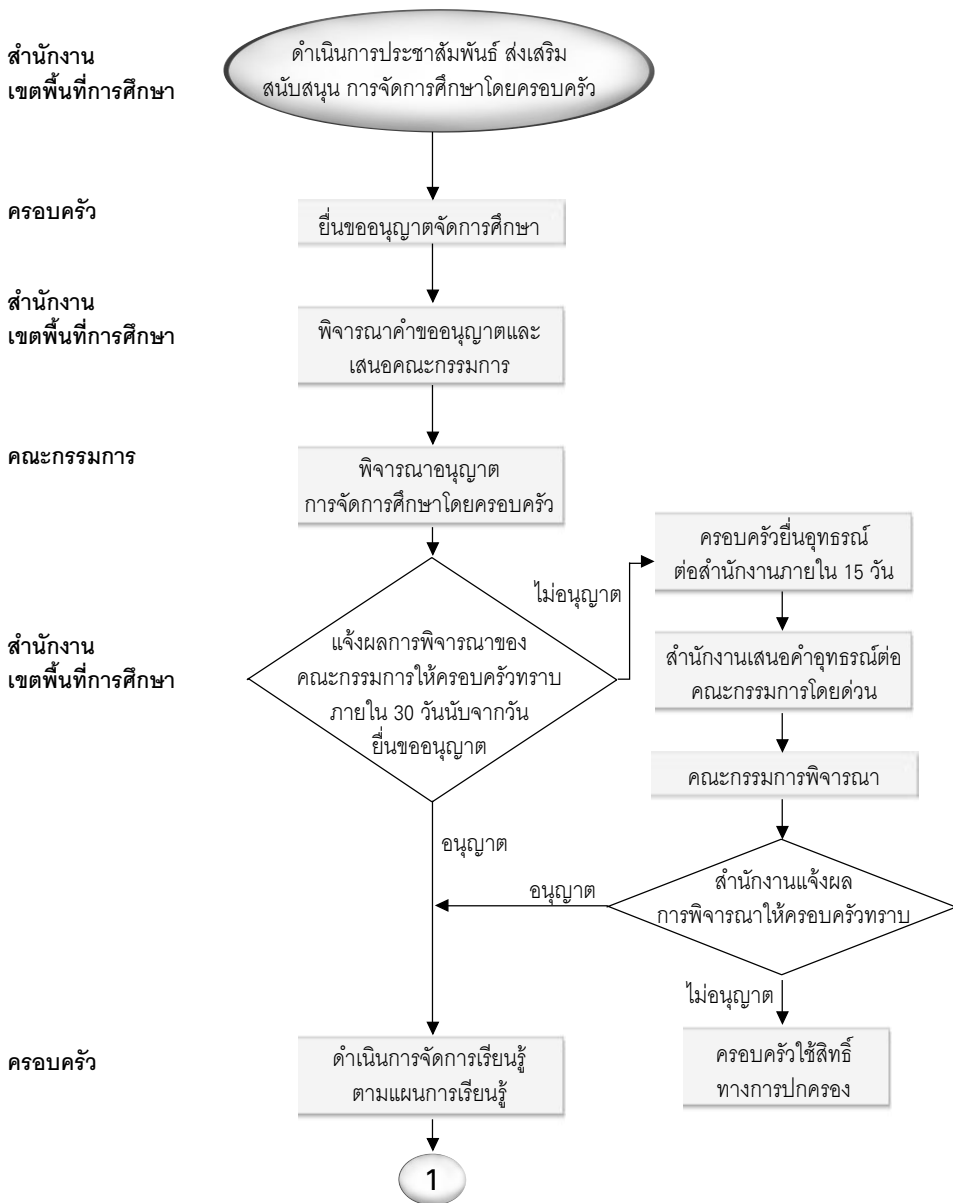
การยกเลิกการจัดการศึกษา

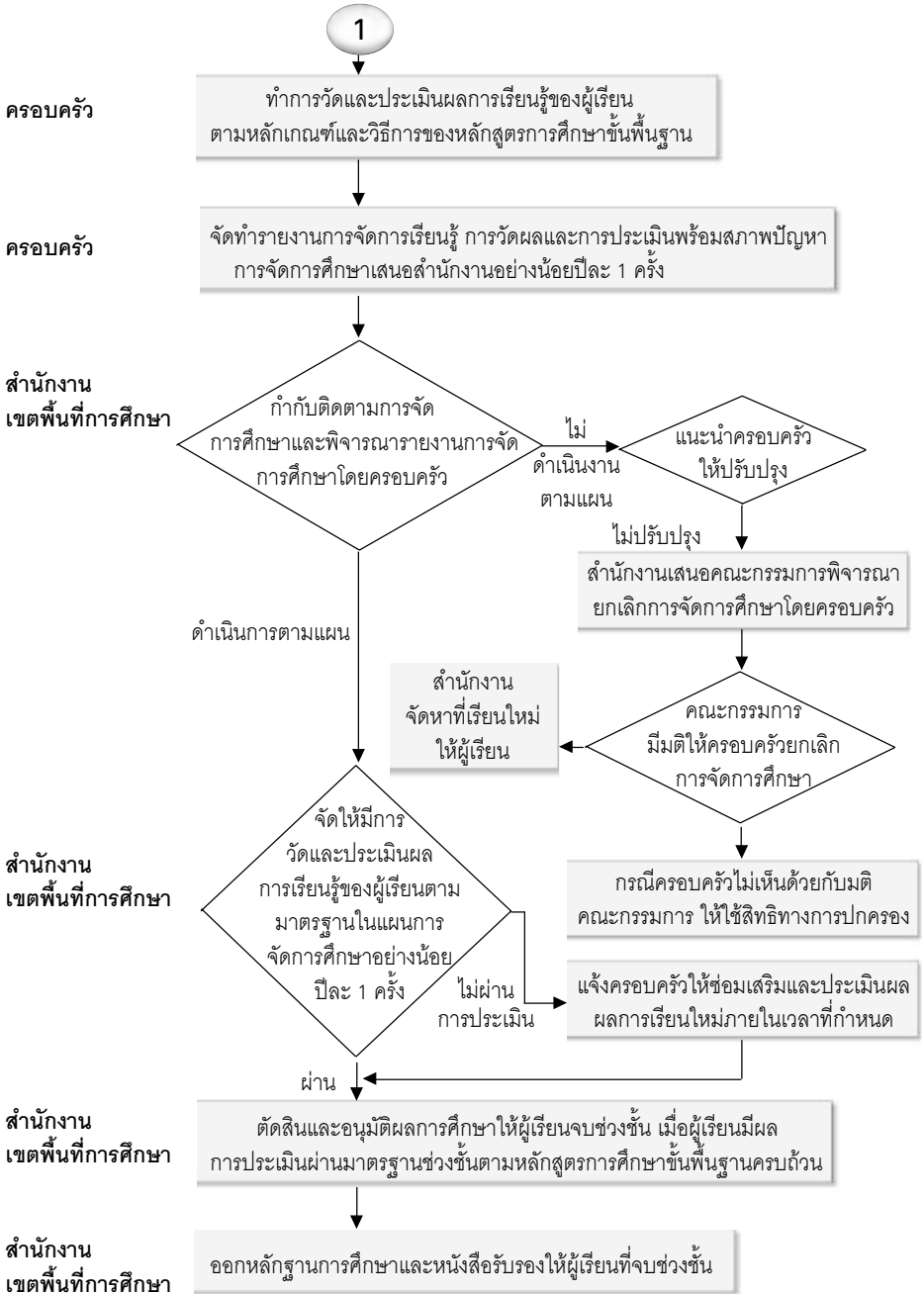
การยกเลิกการจัดการศึกษาของครอบครัว สามารถดำเนินการได้ใน 2 กรณี ดังนี้

กรณี 1 ครอบครัวมีความประสงค์จะขอยกเลิกการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ให้ทำหนังสือยื่นต่อสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เพื่อเสนอต่อคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษาพิจารณาให้ความเห็นชอบ แล้วให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาออกคำสั่งให้เลิกจัดการศึกษาตามคำขอของครอบครัว

กรณี 2 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแจ้งให้ครอบครัวปรับปรุงการจัดการศึกษา แต่ครอบครัวมิได้ดำเนินการตามที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแจ้ง ให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเสนอต่อคณะกรรมการเขตพื้นที่เพื่อพิจารณาให้ครอบครัวนั้นเลิกจัดการศึกษา ทั้งนี้ หากครอบครัวเห็นว่า มติดังกล่าวเป็นการลิดรอนสิทธิอย่างไม่ถูกต้อง ครอบครัวสามารถดำเนินการอุทธรณ์หรือฟ้องร้องตามกระบวนการทางกฎหมาย

แผนภูมิแสดงขั้นตอนการดำเนินการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ตามกฎหมายกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยครอบครัว พ.ศ. 2547

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน. แนวปฏิบัติในการจัดการศึกษาทางเลือกที่จัดโดยครอบครัวและสถานประกอบการ. 2548

บทที่ 15

แนวคิดสำคัญและหัวข้อในแผนการจัดการศึกษา ของครอบครัว

การจัดทำแผนการจัดการศึกษาของครอบครัวตามข้อกำหนด
ในกฎกระทรวงฯ ให้เป็นการดำเนินการร่วมกันของครอบครัวกับ
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ตามความมุ่งหมาย หลักการ และ
แนวทางการจัดการศึกษาตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติ
(พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ)

ในทางปฏิบัติ โดยทั่วไปครอบครัวจะมีร่างแผนการศึกษามา
เสนอต่อคณะกรรมการหรือคณะทำงานที่ทางสำนักงานเขตพื้นที่การ
ศึกษาแต่งตั้งขึ้นร่วมกันพิจารณา แผนการจัดการศึกษานี้ถือเป็น
เอกสารสำคัญที่สุดประกอบคำขออนุญาตจัดการศึกษาโดยครอบครัว

เอกสารแนวปฏิบัติในการจัดการศึกษาทางเลือกที่จัดโดย
ครอบครัว ในหัวข้อการจัดทำแผนการศึกษาของครอบครัว ได้กล่าวถึง
แนวคิดสำคัญในการจัดทำแผน (เพื่อให้มีความเป็นนวัตกรรมมาจาก
ความริเริ่มสร้างสรรค์มีความแตกต่างหลากหลายไปตามสภาพของ
ครอบครัว) และ**หัวข้อ**ที่ควรระบุไว้ในแผนการจัดการศึกษาของ
ครอบครัว มีรายละเอียด ดังนี้

การจัดการศึกษาโดยครอบครัวมีความแตกต่างไปจากการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน เพราะเป็นการศึกษาทางเลือกที่สามารถเข้าถึงคุณลักษณะเฉพาะของตัวผู้เรียนแต่ละคน หลุดพ้นจากข้อจำกัดของชั้นเรียนขนาดใหญ่ที่มีผู้เรียนจำนวนมาก สามารถใช้โอกาสนี้ไปสร้างสรรค์กระบวนการเรียนรู้ที่ทำให้ผู้เรียนมี **พัฒนาการตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ** ดังนั้น การศึกษาโดยครอบครัวจึงเป็นการจัดการศึกษาที่มีความหลากหลายและมีความยืดหยุ่นอยู่ในตัวสูง ทั้งในส่วนของเป้าหมายหรือมาตรฐานการเรียนรู้ รูปแบบกระบวนการจัดการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล โดยเป็นไปตามลักษณะเฉพาะตัวของผู้เรียน

แนวคิดสำคัญที่ควรคำนึงถึงในการจัดทำและพิจารณาความเหมาะสมของแผนการจัดการศึกษาของครอบครัว มีดังต่อไปนี้

1. แผนการศึกษาของครอบครัวที่ใช้ประกอบคำขออนุญาตจัดการศึกษา การที่ครอบครัวกำหนดหลักการ กรอบแนวทาง ในประเด็นที่มีความจำเป็นและสำคัญ ในแต่ละช่วงระยะของระดับการศึกษาที่จะจัดให้กับผู้เรียน โดยการเลือกสรรกลั่นกรองอิงมาจากหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของกระทรวงศึกษาธิการ หลักสูตรโรงเรียนสาธิต หลักสูตรโรงเรียนเฉพาะทาง หลักสูตรของนานาชาติ ฯลฯ หรือมาจากสิ่งที่เป็นนวัตกรรมทางการศึกษาที่อาจยังไม่มีอยู่ในหลักสูตรใดๆ อย่างเป็นทางการก็ได้ นำมาปรับประยุกต์ร้อยเรียงขึ้นได้ เป็นกรอบชี้ทิศทางการอำนวยการจัดการศึกษาของครอบครัว โดยที่ไม่ขัดแย้งกับความมุ่งหมาย หลักการ และแนวทางตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาของชาติ

2. แผนการจัดการศึกษาของครอบครัวเป็นแผนการศึกษาเฉพาะตัวผู้เรียนเป็นรายบุคคล การกำหนดเป้าหมาย สาระ และมาตรฐานการเรียนรู้ จึงวางอยู่บนพัฒนาการที่เป็นจริงของตัวผู้เรียน ตามธรรมชาตินิสัยในการเรียนรู้ (Learning Style) แนวฉลาดหรือความถนัดความสนใจ และระยะเวลาในการเรียนรู้ของผู้เรียน

3. การจัดการศึกษาโดยครอบครัวโดยทั่วไปจะมีลักษณะเป็นการศึกษานอกระบบผสมผสานกับการศึกษาตามอัธยาศัย ในแผนการจัดการศึกษาครอบครัวจะมีบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวกการเรียนรู้เป็นสำคัญ ดังนั้น แผนการจัดการศึกษาของครอบครัวจึงควรสะท้อนให้เห็นกระบวนการจัดประสบการณ์ให้กับผู้เรียน (มากกว่าการจัดตารางเรียนเป็นวิชาๆ) ทั้งการเรียนรู้ที่ครอบครัวจัดขึ้นเอง การเรียนรู้จากการเข้าร่วมกลุ่มที่มีมิติในเชิงสังคม การเรียนรู้จากสื่อ แหล่งเรียนรู้ การเดินทาง การสังสรรค์ สันทนาการ กิจกรรมอาสาสมัครบำเพ็ญประโยชน์ จากงานอดิเรก เป็นต้น

4. การศึกษาโดยครอบครัวเป็นระบบของการบูรณาการการเรียนรู้ ที่ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้จากวิถีชีวิตจริง จากทุกสถานที่ และกิจกรรมต่างๆ ที่ปฏิบัติในชีวิตประจำวัน มุ่งให้โอกาสผู้เรียนได้ทำในสิ่งที่สนใจ เพื่อการค้นพบความถนัดและความสามารถของตนเอง อันจะนำไปสู่การพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ หลากๆ ครอบครัวจะให้ความสำคัญเป็นพิเศษต่อการพัฒนาทักษะชีวิต และความฉลาดทางอารมณ์ นำไปสู่การเป็นผู้คิดเป็น ทำเป็นและแก้ปัญหาเป็น รู้วิธีการเรียนรู้ ซึ่งจะเป็นเครื่องมือการศึกษาตลอดชีวิต

5. แผนการจัดการศึกษาของครอบครัวควรเป็นแผนที่มีความยืดหยุ่น สามารถปรับปรุงพัฒนาให้เป็นที่ไปตามสภาพการเปลี่ยนแปลงของผู้เรียนและครอบครัว ให้ตรงกับสภาพที่เป็นจริงได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยสาระสำคัญของแผนยังคงอยู่ในกรอบแนวทางที่ได้เสนอขออนุญาตไว้

หัวข้อที่ควรระบุในแผนการจัดการศึกษาของครอบครัว

(1) ข้อมูลพื้นฐานของครอบครัว

- ชื่อ-สกุล บิดา มารดา วุฒิการศึกษา/ประสบการณ์ อายุ อาชีพ ที่อยู่
- เหตุผลในการจัดการศึกษาของครอบครัว

(2) ข้อมูลพื้นฐานของผู้เรียน

- ชื่อ-สกุล อายุ ประวัติการศึกษา
- พัฒนาการ ความถนัด ความสนใจ ลักษณะพิเศษ เฉพาะตัว

(3) แนวทางในการจัดการศึกษา

- (3.1) ระดับการศึกษาของแผน (ก่อนประถมศึกษา/ประถมศึกษา/มัธยมศึกษาตอนต้น/มัธยมศึกษาตอนปลาย)
- (3.2) จุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษา/คุณลักษณะที่ประสงค์/มาตรฐานการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งสามารถปรับใช้ได้ตามความเหมาะสม

(3.3) กรอบการจัดเนื้อหา/สาระ/ความรู้

(3.4) กรอบการจัดกระบวนการเรียนรู้/กิจกรรมการเรียนรู้
(เช่น กิจกรรมในบ้านนอกบ้าน กิจกรรมทัศนศึกษา
แหล่งเรียนรู้ กิจกรรมโครงงาน กิจกรรมงานอดิเรก/งาน
อาชีพ กิจกรรมทางศาสนา กิจกรรมอาสาสมัคร
บำเพ็ญประโยชน์ การเรียนรู้จากสื่อ การเรียนกับครู
พิเศษ/สถานศึกษา/สถานที่ที่มีการจัดสอนบางสาระ
การร่วมกลุ่มเรียนรู้กับครอบครัวอื่นๆ เป็นต้น)

(3.5) แนวทางการวัดและประเมินผล

(4) อื่นๆ

พิจารณาจากรายละเอียดทั้งหมดของแนวคิดสำคัญและ
หัวข้อที่ควรระบุในการจัดทำแผนการจัดการศึกษาของครอบครัว ที่
กำหนดไว้ในเอกสารแนบปฏิบัติฯ ดังกล่าว เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับ
ระหว่างการศึกษาในระบบโรงเรียนกับการศึกษที่บ้านเรียน ก็จะได้
ถึงลักษณะที่แตกต่างกันอย่างสำคัญ อันจะทำให้การพิจารณา
ทำความเข้าใจต่อแผนการศึกษาของครอบครัวมุ่งไปในทางเปิดโอกาส
ให้เกิดการสร้างสรรคัณฑ์นวัตกรรม คือให้มีลักษณะพิเศษต่างจากไป
กรอบของแบบแผนการศึกษาในระบบเดิมได้

ลักษณะพิเศษที่มีความแตกต่างนี้ เป็นไปตามที่กำหนดไว้ใน
หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 ในหัวข้อ **การจัดการศึกษา
สำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ** ที่ระบุไว้ว่า “..... การศึกษาทางเลือกที่
จัดโดยครอบครัวและองค์กรต่างๆ การจัดการศึกษาเหล่านี้สามารถ

ปรับใช้มาตรฐานการเรียนรู้ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานได้ตามความเหมาะสม ทั้งนี้หลักเกณฑ์และวิธีการให้เป็นไปตามที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด”

นอกจากนี้ สาระการเรียนรู้ และมาตรฐานการเรียนรู้ ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน (หน้า 6 และหน้า 7 ตามลำดับ) ก็ได้ระบุไว้เช่นกันว่า สาระการเรียนรู้ในแต่ละกลุ่ม รวมทั้งมาตรฐานการเรียนรู้ในหลักสูตรฯ ซึ่งกำหนดสำหรับการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนทุกคน และสถานศึกษาสามารถพัฒนาเพิ่มเติมในส่วนที่ตอบสนองต่อความสามารถ ความถนัด ความสนใจของผู้เรียนแต่ละคนได้ ดังนั้น การจัดการศึกษาโดยครอบครัวจึงเป็นการจัดการศึกษาสำหรับผู้เรียนเป็นรายบุคคลโดยเฉพาะ รวมทั้งมีเงื่อนไขและโอกาสที่เอื้ออำนวยเป็นอย่างยิ่งในการปรับใช้และพัฒนาสาระการเรียนรู้และมาตรฐานการเรียนรู้ ที่จะทำให้เกิดสัมฤทธิ์ผลในตัวผู้เรียนตามหลักการ “ตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ” อันเป็นความมุ่งหมายและหลักการสำคัญของการจัดการศึกษาตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติฯ

ความแตกต่างระหว่างโรงเรียนกับบ้านเรียน
ตามแนวคิดสำคัญและหัวข้อในการจัดทำแผนการจัดการศึกษาของครอบครัว

องค์ประกอบ	โรงเรียน	บ้านเรียน
1. หลักสูตร	ใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของกระทรวงศึกษาธิการ	สามารถเลือกสรรผสมผสานจากหลักสูตรหลายๆ ที่ หรือสิ่งที่เป็นนวัตกรรมทางการศึกษาที่อาจยังไม่มีอยู่ในหลักสูตรใดๆ อย่างเป็นทางการโดยไม่ขัดแย้งกับความมุ่งหมายหลักการ แนวทางตามกฎหมายการศึกษาของชาติ
2. แผนการเรียนการสอน	เป็นแผนการเรียนการสอนสำหรับผู้เรียนจำนวนมากทั้งชั้นเรียน	เป็นแผนการเรียนรู้เฉพาะบุคคล บนพัฒนาการธรรมชาตินิสัยในการเรียนรู้ ความถนัด ความสนใจ และระยะเวลาในการเรียนรู้ ของตัวผู้เรียนเป็นรายบุคคล
3. วัตถุประสงค์ของการเรียน	กำหนดตามมาตรฐานการเรียนรู้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกระทรวงศึกษาธิการ	กำหนดเป็นจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษา หรือคุณลักษณะที่พึงประสงค์ หรือเป็นมาตรฐานการเรียนรู้ทางใดทางหนึ่งหรือมากกว่าหนึ่งทาง หากกำหนดเป็นมาตรฐานการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งสามารถปรับใช้ได้ตามความเหมาะสม การปรับใช้ก็เพื่อตอบสนองของความสามารถ ความถนัด ความสนใจของตัวผู้เรียนรายบุคคล
4. เนื้อหาความรู้	กำหนดตาม 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ	กำหนดเป็นกรอบการจัดเนื้อหา หรือสาระ หรือความรู้ ที่ตอบสนองความสามารถ ความถนัด ความสนใจ ของตัวผู้เรียนรายบุคคล

ความแตกต่างระหว่างโรงเรียนกับบ้านเรียน
ตามแนวคิดสำคัญและหัวข้อในการจัดทำแผนการจัดการศึกษาของครอบครัว (ต่อ)

องค์ประกอบ	โรงเรียน	บ้านเรียน
5. ลักษณะการเรียนการสอน	จัดตารางเรียนเป็นแต่ละสาระวิชา ครูมีบทบาทหลักเป็นผู้สอน หรือผู้ให้ความรู้ และเรียนรู้ในสถานการณ์ในห้องเรียนเป็นส่วนใหญ่	เป็นการบูรณาการการเรียนรู้จากวิถีชีวิตจริง จากกิจกรรมต่างๆ ในชีวิตประจำวัน เน้นให้ผู้เรียนรู้วิธีการเรียนรู้ เรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ในสถานการณ์ที่มีความหลากหลาย
6. การวัดและประเมินผล	กำหนดตามเกณฑ์การผ่านช่วงชั้นและการจบหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ	กำหนดตามจุดมุ่งหมาย คุณลักษณะ และมาตรฐานการเรียนรู้ที่มีการปรับใช้ในแผนการจัดการศึกษาของครอบครัว ด้วยวิธีการที่หลากหลายตามพัฒนาการตามสภาพจริงของผู้เรียน
7. โครงสร้างโดยรวม	มีหลักเกณฑ์ ข้อกำหนด เงื่อนไข ระยะเวลาที่แน่นอนตายตัว	มีความยืดหยุ่น สามารถปรับปรุงพัฒนาให้ เป็นไปตามสภาพการเปลี่ยนแปลงของผู้เรียนและครอบครัว โดยสาระสำคัญยังอยู่ในกรอบแนวทางที่ขออนุญาตไว้

บทที่ 16

แนวทางการเขียนแผนหัวข้อข้อมูลพื้นฐาน ของครอบครัว

นอกเหนือจากการให้ข้อมูลเกี่ยวกับ ชื่อ-สกุล วุฒิการศึกษา/ ประสบการณ์ อายุ อาชีพ ที่อยู่ ของบิดา มารดา ประเด็นสำคัญของหัวข้อนี้จะอยู่ตรงที่ **เหตุผลในการจัดการศึกษาของครอบครัว** ซึ่งเป็นการบอกถึงมูลเหตุที่มาของการตัดสินใจไม่ส่งบุตรเข้าเรียนในโรงเรียนหรือนำบุตรออกจากโรงเรียนมาจัดการศึกษาให้เองโดยครอบครัว ซึ่งเป็นเรื่องโดยเฉพาะแตกต่างกันไปตามสาเหตุข้อเท็จจริงของแต่ละครอบครัว

จากผลการประชุม สัมมนา และการสำรวจความคิดเห็นของกลุ่มครอบครัวบ้านเรียนหลายครั้งที่ผ่านมา ในประเด็นเหตุผลในการจัดการศึกษาของครอบครัว คำตอบที่ได้โดยสรุปจะเป็นไปดังนี้

- มีทัศนคติในเรื่องการศึกษาเรียนรู้ที่แตกต่างจากการศึกษาในระบบโรงเรียน
- ไม่เชื่อมั่นว่าการศึกษาในโรงเรียนจะสามารถพัฒนาให้บุตรเกิดการเรียนรู้อย่างเต็มศักยภาพ
- ต้องการให้การศึกษาของลูกเชื่อมโยงและบุตรสามารถสานต่อกิจการของครอบครัวได้

- ต้องการให้ลูกได้เรียนรู้อย่างมีความสุข บนพื้นฐานความถนัด ความสนใจของตน
- ไม่สามารถหาโรงเรียนที่มีคุณภาพดี ค่าใช้จ่ายเหมาะสม อยู่ใกล้บ้านได้
- อยู่ในชนบทต้องใช้ระยะเวลามากในการเดินทางไปโรงเรียน
- บุตรประสบปัญหาในโรงเรียน
- บุตรมีความต้องการพิเศษ
- มีเวลาเพียงพอที่จะจัดการศึกษาให้บุตร ให้เกิดความใกล้ชิด ซิดกัน ครอบครัวอบอุ่นเข้มแข็งขึ้น
- ครอบครัวต้องย้ายภูมิลำเนา หรือย้ายที่ทำงานบ่อยครั้ง

ประเด็นเหตุผลดังกล่าว ครอบครัวสามารถพิจารณานำเอาที่ สอดคล้องตรงกับมูลเหตุที่มาของครอบครัวเอง มาเขียนเป็น เหตุผลในการจัดการศึกษาของครอบครัวได้

พร้อมกันนี้ยังอาจแสดงถึงเหตุผลของการตัดสินใจ ด้วยการขยายความออกไปเป็นเรื่องปรัชญา ความเชื่อ ทศนะ วิสัยทัศน์ หลักการ หรือแนวคิดของครอบครัวต่อเรื่องการศึกษาหรือการเรียนรู้ ก็จะทำให้มีความสมบูรณ์ขึ้น

ดังมีตัวอย่างการเขียนแผนการจัดการศึกษาเกี่ยวกับเหตุผล ในการจัดการศึกษาของครอบครัวบ้านเรียนที่ได้มีการจัดทำมาก่อนหน้านี้ ดังต่อไปนี้

ครอบครัว “ก”

ปรัชญาการศึกษาของครอบครัวยึดหลักพุทธธรรมเป็นรากฐาน เริ่มจากความศรัทธาในความเป็นมนุษย์ อย่างเชื่อมั่นว่า มนุษย์มีการเรียนรู้เป็นธรรมชาติของชีวิต มนุษย์ทุกคนมีศักยภาพในการเรียนรู้ และมนุษย์สามารถเรียนรู้ฝึกฝนตนไปจนถึงจุดหมายแห่งชีวิตอันประเสริฐ คือการดำรงตนอยู่ในความสมดุลพอดีบนวิถีทางของชีวิตที่ดีงาม

ครอบครัว “ข”

หลักการสำคัญประการหนึ่งในการจัดการศึกษาของครอบครัวคือ เริ่มปลูกฝังให้รักษา “ศีล 5” เป็นพื้นฐานของชีวิต ซึ่งเป็นการฝึกควบคุมสิ่งรับรู้จากประสาทสัมผัสทั้งหก ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เพื่อปรับสร้างจิตที่สะอาดขึ้นจากจิตวิญญูณดั้งเดิม (ประสพการณ์เดิม) และเริ่มประสพการณ์ของการใช้ชีวิตใหม่ตั้งแต่วัยเยาว์ตามหลักพระพุทธศาสนา เป็นการสร้างพื้นฐานทางศีลธรรม เพื่อการเจริญเติบโตอย่างงดงามในจิตใจของสมาชิกครอบครัว ท่ามกลางกระแสแห่งการพัฒนาทางวัตถุ อันจะเป็นผลก่อให้เกิดความสามารถในการเลือกกระบวนการเรียนรู้ที่จะนำพาตนเองไปสู่ชีวิตที่ดีงามในวัยต่อไป

ครอบครัว “ค”

วิสัยทัศน์การจัดการศึกษาของครอบครัว ภาวะการเรียนรู้ เป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่สามารถเป็นอิสระอยู่เหนือระบบใดๆ ได้ ด้วยการพึ่งพาความคิด จิตใจ และปัญญาของตนเอง การเรียนรู้ที่แท้จริงเป็นกระบวนการแห่งชีวิตที่ไม่มีจุดสิ้นสุดตายตัว แต่สามารถบรรลุสู่เป้าหมายเป็นขั้นๆ ดังนั้น ในการจัดการศึกษาจึงมุ่งเน้นไปสู่ทักษะแห่งการเข้าถึงความจริงทั้งหมดในหลายๆ มิติ ซึ่งเป็นการเชื่อมโยงกันระหว่างศาสตร์สาขาต่างๆ เข้าสู่องค์รวมเดียวกัน ภาพที่แจ่มชัดในมโนคติเกี่ยวกับสิ่งที่ดำรงอยู่รอบตัว พลังความคิดสร้างสรรค์อันเกิดจากความเข้าใจกฎเกณฑ์ของสิ่งที่อยู่เบื้องหลังสิ่งที่พบเห็น และปรากฏการณ์ทั้งหมดจะต้องถูกเชื่อมต่อไปสู่ประสบการณ์สำคัญในกระบวนการศิลปะ วิทยาศาสตร์ และศาสนา เช่น งานศิลปะเชิงเทคโนโลยี งานวิทยาศาสตร์เชิงสุนทรีย์ และชีววิทยาเชิงศาสนา จะนำมาสู่ความกระตือรือร้นในการอุทิศตน งานภารกิจน้อยๆ ในมือที่ได้รับผิดชอบ ไปสู่การต่อยอดความรู้ใหม่ ญาณทัศนะเหล่านี้จะตกผลึกเป็นประสิทธิภาพในการแยกแยะวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล อันจะนำไปสู่วิธีการทางปัญญาที่จะเข้าถึงความรู้อย่างเป็นอิสระและลุ่มลึก กระบวนการเรียนรู้ในเชิงโครงสร้างของมิติแห่งความรู้จึงเป็นตัวตั้งในการเปลี่ยนแปลงศักยภาพในการเรียนรู้ไปสู่ศักยภาพแห่งความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

บทที่ 17

แนวทางการเขียนแผนหัวข้อข้อมูลพื้นฐาน ของผู้เรียน

นอกเหนือจากการให้ข้อมูลเกี่ยวกับ ชื่อ-สกุล อายุ ประวัติการศึกษา ระดับการศึกษาของบุตรที่จะจัดการศึกษาให้แล้ว ประเด็นสำคัญของหัวข้อนี้อยู่ตรงที่ **พัฒนาการ ความถนัด ความสนใจ ลักษณะพิเศษเฉพาะตัวของผู้เรียน** เนื่องจากแผนการศึกษาของครอบครัวเป็น “แผนการเรียนรู้เฉพาะรายบุคคล” เพื่อพัฒนาการตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ การตั้งอยู่บนพัฒนาการและลักษณะพิเศษเฉพาะที่เป็นจริงของตัวผู้เรียนจึงเป็นสิ่งสำคัญที่สุด

ในทางพัฒนาการ ควรพิจารณาประกอบกันทั้ง 2 ทาง คือ พัฒนาการตามช่วงวัย ที่เป็นเกณฑ์ปกติทั่วไป กับพัฒนาการตามลักษณะเฉพาะตัวผู้เรียน

พัฒนาการตามช่วงวัย ที่เป็นเกณฑ์ปกติทั่วไปนั้น พ่อ แม่ ผู้ปกครองควรได้ศึกษาจากสื่อความรู้ต่างๆ ซึ่งเป็นที่แพร่หลายหาได้ไม่ยาก เพื่อใช้เป็นเกณฑ์ในการเปรียบเทียบ ซึ่งน่าจะช่วยให้การแยกแยะพัฒนาการของตัวบุตรทำได้ครบถ้วนรอบด้านมากขึ้น ในที่นี้ขอเสนอข้อสรุปพัฒนาการตามช่วงวัย เป็นตัวอย่างส่วนหนึ่ง ดังนี้

พัฒนาการตามช่วงวัยเทียบกับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ช่วงชั้น 1-2 (ประถมศึกษา)

มีการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพที่เห็นได้ชัด จากเดิมที่ตัวค่อนข้างกลมป้อมในวัยอนุบาลถึงวัยนี้ลำตัวและแขนขาจะยาวขึ้น รูปร่างหน้าก็ยาวขึ้น ฟันน้ำนมเริ่มหลุดร่วง แม้รูปร่างอาจจะดูเก้งก้างเมื่อเทียบกับวัยอนุบาลแต่จะสามารถควบคุมแขนขาและเคลื่อนไหวได้อย่างคล่องแคล่วปราดเปรียวยิ่งขึ้น

ในทางจิตวิทยา ช่วงต้นจะยังยึดตัวเองเป็นศูนย์กลาง ความคิดเชิงตรรกะเหตุผลจริงเท็จยังไม่สมบูรณ์นัก ความคิดความจำยังมีลักษณะเป็นภาพ การสื่อเรื่องราวต่างๆ โดยมีภาพให้เห็นหรือให้เกิดภาพในใจจึงสร้างความเข้าใจได้ง่ายกว่าการบอกเล่าเชิงนามธรรม เมื่ออย่างเข้า 9-10 ปี จะค่อยๆ พัฒนาไปสู่การคิดในเชิงเหตุผลมากขึ้นลดลักษณะเหนือจริงลง เริ่มต้องการความเป็นอิสระ และมีการแบ่งแยกเพศจะเล่นหรือสนิทสนมกับเพื่อนเพศเดียวกันมากกว่าเพื่อนต่างเพศ

พัฒนาการตามช่วงวัยเทียบกับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ช่วงชั้น 3 (มัธยมศึกษาตอนต้น)

ทางกายภาพจะเห็นถึงการเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปอย่างรวดเร็ว มีการเติบโตของสิ่งที่แสดงความเป็นเพศชัดเจน เช่น เริ่มมีกลิ่นตัว มีหน้าอกในเด็กผู้หญิง มีเสียงแตกห้าวในเด็กชาย เป็นต้น

มีวุฒิภาวะทางอารมณ์สูงขึ้น มีความละเอียดอ่อนสัมผัสได้ถึงอารมณ์ความรู้สึกของตน จึงมีลักษณะอ่อนไหวทางอารมณ์ค่อนข้างสูง แบบอย่างในใจจะเปลี่ยนจากวีรบุรุษในนิยายมาสู่วีรบุรุษใน

ชีวิตจริง จากบุคคลที่ไม่มีตัวตนมาสู่บุคคลร่วมสมัย กระทั่งอาจเป็น ดาราหรืออภินิหารชื่อดัง

มีความคิดเชิงนามธรรมมากขึ้น สามารถวิเคราะห์เรื่องราวต่างๆ อย่างเป็นเหตุผลมากขึ้น มองเห็นความสัมพันธ์ได้ถึงผลกระทบทั้ง ระยะสั้นและระยะยาว จากความสามารถในการคิดที่มีมากขึ้นจะทำให้เกิดความรู้สึกรู้สึกทำทนาย ต้องการความจริงที่ถูกต้องตามความคิดเห็นของตนมากขึ้น อยากรู้ อยากลอง มีความสนใจอย่างจริงจังที่จะเรียนรู้ความเป็นจริงของชีวิตและโลก เทคโนโลยีวิทยาการต่างๆ

ในช่วงปลายจะมีความพยายามแสวงหาเอกลักษณ์ของตนเอง การแบ่งแยกเพศจะชัดเจนมากยิ่งขึ้น จะเกาะกลุ่มกับเพื่อนเพศเดียวกัน เขินอายต่อเพศตรงข้าม ความรู้สึกต่อเพศตรงข้ามจะเริ่มค่อยๆ พัฒนาไปเป็นความรู้สึกความสัมพันธ์อันที่นุ่มนวล

สำหรับ **พัฒนาการตามลักษณะเฉพาะตัวผู้เรียน** ส่วนใหญ่จะได้มาจากการติดตามสังเกตอย่างใกล้ชิด พ่อแม่ที่มีความใส่ใจ มีความละเอียดอ่อนช่างสังเกตจะสามารถบอกได้ถึงพัฒนาการที่เป็นสภาพจริงของตัวลูก หรือบางครอบครัวอาจมีข้อมูลจากการที่เคยนำบุตรเข้ารับการทดสอบอย่างเป็นทางการมาก่อน ในด้าน IQ , EQ , MI (Multiple Intelligence) เป็นต้น พัฒนาการเฉพาะตัวที่ควรพิจารณาเป็นพิเศษก็คือ ความถนัด ความสนใจ และธรรมชาตินิสัยในการเรียนรู้ เพื่อให้สะท้อนถึงแววจลัดหรือความถนัดเป็นพิเศษของลูกที่ควรได้รับการสนับสนุนส่งเสริม รวมทั้งพัฒนาการที่ยังขาดความสมดุลต้องเสริมเพิ่มเติม

ตัวอย่างการกล่าวถึงพัฒนาการตามลักษณะเฉพาะตัวผู้เรียน
ในแผนการจัดการศึกษาของครอบครัว มีดังนี้

ครอบครัว “ก”

ลูกเป็นเด็กร่างกายแข็งแรง มีพัฒนาการในการใช้โครงสร้าง
ทางกายภาพได้ดี ไม่ว่าจะเป็นการเดิน การวิ่ง การกระโดด การปีนป่าย
การเคลื่อนไหวร่างกายในลักษณะต่างๆ ล้วนคล่องแคล่วว่องไวเต็มไปด้วย
พลังกำลัง จากการเลี้ยงดูและเฝ้าสังเกตอย่างใกล้ชิดทำให้เห็น
แววและความพึงพอใจของลูกเน้นหนักไปทางด้านกีฬา ที่ชื่นชอบมาก
คือ วายน้ำ วิ่ง ขี่จักรยาน สำหรับกีฬาที่ครอบครัวเลือกเพื่อการพัฒนา
เป็นพิเศษได้แก่ วายน้ำ ซึ่งเริ่มมาตั้งแต่ลูกอายุได้ 1 ปี มีโค้ชช่วยสอน
อย่างถูกต้องตั้งแต่อายุ 4 ปี และเข้าสู่กระบวนการเป็นนักกีฬาวายน้ำ
ในปลายปี พ.ศ. 2547 ได้รับเหรียญรางวัล เหรียญเงิน 2 เหรียญ เหรียญ
ทองแดง 1 เหรียญ จากการเข้าร่วมแข่งขัน 4 รายการ

ครอบครัว “ข”

บุตรชาย อายุ 6 ปี 10 เดือน สูง 130 ซม. น้ำหนัก 38 กก. ไม่
เคยเข้าเรียนในโรงเรียนมาก่อนเลย มีความรู้ความเข้าใจพื้นฐานด้าน
ต่างๆ พอสรุปได้ ดังนี้

ภาษาอังกฤษ สามารถเขียนตัวอักษรได้ครบ ทั้งแบบตัวพิมพ์
ใหญ่และตัวเขียนเล็ก สามารถอ่านหนังสือภาษาอังกฤษได้ทุกประเภท

(ยกเว้นคำศัพท์ที่มีหลายพยางค์หรือศัพท์ทางวิทยาศาสตร์ยากๆ) สนทนาได้ตอบด้วยประโยคและคำศัพท์ง่ายๆ ได้ สำเนียงในการอ่าน และพูดอยู่ในเกณฑ์ดี

ภาษาไทย อยู่ระหว่างการหัดเขียนตามแบบ แต่ยังเขียนไม่ได้ ส่วนการอ่านยังสะกดคำอ่านไม่ได้แต่ชอบให้พ่อแม่อ่านให้ฟังโดยเฉพาะหนังสือนิทานต่างๆ พูดภาษาไทยได้ฉะฉาน (ยกเว้นตัว “ง” ยังออกเสียงไม่ค่อยชัด) ทั้งนี้เจ้าตัวไม่ค่อยชอบภาษาไทยเท่าภาษาอังกฤษ

คณิตศาสตร์ เขียนตัวเลขต่างๆ ได้ครบทุกตัว นับจำนวนถึงหลักร้อยได้คล่อง บวก-ลบเลขสองหลักได้ ท่องสูตรคูณได้บางแม่

วิทยาศาสตร์ มีความรู้เกี่ยวกับโลก คน สัตว์ สิ่งของ และธรรมชาติพอสมควร สามารถแยกแยะบอกลักษณะความแตกต่างได้

คอมพิวเตอร์ มีความรู้เกี่ยวกับการใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ค่อนข้างดีในหลายโปรแกรม และใช้อินเตอร์เน็ตได้เป็นอย่างดี

ศิลปะ มีความรู้เรื่องสีเป็นอย่างดี สามารถวาดรูปตามจินตนาการของตัวเองได้

กีฬา มีความรู้เกี่ยวกับการเล่นกีฬาหลายประเภท สนใจข่าวกีฬาทุกชนิด โดยเฉพาะการแข่งขันรถฟอร์มูล่าวัน จนมีความรู้ในเรื่องรถและนักแข่งรถอย่างละเอียด ส่วนตัวเองไม่ค่อยชอบเล่นกีฬา

ดนตรี ไม่ค่อยให้ความสนใจ ร้องเพลงบ้าง แต่ไม่สนใจเครื่องดนตรีทุกประเภท

ครอบครัว “ค”

สายตาสั้นมาก EQ เหมาะสมกับวัยหรือมากกว่า แต่ IQ อาจต่ำกว่าเกณฑ์ มีความจำไม่ค่อยดี

สนใจการวาดภาพระบายสี ภาษาอังกฤษ ภาษาจีน มีความคิดสร้างสรรค์

กล้าแสดงออก มีความมั่นใจในตัวเอง ชอบเป็นผู้นำ ชอบสอน กล้าหาญ ชอบร้องเพลง อารมณ์ดี รักสนุก รักเพื่อน มีน้ำใจ ไม่ชอบสิ่งที่ผิดระเบียบ

บทที่ 18

แนวทางการเขียนแผนหัวข้อจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษา

ในหัวข้อนี้กำหนดให้เขียนในลักษณะเป็นจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษา หรือคุณลักษณะที่พึงประสงค์ หรือเป็นมาตรฐานการเรียนรู้ทางใดทางหนึ่งหรือมากกว่าหนึ่งทาง

กรณีกำหนดเป็นมาตรฐานการเรียนรู้ ต้องให้สอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน **ซึ่งสามารถปรับใช้ได้ตามความเหมาะสม** การปรับใช้มาตรฐานการเรียนรู้นี้ก็เพื่อให้ตอบสนองความสามารถ ความถนัด ความสนใจ ของตัวผู้เรียนรายบุคคล

ครอบครัวจึงอาจเขียนจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาได้ โดย **หนึ่ง** เลือกรวมจากจุดมุ่งหมาย/มาตรฐาน ที่มีกำหนดอยู่ในเอกสารทางการต่างๆ **สอง** เขียนขึ้นเองอย่างตรงกับปรัชญา ทศนะ ความเชื่อของครอบครัวมากที่สุด หรือแนวทางที่**สาม** คือผสมผสานประยุกต์ตามที่เห็นว่าเหมาะสม

กรณี **เลือกรวมจากจุดมุ่งหมาย/มาตรฐาน** ในเอกสารทางการต่างๆ มีตัวอย่างให้พิจารณา ดังนี้

ความมุ่งหมายตาม มาตรา 6 พระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติ ฯ

การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์
ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มี
จริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้
อย่างมีความสุข

จุดหมายตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานมุ่งพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์
ที่สมบูรณ์ เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข และมีความเป็นไทย มี
ศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพ จึงกำหนดจุดหมายซึ่ง
ถือเป็นมาตรฐานการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์
ดังต่อไปนี้

1. เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยในตนเอง ปฏิบัติตนตาม
หลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ มีคุณธรรม
จริยธรรม และค่านิยมอันพึงประสงค์

2. มีความคิดสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน รักการอ่าน รักการเขียน
และรักการค้นคว้า

3. มีความรู้อันเป็นสากล รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงและความ
เจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ มีทักษะและศักยภาพในการจัดการ การ
สื่อสารและการใช้เทคโนโลยี ปรับวิธีการคิด วิธีการทำงานได้เหมาะสม
กับสถานการณ์

4. มีทักษะและกระบวนการ โดยเฉพาะทางคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ทักษะการคิด การสร้างปัญญา และทักษะในการดำเนินชีวิต

5. รักการออกกำลังกาย ดูแลตนเองให้มีสุขภาพและบุคลิกภาพที่ดี

6. มีประสิทธิภาพในการผลิตและการบริโภค มีค่านิยมเป็นผู้ผลิตมากกว่าเป็นผู้บริโภค

7. เข้าใจประวัติศาสตร์ของชาติไทย ภูมิใจในความเป็นไทย เป็นพลเมืองดี ยึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

8. มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภาษาไทย ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี กีฬา ภูมิปัญญาไทย ทรัพยากรธรรมชาติและพัฒนาสิ่งแวดล้อม

9. รักประเทศชาติและท้องถิ่น มุ่งประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามให้กับสังคม

มาตรฐานการศึกษาของชาติ

มาตรฐานที่ 1 คุณลักษณะของคนไทยที่พึงประสงค์ ทั้งในฐานะพลเมืองและพลโลก

คนไทยเป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุข

เป้าหมายการจัดการศึกษาอยู่ที่การพัฒนาคนไทยทุกคนให้เป็น “คนเก่ง คนดี และมีความสุข” โดยมีการพัฒนาที่เหมาะสมกับช่วงวัย

พัฒนาคนตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ ตรงตามความต้องการ ทั้งในด้านสุขภาพ ร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ ทักษะ คุณธรรม จิตสำนึกที่พึงประสงค์ และอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข

ตัวบ่งชี้ 1.1 กำลังกาย กำลังใจที่สมบูรณ์

1.1.1 คนไทยมีสุขภาพกายและจิตที่ดี มีพัฒนาการด้าน ร่างกาย จิตใจ สติปัญญา เจริญเติบโตอย่าง สมบูรณ์ตามเกณฑ์การพัฒนาในแต่ละช่วงวัย

1.2 ความรู้และทักษะที่จำเป็นและเพียงพอในการดำรงชีวิต และพัฒนาสังคม

1.2.1 คนไทยได้เรียนรู้เต็มตามศักยภาพของตนเอง

1.2.2 คนไทยมีงานทำและนำความรู้ไปใช้ในการสร้าง งานและสร้างประโยชน์ให้สังคม

1.3 ทักษะการเรียนรู้และการปรับตัว

1.3.1 คนไทยสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตัวเอง รักการเรียนรู้ รู้ทันโลก รวมทั้งมีความสามารถในการใช้แหล่ง ความรู้และสื่อต่างๆ เพื่อพัฒนาตนเองและสังคม

1.3.2 คนไทยสามารถปรับตัวได้ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี และสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี

1.4 ทักษะทางสังคม

1.4.1 คนไทยเข้าใจและเคารพในธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และสังคม มีทักษะและความสามารถที่จำเป็นต่อ การดำเนินชีวิตในสังคมอย่างมีความสุข

1.4.2 คนไทยมีความรับผิดชอบ เข้าใจ ยอมรับ และตระหนักในคุณค่าของวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน สามารถแก้ปัญหาในฐานะสมาชิกของสังคมไทย และสังคมโลกโดยสันติวิธี

1.5 คุณธรรม จิตสำนึกสาธารณะ และจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลเมืองโลก

1.5.1 คนไทยดำเนินชีวิตโดยกายสุจริต วาจาสุจริต และมโนสุจริต

1.5.2 คนไทยมีความรับผิดชอบทางศีลธรรมและสังคม มีจิตสำนึกในเกียรติภูมิของความเป็นคนไทย มีความภูมิใจในชาติไทย รักแผ่นดินไทย และปฏิบัติตามระบอบประชาธิปไตย เป็นสมาชิกที่ดี เป็นอาสาสมัครเพื่อชุมชนและสังคมในฐานะพลเมืองไทยพลเมืองโลก

มาตรฐานด้านผู้เรียน ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามมาตรฐานเพื่อการประเมินคุณภาพภายนอก

มาตรฐาน 1 ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์

มาตรฐาน 4 ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ มีวิจารณญาณ มีความคิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรองและมีวิสัยทัศน์

มาตรฐาน 5 ผู้เรียนมีความรู้และทักษะพื้นฐานที่จำเป็นตามหลักสูตร

- มาตรฐาน 6 ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง
รักการเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง
- มาตรฐาน 9 ผู้เรียนมีทักษะในการทำงาน รักการทำงาน
สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ และมีเจตคติที่ดี
ต่ออาชีพสุจริต
- มาตรฐาน 10 ผู้เรียนมีสุนทรีย์ สุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี
- มาตรฐาน 12 ผู้เรียนมีสุนทรีย์ภาพและลักษณะนิสัยด้านศิลปะ
ดนตรี กีฬา

มาตรฐานด้านผู้เรียน/ผู้รับบริการ ตามมาตรฐานการ ศึกษานอกโรงเรียน

- มาตรฐาน 1 ผู้เรียน/ผู้รับบริการ เป็นสมาชิกที่ดีของ
สถานศึกษา ครอบครัว ชุมชน และสังคม
- มาตรฐาน 2 ผู้เรียน/ผู้รับบริการ มีความสามารถในการ
“คิดเป็น”
- มาตรฐาน 3 ผู้เรียน/ผู้รับบริการ มีความรู้และทักษะที่จำเป็น
ในการเรียนรู้ตามหลักสูตร/กิจกรรม
- มาตรฐาน 4 ผู้เรียน/ผู้รับบริการ มีทักษะในการแสวงหา
ความรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง
- มาตรฐาน 5 ผู้เรียน/ผู้รับบริการ เห็นคุณค่าและภูมิใจใน
ภูมิปัญญาไทย ศิลปะ และวัฒนธรรมที่ดั่งงาม
ของไทย
- มาตรฐาน 6 ผู้เรียน/ผู้รับบริการ รู้จักตนเอง พึ่งตนเองได้

มาตรฐาน 7 ผู้เรียน/ผู้รับบริการ มีทักษะในการทำงาน รักการทำงาน มีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต และสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้

มาตรฐาน 8 ผู้เรียน/ผู้รับบริการมีสุขนิสัย สุขภาพกาย และสุขภาพจิตที่ดี

กรณี ครอบครัวเขียนขึ้นให้ตรงกับปรัชญา ทศนะ ความเชื่อของตน มีตัวอย่างให้พิจารณา ดังนี้

ครอบครัว “ก”

คุณลักษณะที่พึงประสงค์

- มีพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา รวมถึงการสัมผัสตัวในตน
- ศึกษาหาความรู้ในแนวทางพุทธศาสนา ปฏิบัติตนให้สอดคล้องตามหลักคำสอนของศาสนาอย่างเป็นธรรมชาติ
- มีพัฒนาการตามวัย ใฝ่เรียนรู้และเข้าใจตนเอง เพิ่มพูนความรู้ในแขนงวิชาที่ตนชอบสอดคล้องตามความถนัดของตน นำประสบการณ์สร้างเสริมทักษะ พัฒนาตนอย่างเชื่อมโยงกับชีวิตที่แท้จริง ศึกษาเรียนรู้ตลอดวิถีการดำเนินชีวิตของตน
- มีทักษะดนตรี กีฬา กิจกรรมตามความสนใจความถนัด ศึกษาเรียนรู้อย่างมีความสุข

- เรียนรู้อาชีพของบิดามารดา ร่วมบริหารการใช้จ่ายในครอบครัว
- รักมนุษย์ พืชและสรรพสัตว์อย่างรู้คุณค่า อยู่ร่วมกับสังคม ชุมชน ครอบครัว ปรับตัวเข้าหาสภาพแวดล้อมต่างๆ ได้อย่างมีความสุข เข้าถึงวัฒนธรรมอันดีงามในท้องถิ่นไทย และมีส่วนร่วมสร้างสรรค์งานชุมชน สังคม

ครอบครัว “ข”

จุดมุ่งหมาย

1. มุ่งพัฒนาให้ลูกมีความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ในด้านพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา มากกว่าที่จะพัฒนาให้เป็นทรัพยากรบุคคลที่ตอบสนองต่อระบบธุรกิจและบริโภคนิยม
2. พัฒนาให้ลูกคิดเป็น ทำเป็น พึ่งตนเองได้ ทั้งภายนอกและภายใน อยู่ในสังคมได้อย่างรู้เท่าทันและไม่ประมาท
3. ให้ลูกมีความคิดแบบองค์รวม สามารถเชื่อมโยงตนเองกับโลก สังคม สิ่งแวดล้อมได้ และวางบทบาทตนเองไปในทางที่สร้างสรรค์ไม่เป็นภาระต่อสังคม ในขณะที่เดียวกันก็เป็นที่พักพิงของผู้คนและสังคมได้
4. ให้มีทัศนคติที่ดีต่อการเรียนรู้ เรียนรู้อย่างมีความสุขตามความสนใจ ใฝ่รู้ อันเป็นพื้นฐานสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิต

คุณลักษณะที่ประสงค์ให้เกิดขึ้นในตัวลูก

1. รู้หน้าที่อันพึงมีต่อตนเองและผู้อื่นทั้งร่างกายและจิตใจ
2. เป็นมิตรกับเพื่อนร่วมโลกและสิ่งแวดล้อม
3. กล้าคิด กล้าทำ กล้าแสดงออก อย่างเชื่อมั่นในความดีงาม
4. รู้คุณค่าการใช้แรงงาน รู้จักทำงานให้เรียบร้อยและไม่เป็นภาระแก่ผู้อื่น
5. รู้คุณค่าการใช้เวลา รู้จักแบ่งเวลาเพื่อให้จุดมุ่งหมายบรรลุ โดยไม่ทำให้ตนเองและผู้อื่นเดือดร้อน
6. รู้คุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ครอบครัว “ค”

1. เพื่อให้ลูกพัฒนาตนตามธรรมชาติ ตามวัย ตามลักษณะของตัวเองอย่างเฉพาะเจาะจง
2. เพื่อให้ลูกที่อยู่ในวัยจินตนาการได้รับการหล่อเลี้ยง จินตนาการไว้ให้ได้มากที่สุด ก่อนที่จะเข้าสู่วิชาการ
3. เพื่อให้ลูกได้รับการดูแลอย่างใจต่อใจ แล้วเขาจะเติบโตอย่างเข้าใจคนอื่น
4. เพื่อให้ลูกมีการดำเนินชีวิตอย่างรู้ตัวรู้ตน โดยเขาเป็นผู้กำหนดเองได้ รู้จักช่วยเหลือตัวเองและผู้อื่น รู้จักปรับเวลา ปรับชีวิต ปรับสมดุลให้กับชีวิตตัวเองทุกช่วงชีวิต

บทที่ 19

แนวทางการเขียนแผนหัวข้อกรอบการจัดเนื้อหา

หัวข้อนี้กำหนดให้เขียนได้ทั้งในลักษณะที่เป็นเนื้อหา หรือสาระ หรือความรู้ ทางใดทางหนึ่งหรือมากกว่าหนึ่งทาง

ครอบครัวจึงอาจเขียนกรอบการจัดเนื้อหาได้โดย **หนึ่ง** เลือกสรรมาจากเนื้อหา/สาระ/ความรู้ ที่มีกำหนดอยู่ในเอกสารทางการต่างๆ **สอง** เขียนขึ้นเองอย่างตรงกับปรัชญา ทศนะ ความเชื่อ ของครอบครัวมากที่สุด หรือแนวทางที่**สาม** คือผสมผสานประยุกต์ ตามที่เห็นว่าเหมาะสม

กรณี เลือกสรรมาจากเนื้อหา/สาระ/ความรู้ ที่มีกำหนดในเอกสารทางการต่างๆ มีตัวอย่างให้พิจารณา ดังนี้

เนื้อหาตามมาตรา 23 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ

การจัดการศึกษา ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการศึกษาเรียนรู้และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษา ในเรื่องต่อไปนี้

1. ความรู้เรื่องเกี่ยวกับตนเอง และความสัมพันธ์ของตนเอง กับสังคม ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน ชาติ และสังคมโลก รวมถึงความรู้

เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสังคมไทย ระบบการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

2. ความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์เรื่องการจัดการการบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลยั่งยืน

3. ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา

4. ความรู้และทักษะด้านคณิตศาสตร์ และด้านภาษา เน้นการใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้อง

5. ความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

สาระตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544

กำหนดสาระการเรียนรู้ตามหลักสูตร ซึ่งประกอบด้วยองค์ความรู้ ทักษะหรือกระบวนการเรียนรู้ และคุณลักษณะหรือค่านิยมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนเป็น 8 กลุ่ม ดังนี้

1. ภาษาไทย
2. คณิตศาสตร์
3. วิทยาศาสตร์
4. สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
5. สุขศึกษาและพลศึกษา

6. ศิลปะ
7. การงานอาชีพและเทคโนโลยี
8. ภาษาต่างประเทศ

พร้อมทั้งให้มี “กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน” เพิ่มเติมจากกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่ม

สาระตามทฤษฎีพหุปัญญา (Multiple Intelligence)

1. ปัญญาด้านภาษา
2. ปัญญาด้านตรรกะและคณิตศาสตร์
3. ปัญญาทางด้านมิติ
4. ปัญญาทางด้านร่างกายและการเคลื่อนไหว
5. ปัญญาทางด้านดนตรี
6. ปัญญาทางด้านมนุษยสัมพันธ์
7. ปัญญาทางด้านตนหรือการเข้าใจตนเอง
8. ปัญญาทางการเข้าถึงธรรมชาติ

กรณี ครอบครัวยุคใหม่ให้ตรงกับปรัชญา ทักษะ ความเชื่อของตน มีตัวอย่างให้พิจารณา ดังนี้

ครอบครัว “ก”

สาระการเรียนรู้ มุ่งองค์ความรู้ในชีวิต สังคมและธรรมชาติ ตลอดจนทักษะชีวิตและเครื่องมือเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งในความเป็นจริงเป็นองค์ความรู้บูรณาการ แต่เพื่อความสะดวกในการ

ทำความเข้าใจจึงแบ่งออกเป็น 4 กลุ่มสาระใหญ่ โดยเทียบเคียงกับ สาระวิชาต่างๆ ดังนี้

1. ความรู้ในมนุษย์ เรียนรู้ชีวิตมนุษย์ทั้งกายและจิต ให้อุบัติของตนเอง ค้นพบตนเอง และรู้จักผู้อื่น เข้าใจผู้อื่น สามารถนำพาตนเอง และอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างสร้างสรรค์ สาระความรู้ที่สำคัญ ได้แก่

จริยธรรม มุ่งเน้นการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน จนเกิดเป็นจิตสำนึกทางจริยธรรมจากภายใน กลายเป็นนิสัย มีศรัทธาและแรงบันดาลใจที่จะปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ เป็นฐานของการ พัฒนาสติ สมาธิ และปัญญา

สุขภาพ พละนาถัย สร้างความรู้ความเข้าใจและการมีวิถีชีวิตที่ดีในทางสุขภาพ เพื่อความแข็งแรงเป็นพื้นฐานของการพัฒนา ตนต่อไป

2. ความรู้ในสังคม เรียนรู้ความสัมพันธ์ในสังคมและ วัฒนธรรมในฐานะที่เป็นวิถีชีวิต สาระความรู้ที่สำคัญ ได้แก่

สังคมศึกษา ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ เริ่มจากชุมชนใกล้ ตัวออกไปสู่สังคมโลก ทั้งอดีต ปัจจุบัน และแนวโน้มอนาคตอันใกล้ ให้อุบัติรากฐานความเป็นมาของสังคมมนุษย์ เกิดความเข้าใจตนเอง และเพื่อนร่วมโลก มีทัศนคติที่ดีต่อชีวิตและต่อโลก

ภูมิปัญญาไทย เรียนรู้วิถีชีวิต วิธีคิด และภูมิปัญญาอัน เป็นรากฐานของสังคมไทย จนเกิดความรักความซาบซึ้ง มีสำนึกและ ความมั่นคงในตนเอง สามารถตั้งตนอยู่ในสังคมที่มีกระแสพัฒนาทาง วัตถุได้อย่างรู้เท่าทัน สร้างคุณประโยชน์ให้กับสังคมไทยได้

3. ความรู้ในธรรมชาติ เรียนรู้ธรรมชาติ ระบบนิเวศน์ และความรู้ทางวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติที่มีความเชื่อมโยงอิงอาศัยซึ่งกันและกัน เข้าใจธรรมชาติจนเกิดความเข้าใจตนเองกลายเป็นจิตสำนึกต่อตนเองและธรรมชาติอย่างถูกต้อง พร้อมทั้งเกิดทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์นำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

4. ทักษะเครื่องมือการเรียนรู้ เรียนรู้จนมีทักษะสามารถใช้เป็นเครื่องมือของการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ในสาระความรู้ต่อไปนี้

ภาษาไทย ในฐานะภาษาแม่ สามารถสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งการเข้าถึงความงามของภาษาแม่ยังจะช่วยให้มีความเข้าใจสังคมไทยและตนเองได้ดียิ่งขึ้น

ภาษาอังกฤษ ในฐานะภาษาสากล สามารถสื่อสารได้ในโลกยุคไร้พรมแดน การเรียนรู้ภาษาต่างประเทศยังนำไปสู่ความเข้าใจในความแตกต่างหลากหลายทางความคิดและวัฒนธรรมต่างๆ ด้วย

คณิตศาสตร์ สร้างทักษะการคิดคำนวณ การจัดระบบระเบียบความคิด รู้จักคิดอย่างมีเหตุผล ทั้งให้เห็นถึงความมีชีวิตชีวาในคณิตศาสตร์ และความสัมพันธ์ที่คณิตศาสตร์มีต่อชีวิตของผู้คนและธรรมชาติ มองเห็นคุณค่าและความงามของคณิตศาสตร์

การจัดการข้อมูลข่าวสาร สร้างทักษะความรู้ความเข้าใจและวิจารณ์ญาณ ทั้งในฐานะผู้ส่งสารและผู้รับสาร ให้มีความสามารถในการจัดการข้อมูลสารสนเทศ การใช้เทคโนโลยีเพื่อการสื่อสาร คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต และอื่นๆ อย่างมีประสิทธิภาพ

ทักษะชีวิต สร้างโอกาสและทางเลือกให้ได้เข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ ที่สร้างเสริมและพัฒนาทักษะชีวิตที่จำเป็น เช่น งานบ้าน งานอดิเรก งานอาสาสมัคร พื้นฐานงานอาชีพ เป็นต้น

ครอบครัว “ข”

1. ธรรมชาติศึกษา ต้นธารแห่งความหมายและแม่บทศึกษา ที่จะเข้าถึงความจริงทั้งหมด ในบริบทที่ซับซ้อนของสรรพชีวิต อันรวมถึงตัวเราที่จะเป็นกุญแจสำคัญในการพัฒนาไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ โดยมีฐานองค์ความรู้ของวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ประยุกต์ วิทยา และระบบสัมพันธ์ เป็นสำคัญ

2. มนุษย์และสังคมวิทยา ความเป็นไปที่แท้จริงระหว่างตัวเราและเพื่อนมนุษย์ ไปจนถึงสังคมโลกที่อิงอาศัยกันและมีที่มา ความเป็นไปตามปรากฏการณ์ เชื่อมโยงสัมพันธ์กันทั้งระบบภายใต้เส้นเวลาเดียวกัน อันรวมถึงภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ มานุษยวิทยา วิถีแห่งภูมิปัญญาตะวันตก-ตะวันออก และภูมิปัญญาไทย

3. คณิต ตรรกะ สัญลักษณ์และมิติ การเข้าถึงธรรมชาติแห่งกฎเกณฑ์และเงื่อนไข ปริมาณจำนวน รูปทรงแห่งที่ว่าง เวลาและอาณาเขต โดยผ่านสัญลักษณ์ตัวเลขและรูปทรง เรขาคณิต เซอร์ปีญญา โครงสร้างและมิติสัมพันธ์ เพื่อหยั่งรู้ถึงปริศนาภาวะแห่งแบบแผนซึ่งกำกับชีวิตและธรรมชาติ

4. ระบบสื่อสารและภาษาความหมาย ไวยากรณ์ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ระบบแห่งความหมาย การถ่ายทอด การตีความ วิธีสื่อความหมาย รวมถึงระบบสารสนเทศสากลและการจัดการสารสนเทศ

5. ศาสนาและจริยธรรม เข้าถึงความจริงแห่งคุณธรรม ที่มาแห่งความเชื่อและศรัทธา กฎเกณฑ์แห่งชีวิต พุทธประวัติ ธรรมศึกษา พระคริสต์ธรรม หนทางนำชีวิต จริยธรรมสากล ประวัติศาสตร์ศาสนาอื่น ๆ

6. ดุลยภาพกายและจิต ระบบสมดุลแห่งชีวิตและธรรมชาติ ดุลยภาพแห่งกายและจิต รวมถึงสันตนาการ กีฬา สุขชีวิต ชุมชนและภาวะแวดล้อมสัมพันธ์ที่เสริมสร้างคุณภาพชีวิต

7. สุนทรีย์ จินตสังเคราะห์ จินตนาการแห่งความคิดสร้างสรรค์ ภาษาคำความคิด อารมณ์และความรู้สึกที่ละเอียดอ่อน ศาสตร์แห่งการเชื่อมต่อกับความหมายแห่งความรู้ให้เคลื่อนไหว จุดประกายสู่ความคิดใหม่ การเข้าถึงความดี ความงามและความจริง ด้วยการสังเคราะห์จากจินตนาการ ความรู้ ไปสู่กระบวนการทางศิลปะทุกแขนง

จากโครงสร้างองค์ความรู้ดังกล่าว บูรณาการเป็นโครงเรื่องสัมพันธ์ (หน่วยการเรียนรู้) สำหรับการศึกษในช่วงชั้นที่ 1 ดังนี้

“ชีวิตมหัศจรรย์”	กำเนิดชีวิต วิวัฒนาการชีวิต ระบบชีวิต สรรพสิ่งล้วนพึ่งพา
“ร่างกายของฉัน”	สำรวจร่างกาย ระบบกายและจิต ระบบอวัยวะ การสร้างเสริมสุขภาพ พัฒนาการตามวัย
“ตัวตนนั้นสำคัญ”	สำรวจตัวตน คุณค่าในตนเอง จุดเด่น จุดด้อย เพศตรงข้าม บทบาททำที่ ในธรรมชาติ สัมพันธภาพต่อ ครอบครัวและผู้อื่น

- “ตัวฉันแสนสะอาด” การดูแลรักษาความสะอาดของตนเอง สุขภาวะ สุขบัญญัติ
- “บ้านฉันน่าอยู่” ความเป็นบ้าน พื้นที่ห้องต่างๆ ของใช้ในบ้านและประโยชน์ใช้สอย การใช้พลังงาน สิ่งแวดล้อมและการจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม
- “ครอบครัวของฉัน” โครงสร้างสายสัมพันธ์ ลำดับเครือญาติ ประวัติบรรพบุรุษ บทบาทหน้าที่ในครอบครัว เส้นเวลาเหตุการณ์สำคัญและวิถีครอบครัว
- “งานบ้านน่าสนุก” การจัดการภายในบ้าน งานในบ้านที่ต้องดูแลรับผิดชอบ กฎ ระเบียบ บทกติการ่วมกันภายในบ้าน
- “ปลอดภัยไว้ก่อน” การป้องกันความเสี่ยงต่อสุขภาพด้านต่างๆ ภายในบ้าน-นอกบ้าน สิ่งมีพิษ เครื่องหมายเตือน กฎจราจร การปฐมพยาบาลเบื้องต้น
- “หมู่บ้านผาสุก” แผนผัง สถานที่ตำแหน่งต่างๆ ในชุมชนหมู่บ้าน เพื่อนบ้าน ตลาด
- “ชีวิตสัตว์น่ารู้” จำแนกสัตว์ประเภทต่างๆ การดำรงชีวิต คุณสมบัติพิเศษ

- “แมลงและพืช” ระบบนิเวศน์และวงจรชีวิตที่สัมพันธ์กัน ลักษณะพิเศษ การจำแนกชื่อตามภูมิปัญญาท้องถิ่นและชื่อทางวิทยาศาสตร์
- “แผ่นดิน แหล่งน้ำ” ภาพทางภูมิศาสตร์ ส่วนประกอบสัดส่วนของน้ำและดินในโลก แหล่งน้ำในโลก ชั้นดินและหิน ทรัพยากรและคุณประโยชน์
- “ท้องฟ้าและดวงดาว” โลก ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ดวงดาว สุริยจักรวาล ผลกระทบและอิทธิพลต่อโลกและมวลชีวิต วงจรเวลา ทิศ ฤดูกับวิถีชีวิต
- “ชีวิตสีเขียว” พืชชนิดต่างๆ พืชท้องถิ่น พืชเกษตร ความสัมพันธ์พืช-ดิน-น้ำ-แสงแดด วัฒนธรรมเกษตร
- “พลังธรรมชาติ” พลังงานด้านต่างๆ ทั้งภายในและภายนอก การประยุกต์ใช้ในภูมิปัญญาไทยและสากล
- “ซ่อมได้ง่ายจัง” สำนักรวบรวมและเครื่องใช้ ซ่อมแซม ส่วนที่ชำรุดหรือดัดแปลงการใช้ประโยชน์

- “ของเล่นเน้นประหยัด” ออกแบบประยุกต์ทั้งเทคโนโลยีและจินตนาการสร้างสรรค์ ทำของเล่นจากวัสดุใช้แล้วหรือซ้ำรูป
- “สวนผักกินได้” วางแผน ปลูกผัก ประยุกต์ความรู้จากเรื่องพืชและดิน
- “กิจกรรมของฉัน” สำรวจกิจกรรมตนเอง ระบบการทำงาน หน้าที่ของชิ้นส่วนต่างๆ การบำรุงรักษา เปรียบเทียบกับกิจกรรมคันอื่นๆ
- “ประหยัดออมถนอมใช้” การออม การสะสม ทั้งในด้านการใช้จ่าย การใช้พลังงาน การใช้ร่างกาย เครื่องใช้ และเวลา
- “สมดุลงานชีวิต” การปรับสมดุลกายจิต ค้นหาทัศนคติเชิงบวก การสื่อสารเชิงบวก การเผชิญความเครียดและการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี
- “เด็กน้อยนึกคิดอะไร” ช่วงเวลาแห่งจินตนาการ บันทึกความคิดฝันความประทับใจต่อสิ่งต่างๆ รวบรวมถ่ายทอดเป็นระบบสื่อสารด้วยวิธีการหลากหลาย
- “กล่อง บ้าน ฐาน คาน และเสา” โครงสร้างสี่เหลี่ยม การประกอบกันเป็นรูปทรงหลัก อิสระ จากส่วน

ประกอบแบบเครือข่ายสัมพันธ์ ฐาน
คาน และเสา

“รูปทรงแห่งความหมาย” เส้นสายและการเกิดรูปทรง สำรวจ
รับรู้ความหมายรูปทรงต่างๆ ผ่าน
ความรู้สึกลึกลับจินตนาการ

“เจาะเกมปริศนา” วิเคราะห์กฎเกณฑ์และปริศนาแห่ง
เงื่อนไข จากการเล่นเกมต่างๆ เช่น
หมากฮอส กลยุทธ์ไอเอ็กซ์ เป็นต้น

“ช่วงเวลาวันสำคัญ” เวลากับการดำเนินชีวิต หน่วยเวลา
เส้นเวลาไทย-สากล มิติแห่งเวลา อดีต
ปัจจุบัน อนาคต วันสำคัญ ปฏิทิน
เงื่อนไขเวลาและความรับผิดชอบ

“ชาติไทยของเรา” ประเทศไทยในแผนที่โลก ภาค
จังหวัด อำเภอ ตำบล หมู่บ้าน
ท้องถิ่น ธงชาติ ที่มาชาติไทย
ในหลวงของเรา

“กรุงเทพฯ เมืองใหญ่” องค์ประกอบความเป็นเมือง โดย
ขยายขอบเขตจากที่ตั้งของบ้าน ไป
สู่สถานที่ที่รู้จักทั้งหมด

ครอบครัว “ค”

สาระการเรียนรู้ในรากเหง้าความเป็นชนเผ่า ที่จะต้องใช้ใน ชีวิตจริง ประกอบด้วย

1. ปากท้อง

1.1 การทำมาหากิน ความเชื่อเกี่ยวกับการผลิต การ แลกเปลี่ยนแรงงาน การปลูกข้าวนา ข้าวไร่ และพืชไร่ การทำสวนผสมผสาน/วนเกษตร การเลี้ยงสัตว์ (การ เตรียมพื้นที่/การตัดพันธุ์/การดูแลรักษา/พิธีกรรม ที่เกี่ยวข้อง)

1.2 การทำอาหารการกิน การเตรียมทำอาหาร การหุงต้ม อาหารคาวหวาน ประเภทอาหารของชนเผ่า การ ถนอมอาหาร (ปะกะเออ ถั่วเน่า น้ำปู)

2. ที่อยู่อาศัย

2.1 การเลือกทำเลปลูกบ้าน ความเชื่อเกี่ยวกับการสร้าง บ้าน

2.2 โครงสร้างบ้านแบบต่างๆ ของชนเผ่า

3. ยารักษาโรค

3.1 การรักษาโรคที่มีเชื้อ

3.2 การรักษาโรคที่ไม่มีเชื้อ (สมุนไพร/กายภาพบำบัด/ โภชนาบำบัด/ธรรมชาติบำบัด/พิธีกรรมทางความเชื่อ และไสยศาสตร์)

4. ภูมิปัญญา/ภูมิธรรมของชนเผ่า
  - 4.1 ภาษาเขียน (หลิวา/โรเหม่)
  - 4.2 วรรณกรรม (ทา 5 ประเภท นิทาน สุภาษิต คำเปรียบเปรย เจี้ยก้อม)
  - 4.3 องค์ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติด้านต่างๆ (การจำแนกประเภทป่าแบบต่างๆ ข้อห้าม-ข้อปฏิบัติ เกี่ยวกับดิน น้ำ ป่า สัตว์ป่า)
  - 4.4 คุณค่าของพิธีกรรมต่างๆ ในชีวิต/สังคม/ธรรมชาติ (ชีวิต 3 ช่วงสำคัญ เกิด-แต่งงาน-ตาย)
5. งานฝีมือ ศิลปะ และดนตรีชนเผ่า
  - 5.1 การฝีมือ (เครื่องมือเกี่ยวกับการผลิตทางการเกษตร การประกอบอาหาร การทำที่อยู่อาศัย ทำเครื่องนุ่งห่ม การดัก-จับสัตว์)
  - 5.2 ดนตรีและการขับร้อง (ปี่เขาควาย/Sau'i qei เตะหน้ากลอง ฉาบ ฆ้อง การขับร้องแบบต่างๆ)
  - 5.3 การรำดาบ รำเจิง รำทวน
6. ความเชื่อและศาสนา
  - 6.1 คริสต์ศาสนา (ประวัติพระเยซู บุคคลสำคัญในพระคัมภีร์ การเข้าร่วมพิธีกรรมสำคัญ การสวดภาวนา การอ่านพระคัมภีร์ การสนทนาธรรมกับนักบวช การเข้าเจียบ)

- 6.2 พิธีเดิม-เอาะแซม (การเข้าร่วมพิธีกรรม การตั้งข้อสังเกต คำถาม สมมติฐาน การวิเคราะห์ เชื่อมโยง)
  - 6.3 พุทธศาสนา (การฝึกอบรมทำสมาธิ อานาปานสติ การเรียนรู้แก่นธรรมในการดำรงชีวิต)
7. วิชาการ
- คณิตศาสตร์ ภาษาไทย สปช. สสน. ภาษาอังกฤษ (เน้นการใช้จริงในชีวิตประจำวัน)
8. การเท่าทันสถานการณ์
- 8.1 ติดตามข่าวสารผ่านทางสื่อมวลชน
  - 8.2 เข้าร่วมเวทีเสวนาต่างๆ

บทที่ 20

แนวทางการเขียนแผนหัวข้อ กรอบการจัดกระบวนการเรียนรู้

การจัดการศึกษาโดยครอบครัว จะเป็นการศึกษานอกระบบ ผสมผสานกับการศึกษาตามอัธยาศัย พ่อ แม่ ผู้ปกครองมีบทบาท เป็นผู้อำนวยการจัดการเรียนรู้เป็นสำคัญ โดยทั่วไปให้มีกระบวนการ สอดคล้องกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ตามที่กำหนดใน มาตรา 24 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ได้แก่

1. จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ และความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

2. ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญ สถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา

3. จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึก การปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่าง ต่อเนื่อง

4. จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา

5. จัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้

6. จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่

การเขียนกระบวนการเรียนรู้ ในแผนการจัดการศึกษาของครอบครัว มีตัวอย่างให้พิจารณา ดังนี้

ครอบครัว “ก”

การบรรลุถึงเป้าหมายการศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นมนุษย์ พัฒนาชีวิตให้ดีขึ้น จำเป็นจะต้องมีองค์ความรู้และกระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกัน ในส่วนของกระบวนการเรียนรู้จะประกอบทั้งที่เป็นไปตามธรรมชาติของตัวเด็กและที่มีกระบวนการจัดการของพ่อแม่ ตามกรอบแนวทาง ดังนี้

1. การเรียนรู้อย่างเป็นทางการ สายกลาง เริ่มจากความสนใจใคร่รู้ที่พัฒนาขึ้นมาจากภายในตัวเด็กประสานกับประสบการณ์ในการจัดกระบวนการของผู้ใหญ่ ทำให้เกิดสภาวะแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ กระตุ้นเร้าท้าทายให้เด็กค้นหา พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้เด็กมีเสรีภาพในการแสดงความต้องการ เพื่อนำไปสู่การค้นพบความถนัด ความสนใจของตัวเด็ก

2. การเรียนรู้อย่างเป็นทางการบูรณาการ สัมพันธ์ เชื่อมโยงสาระความรู้ต่างๆ เข้าด้วยกัน สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวระหว่าง “การรู้” กับ “การเป็น” ให้มากที่สุด

3. การเรียนรู้จากการได้ลงมือสัมผัสสิ่งจริง ฝึกฝนปฏิบัติให้เกิดประสบการณ์ตรง จากความจริงในสถานที่จริง จากการได้ใกล้ชิดธรรมชาติ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน นอกจากเพื่อให้ได้รู้เห็นอย่างเป็นจริงแล้วยังช่วยหนุนสร้างความรักและความสุขในการเรียนรู้ด้วย

4. การเรียนรู้จากการฝึกฝนทักษะการคิด ให้คิดได้ คิดเป็น คิดแบบคาย คิดตรงตามความเป็นจริง ซึ่งในทางพุทธศาสนาเรียกว่า โยนิโสมนสิการ ด้วยการฝึกฝนวิธีคิด เช่น คิดแบบสืบสาวหาเหตุปัจจัย คิดแบบแยกแยะส่วนประกอบ คิดแบบอริยสัจ คิดแบบตั้งคำถามแล้วหาคำตอบ คิดแบบอรรถสัมพันธ์หรือคิดอย่างเชื่อมโยง เป็นต้น

5. การเรียนรู้จากการพัฒนาสติและสมาธิ ด้วยการฝึกฝนทั้งในลักษณะการทำงานทำกิจกรรมที่มีความสม่ำเสมอเป็นจังหวะแบบแผน อาทิ งานหัตถกรรมหรืองานศิลปะแขนงต่างๆ และการฝึกปฏิบัติภาวนาตามหลักปฏิบัติในพระพุทธศาสนา

6. การเรียนรู้ด้วยตนเองและโดยกลุ่ม ให้เกิดความเพียรพยายามที่จะเรียนรู้ด้วยตนเองและสามารถเรียนรู้ร่วมกับกลุ่มเพื่อนได้ มีความเชื่อมั่นในตนเองอย่างเคารพในความคิดเห็นที่แตกต่างของผู้อื่น มีความรับผิดชอบหน้าที่ของตนพร้อมกับการช่วยเหลือคนอื่นๆ เพื่อให้งานของกลุ่มประสบความสำเร็จ

ครอบครัว “ข”

เรียนรู้ด้วยตนเองตามธรรมชาติจากวิถีชีวิตประจำวัน การเล่นเกม การทดลอง การประดิษฐ์สร้างสรรค์ การแก้ปัญหา การทำภารกิจต่างๆ

เรียนรู้ด้วยการค้นคว้าจากหนังสือ จากสื่อทางการศึกษาต่างๆ โดยเริ่มต้นจากความสนใจใคร่รู้ของเด็ก จากการศึกษาตั้งคำถามแล้วร่วมกันค้นหาคำตอบ

เรียนรู้จากการพูดคุย ซักถาม แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับบุคคลต่างๆ การฟังการบรรยาย อภิปราย การชมนิทรรศการ การแสดง

เรียนรู้จากการทัศนศึกษา ทั้งในชุมชนท้องถิ่น ในต่างภูมิภาค ต่างจังหวัด และประเทศเพื่อนบ้าน

เรียนรู้จากการจัดกระบวนการให้ได้สัมผัสจริงในสถานที่จริง โดยมีผู้อำนวยการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์

เรียนรู้ด้วยกระบวนการกลุ่ม ในกิจกรรม/โครงการร่วมกับเครือข่ายบ้านเรียน

ครอบครัว “ค”

1. ไม่มีเนื้อหาหลักสูตรตายตัว เรียนตามความสนใจ ตามสภาพจริงของชีวิต หากจะมีก็เป็นเพียงกรอบหรือแนวทางให้ลูกได้เลือกเรียนรู้ในแต่ละวัน เช่นเดียวกับ “หลักสูตรเรียนด้วยหัวใจ” ของแม่ส้ม “สมพร พิงอุดม”

2. เรียนรู้ผ่านการทำกิจกรรมประจำวัน ทั้งในส่วนที่เป็นหน้าที่ต่อตนเองและหน้าที่ต่อผู้อื่น

3. เรียนรู้ผ่านการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ศึกษา สังเกต คิดวิเคราะห์ เชื่อมโยง จากสิ่งแวดล้อมรอบตัว ปรึกษา ซักถาม ทดลองลงมือปฏิบัติ

4. เรียนรู้ผ่านการละเล่นต่างๆ ทั้งคนเดียวและเล่นร่วมกับเพื่อนๆ รอบบ้าน รวมถึงการเล่นกีฬา ดนตรี และการทำงานอดิเรกต่างๆ

5. เรียนรู้ผ่านโครงการงานของครอบครัว ซึ่งดำเนินตามวิถีชีวิต และตามฤดูกาล เช่น

โครงการด้านที่อยู่อาศัย ต่อเติม ซ่อมแซม บ้านและอุปกรณ์ต่างๆ

โครงการด้านเกษตร ทำนา ทำสวน ปลูกผัก ขายผัก หมักปุ๋ย

โครงการแปรรูปอาหาร ผัก ผลไม้ สมุนไพร

โครงการเพื่อสังคมและสิ่งแวดล้อม แยกขยะในบ้าน ลดปริมาณถุงพลาสติก

โครงการเพื่อสังคม กิจกรรม “บ้านเรียนสวนผักฟาง” เพื่อเด็กในชุมชนทุกวันเสาร์

โครงการทัศนศึกษา ตามแหล่งเรียนรู้ต่างๆ

6. เรียนร่วมกับโรงเรียนในชุมชน เช่น ขอเข้าฟังรายวิชาที่สนใจ เข้าจัดกิจกรรมในโรงเรียน ใช้ห้องสมุดโรงเรียน เป็นต้น

บทที่ 21

แนวทางการเขียนแฟมพ์หัวข้อ แนวทางการวัดและประเมินผล

แนวคิดสำคัญที่ควรจะต้องคำนึงถึงในการดำเนินการเกี่ยวกับ วัดผลและประเมินผลการศึกษาโดยครอบครัว ตามหลัก “การ ประเมินผลตามสภาพจริง” (Authentic Assessment) ได้แก่

1. เป็นการประเมินที่บอกได้ถึงผลสัมฤทธิ์ที่เป็นองค์รวม ทั้งหมดของตัวผู้เรียนในสภาพที่ตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด (ไม่ใช่ การประเมินผลอย่างเป็นทางการตัดสินได้-ตก ผ่าน-ไม่ผ่าน) เพื่อให้ผู้เรียน ได้รู้ทิศทางการพัฒนาตนให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป

2. เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการวัดผลประเมินผลจะต้องมี ความหลากหลาย ให้สามารถรู้ถึงพัฒนาการในทุกๆ ด้าน ไม่ใช่แต่ เพียงข้อสอบหรือแบบทดสอบ

3. หลักฐานที่ใช้แสดงร่องรอยของการเรียนรู้ตามหลักการ ประเมินตามสภาพจริง จะได้แก่หลักฐานประเภท สมุดบันทึก การ จัดการเรียนรู้ของพ่อแม่ สมุดบันทึกของผู้เรียน สมุดภาพ แฟ้มสะสมงาน รายงานการจัดทำโครงการ เป็นต้น รวมทั้งข้อค้นพบจากการสังเกต ลูกอย่างใกล้ชิดของพ่อแม่ ก็มีความสำคัญเป็นอย่างมากในการบอก ถึงพัฒนาการของตัวเด็ก

4. เนื่องจากการศึกษาโดยครอบครัวเป็นการศึกษาของผู้เรียนเป็นรายบุคคล มีพัฒนาการไปตามธรรมชาติและศักยภาพของตัวผู้เรียน ในการวัดและประเมินผลตามหลักเกณฑ์และวิธีการของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานนั้น **ครอบครัวสามารถปรับจุดเน้นของสาระการเรียนรู้ และปรับใช้มาตรฐานการเรียนรู้ได้ตามความเหมาะสมของตัวผู้เรียน** ทั้งนี้ เป็นไปตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 หัวข้อการจัดการศึกษาสำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ

“... การศึกษาทางเลือกที่จัดโดยครอบครัวสามารถปรับใช้มาตรฐานการเรียนรู้ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานได้ตามความเหมาะสม โดยหลักเกณฑ์และวิธีการในการปรับจุดเน้นให้เป็นไปตามที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด”

การปรับใช้มาตรฐานการเรียนรู้ดังกล่าว ที่สำคัญควรพิจารณาจาก**ความถนัด ความสนใจ หรือศักยภาพที่มีอยู่ในตัวผู้เรียน** ศักยภาพที่เป็นจุดเด่นอาจไปได้เร็วกว่า บางสาระที่ไม่ถนัด อาจต้องการเวลาในการพัฒนามากกว่าเกณฑ์ปกติ และมีการปรับจุดเน้นในมาตรฐานช่วงชั้น **ที่ให้ความสำคัญกับมาตรฐานด้านทักษะกระบวนการที่มีความยืดหยุ่นปรับเปลี่ยนได้** ในส่วนมาตรฐานเนื้อหา เนื่องจากตัวเนื้อหาความรู้ที่น่าจะมีความเหลื่อมกันได้ระหว่างช่วงชั้น ตามลักษณะปัญหา

(ทั้งนี้ ดังรายละเอียดกล่าวไว้ในบทที่ 10 การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริง)

สำหรับการเขียนแนวทางวัดและประเมินผล ในแผนการจัดการศึกษาของครอบครัว มีตัวอย่างให้พิจารณา ดังนี้

ครอบครัว “ก”

แนวทางการประเมินผลในช่วงปฐมวัย

1. สังเกตพัฒนาการเกี่ยวกับการเรียนรู้ของลูก โดยพ่อแม่และคนใกล้ชิด จดบันทึกผลเป็นลายลักษณ์อักษร
2. เก็บชิ้นงานที่ลูกทำจากการเรียนรู้ต่างๆ เช่น การขีดเขียนการใช้สี เป็นต้น
3. เก็บบันทึกด้วยภาพถ่ายพร้อมข้อมูลลายลักษณ์อักษร
4. เปรียบเทียบกับเด็กคนอื่น ๆ วัยใกล้เคียงกัน โดยการสอบถามจากพ่อแม่ผู้ปกครอง และสังเกตขณะร่วมกิจกรรมกลุ่มหรือเมื่อมีปฏิสัมพันธ์กัน บันทึกประกอบเป็นลายลักษณ์อักษร
5. เปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานจากคู่มือหลักสูตรก่อนประถมศึกษา พ.ศ. 2540 ของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ และเกณฑ์พัฒนาการตามช่วงวัยจากตำราจิตวิทยาเกี่ยวกับเด็ก

แนวทางการประเมินผลในช่วงชั้นที่ 1

1. วัดจากพัฒนาการและความก้าวหน้าในแต่ละสาระด้วยการให้ลูกปฏิบัติลงมือทำเป็นหลัก
2. เก็บชิ้นงานในการทำงานตามมอบหมาย พิจารณาความ

ก้าวหน้าของพัฒนาการ เช่น ลายมือ การสรุปเนื้อหา ความเป็นระเบียบชัดเจนในการจัดบันทึก เป็นต้น

3. ทดสอบด้วยการสัมภาษณ์ ถาม-ตอบ (Oral Test) เพื่อให้ถ่ายทอดหรือแสดงความคิดเห็นอันมีลักษณะเฉพาะหน้า

4. สอบถามข้อมูลจากบุคคลที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับลูก ทั้งที่ใกล้ชิดและเป็นครั้งคราว ในเรื่องเกี่ยวกับลักษณะนิสัย มารยาท การแก้ปัญหา การใช้ไหวพริบสติปัญญา การโต้ตอบในเชิงเหตุผล เป็นต้น

5. นำข้อมูลที่ได้จากทุกประเด็นบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร

ครอบครัว “ข”

ประเมินเพื่อพัฒนาผู้เรียนรายบุคคล ตามสภาพจริงด้วยวิธีการที่หลากหลาย โดยประเมินจากพัฒนาการไปสู่คุณภาพในด้านต่างๆ ดังนี้

- ด้านความรู้ ความเข้าใจ และกระบวนการคิด
- ด้านทักษะ การทำงาน การจัดการ การแก้ปัญหา
- ด้านการถ่ายทอดและการสื่อสาร
- ด้านคุณลักษณะที่พึงประสงค์

วิธีการประเมิน

1. แบบบันทึกผลพัฒนาการ ทั้งก่อนหน้าการปฏิบัติงาน ระหว่างการปฏิบัติงาน และเสร็จสิ้นการปฏิบัติงาน

2. แบบทดสอบความรู้ ในกลุ่มสาระความรู้ เช่น คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาไทย วิทยาศาสตร์

3. แฟ้มสะสมผลงานการเรียนรู้

รวบรวมสรุปเป็นรายงานผลและผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ ใช้เป็นฐานในการปรับปรุงแผนการจัดการศึกษาระยะต่อไป

ครอบครัว “ค”

1. ด้วยการสังเกตอย่างใกล้ชิดของพ่อแม่ เกี่ยวกับการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน สีน้หน้าแววตา การเข้ากับผู้อื่น ความกล้าคิด กล้าทำ กล้าแสดงออก กล้าแสดงความคิดเห็นต่อผู้ใหญ่ ความมีใจจดจ่อเพียรพยายามในการทำเรื่องต่างๆ ความสนใจในสิ่งที่เรียนรู้ การต่อยอดความรู้สู่การปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน เป็นต้น

2. เก็บผลงาน บันทึกการเรียนรู้ของลูก บันทึกช่วยจำ สมุดภาพ แฟ้มใบงาน ชิ้นงาน เป็นหลักฐานแสดงถึงการเรียนรู้

3. บันทึกภาพถ่าย วิดีโอ พฤติกรรม อากัปกริยา คำพูด การแสดงออก ฯลฯ เพื่อให้เห็นพัฒนาการในการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง

4. ให้ดำเนินการโครงการที่ลูกต้องคิดประเด็นและสร้างสรรค์ได้ด้วยตนเอง

5. ประเมินจากครอบครัวข้าง ญาติพี่น้อง

บทส่งท้าย

มาตรา 12 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้ให้สิทธิแก่ครอบครัว (บุคคล องค์กร สถาบันทางสังคมอื่นๆ) สามารถจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้กับบุตรหลานแทนการส่งเข้าเรียนในโรงเรียนของรัฐ โรงเรียนเอกชน หรือโรงเรียนสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่เคยเป็นรูปแบบการศึกษา แต่เพียงรูปแบบเดียวในช่วงระยะกว่าหนึ่งร้อยปีที่ผ่านมา

การศึกษาโดยครอบครัวหรือการศึกษที่บ้านเรียนวันนี้ จึงเป็นทางเลือกใหม่ของพ่อแม่ ผู้ปกครอง ในยุคของการปฏิรูปการศึกษา โดยที่ผู้เรียนมีศักดิ์และสิทธิ์เท่าเทียมกับผู้เรียนที่อยู่ในระบบการศึกษาอื่นๆ

ในฐานะการศึกษาทางเลือก ที่สามารถจัดการศึกษาอย่างผสมผสานกันทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ประกอบกับเป็นการจัดการศึกษาแก่ผู้เรียนเป็นรายบุคคลโดยเฉพาะ การศึกษที่บ้านเรียนจึงมีปัจจัยเกื้อหนุน มีโอกาสหลุดออกจากข้อจำกัดที่ค่อนข้างแข็งตัวของชั้นเรียนและระบบโครงสร้างต่างๆ ในโรงเรียนแบบเดิม มาสู่ความยืดหยุ่นปรับปรุงพัฒนาได้ง่ายขึ้น และใช้โอกาสนี้นำไปสู่การสร้างสรรค์วิถีทางใหม่ของการศึกษาเรียนรู้ที่มีความสอดคล้องกับธรรมชาติของมนุษย์อย่างแท้จริงได้

ในการปฏิรูปการศึกษาโดยรวม เราสามารถใช้บ้านเรียนเป็นห้องปฏิบัติการย่อยๆ ทำให้เจตนารมณ์และหลักการสำคัญต่างๆ ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติฯ เกิดรูปธรรมนำมาเทียบเคียงและขยายผลต่อไปได้ ไม่ว่าจะในเรื่องหลักการให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา หลักการศึกษาที่หลากหลายตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพที่มีความแตกต่างกันของผู้เรียนแต่ละคน (ผู้เรียนสำคัญที่สุด) หลักการศึกษาเพื่อความ เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ หลักการเรียนรู้จากความเป็นจริง เรียนรู้ได้ด้วยตนเอง เรียนรู้ได้ทุกเวลาทุกสถานที่ หลักการประเมินผลที่บอกได้ถึงผลสัมฤทธิ์ที่เป็นองค์รวมทั้งหมดของตัวผู้เรียนเหล่านี้เป็นต้น ทั้งหมดนั้น หากได้รับความเข้าใจ ได้รับการสนับสนุนส่งเสริมและเปิดโอกาสให้อย่างอย่างจริงจังจากรัฐ ก็เชื่อว่าครอบครัวบ้านเรียนโดยส่วนใหญ่จะสามารถสร้างเสริมทำให้เกิดเป็นจริงขึ้นมาได้ จากกระบวนการจัดการศึกษาเรียนรู้แบบบ้านเรียนที่มีลักษณะพิเศษเฉพาะตน

นับจากต้นปี พ.ศ. 2548 ภายหลังจากการบังคับใช้กฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว พ.ศ. 2547 และการออกเอกสารแนวปฏิบัติในการจัดการศึกษาทางเลือกที่จัดโดยครอบครัวฯ จนถึงปลายปี 2548 ถึงแม้จะยังมีจำนวนครอบครัวที่ไปขอจดทะเบียนจัดการศึกษาไม่มากนัก แต่ก็เห็นได้ถึงแนวโน้มของการขยายตัว และพบว่ามีความต้องการจำนวนมากที่บุตรมีความต้องการและมีความจำเป็นจากการประสบปัญหาในโรงเรียน และ/หรือมีลักษณะพิเศษต่างจากเด็กทั่วไป ต้องได้รับการศึกษาที่มีความแตกต่างออกไป การศึกษาบ้านเรียนจะเป็นทางออกทางหนึ่งที่จะรองรับครอบครัวและ

ผู้เรียนเหล่านี้ได้ อีกทั้งปริมาณที่น้อยนี้ก็เพราะเป็นผลมาจากการที่เจ้าหน้าที่ภาครัฐยังขาดความเข้าใจในแง่ของการปฏิบัติเป็นสำคัญ

ดังนั้น การพิจารณาถึงผลสำเร็จของพัฒนาการการศึกษาบ้านเรียนในสังคมไทย ทั้งในภาพรวมและในแต่ละเขตพื้นที่การศึกษาระดับสำคัญจึงไม่น่าจะอยู่ที่จำนวนหรือปริมาณที่เพิ่มขึ้นของครอบครัวที่มาจดทะเบียนจัดการศึกษาในแต่ละปี แต่ควรจะอยู่ที่ความชัดเจน ความจริงจัง รูปธรรมของการปฏิบัติเพื่อการส่งเสริมสนับสนุน และการกำกับดูแลที่เหมาะสม อันส่งผลให้ครอบครัวมีการสร้างสรรค่นวัตกรรมของการเรียนรู้นำไปสร้างผลสะท้อนต่อการปฏิรูปการศึกษาโดยรวมได้มากขึ้นทุกที หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ในเรื่องของการศึกษาทางเลือกและการศึกษากลับบ้านเรียน คุณภาพย่อมมีความสำคัญกว่าปริมาณ

โดยในช่วงเวลาที่ถือว่าเป็นระยะแรกของการเริ่มต้นการศึกษาบ้านเรียน ที่เพิ่งฟื้นคืนชีวิตขึ้นมาใหม่อีกครั้งในสังคมไทย ช่วงเวลาอันเป็นหัวเลี้ยวหัวต่อเช่นนี้คือความท้าทายที่มีโอกาสเป็นไปได้ทั้งสองทาง ต่อการจะพัฒนาการศึกษาบ้านเรียนไทยให้มีทิศทางไปในทางใด ระหว่างความเป็นนวัตกรรมของวิถีการเรียนรู้แบบใหม่ เป็นความหวังของการปฏิรูปการศึกษาปฏิรูปการเรียนรู้ หรือเป็นได้แต่เพียงแค่การย้ายโรงเรียนไปไว้ที่บ้านที่ยังคงเต็มไปด้วยข้อจำกัดของการศึกษาในระบบโรงเรียนแบบเดิม

หากเราจะช่วยกันสร้างสรรค์การศึกษาบ้านเรียนในฐานะของห้องปฏิบัติการนวัตกรรมวิถีการเรียนรู้แบบใหม่ ในที่นี้ มีข้อเสนอมาตรการต่างๆ ที่ควรมีการเร่งรัดดำเนินการ เพื่อให้เกิดผลต่อพัฒนาการของการศึกษากลับบ้านเรียน ดังนี้

1. มีการจัดตั้งศูนย์สนับสนุนการศึกษาโดยครอบครัว หรือ “ศูนย์ปฏิบัติการบ้านเรียน” ขึ้นเป็นหน่วยงานกลางในกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อทำหน้าที่ให้คำปรึกษา แนะนำ ให้ข้อมูล เผยแพร่ สร้างความเข้าใจ แก้ไขปัญหา ทั้งแก่ครอบครัวและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เนื่องจากขณะนี้ทุกส่วนยังขาดความเข้าใจต่อจุดมุ่งหมายและหลักการจัดการศึกษาบ้านเรียนอย่างแท้จริง ในขณะที่นโยบายมีความชัดเจนที่จะส่งเสริมสนับสนุน แต่ในการดำเนินการต่างๆ หลายเรื่องยังเป็นอุปสรรคอยู่ และเมื่อเกิดปัญหาใดๆ ขึ้นยังไม่มีหน่วยงานรับผิดชอบโดยตรงในส่วนกลางที่จะให้ความกระจ่างและช่วยแก้ไข

2. จัดสิทธิประโยชน์ให้กับผู้จัดการศึกษาบ้านเรียน ตามกำหนดในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ทั้งในด้านวิชาการให้มีความรู้ความสามารถในการจัดการศึกษาแก่บุตร เงินอุดหนุนทางการศึกษา การลดหย่อน / ยกเว้นภาษีสำหรับค่าใช้จ่ายการศึกษา รวมทั้งสิทธิอื่นๆ เพื่อให้มีความเท่าเทียมระหว่างผู้เรียนในการศึกษาบ้านเรียนกับผู้เรียนในระบบอื่นๆ เช่น การให้มีบัตรประจำตัวผู้เรียนเพื่อใช้ลดราคา ค่าโดยสาร หรือเข้าศึกษาในแหล่งเรียนรู้อื่นๆ การเรียนวิชารักษาดินแดน (ร.ด.) สิทธิในการได้รับทุนการศึกษาจากแหล่งทุนต่างๆ การคัดเลือกเข้าศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาโดยไม่ใช้ผลการศึกษาหรือเกรดเฉลี่ย (GPA) จากโรงเรียน เป็นต้น

3. กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการปรับใช้มาตรฐานการเรียนรู้ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังที่กำหนดไว้ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 หัวข้อการจัดการศึกษาสำหรับ

กลุ่มเป้าหมายเฉพาะ “... การศึกษาทางเลือกที่จัดโดยครอบครัวและองค์กรต่างๆ การศึกษาเหล่านี้สามารถปรับใช้มาตรฐานการเรียนรู้ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานได้ตามความเหมาะสม ทั้งนี้ หลักเกณฑ์และวิธีการให้เป็นไปตามที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด” เพื่อไม่ให้ เป็นอุปสรรคต่อการประเมินผลมาตรฐานการเรียนรู้ในลักษณะที่เป็น การศึกษาตามธรรมชาติและเติมศักยภาพของผู้เรียนเป็นรายบุคคล รวมทั้งกำหนดหลักเกณฑ์วิธีการในการออกหนังสือรับรองหรือ หลักฐานการจบการศึกษาของผู้เรียนในการศึกษาบ้านเรียน

4. ให้มีมาตรการสนับสนุนอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมของการส่งเสริม การรวมกลุ่มการจัดตั้งองค์กรเครือข่ายครอบครัวผู้จัดการศึกษา บ้านเรียน เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน การหนุนช่วยซึ่งกัน และกัน การพัฒนาองค์ความรู้นวัตกรรมการศึกษาบ้านเรียน รวมทั้ง การดำเนินงานในส่วนที่สามารถช่วยแบ่งเบาภาระของภาครัฐ

5. สนับสนุนให้มี “โครงการบ้านเรียน” ขึ้นในโรงเรียนที่มีความพร้อม เพื่อร่วมส่งเสริมร่วมจัดการศึกษากับครอบครัว เช่น มีการเรียนร่วมในบางสาระวิชา บางกิจกรรม เข้าใช้ห้องสมุด ห้อง ปฏิบัติการ และสื่ออุปกรณ์การศึกษาที่จำเป็น เป็นต้น นอกจากนี้เป็น ประโยชน์กับครอบครัวบ้านเรียนแล้ว ยังจะเป็นการช่วยพัฒนา กระบวนการเรียนรู้ในเชิงผสมผสานการศึกษานอกระบบ ในระบบ และ ตามอัธยาศัย เกิดประโยชน์ต่อนักเรียนและโรงเรียนไปพร้อมกันด้วย

6. ให้มีการวิจัยสร้างองค์ความรู้ อาทิ การถอดบทเรียน ประสบการณ์การจัดการเรียนรู้ของครอบครัว การติดตามผลพัฒนา

การเด็กบ้านเรียน เป็นต้น เพื่อเผยแพร่สร้างความเข้าใจ ความเชื่อมั่น การยอมรับในสังคมยิ่งขึ้น

7. ส่งเสริมและพัฒนาแหล่งเรียนรู้และองค์กรเรียนรู้สมัยใหม่ เช่น อุทยานเพื่อการเรียนรู้ ห้องสมุดครอบครัว สวนสัตว์ พิพิธภัณฑ์ ศูนย์การออกแบบ ศูนย์สารสนเทศ ศูนย์ฝึกอบรม ฯลฯ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในกระบวนการเรียนรู้ของการศึกษากันเรียน รัฐควรให้ความสำคัญสนับสนุนอย่างจริงจังรวมทั้งเป็นผู้นำในการสร้าง ขยาย พัฒนาแหล่งเรียนรู้และองค์กรเรียนรู้สมัยใหม่นี้ให้มีประสิทธิภาพแพร่หลายครอบคลุมในทุกเขตพื้นที่

8. เร่งรัดการประกาศใช้กฎกระทรวงรองรับสิทธิการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานขององค์กรและสถาบันทางสังคม ตามกำหนดใน มาตรา 12 ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ เพื่อให้มีรูปแบบ การศึกษาที่แตกต่างกันหลากหลายตามลักษณะเฉพาะกลุ่มของผู้เรียน มากยิ่งขึ้น เป็นทางเลือกอื่นๆ นอกเหนือจากการศึกษากันเรียน

บรรณานุกรม

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. **หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช, 2544.

_____. **การประเมินผลจากสภาพจริง**. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2542.

_____. **หลักสูตรมาตรฐานแห่งชาติ...สู่ชั้นเรียน**. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2546.

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน สำนักรายการรัฐมนตรี. **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542**. กรุงเทพฯ : 2542.

_____. **มาตรฐานการศึกษาเพื่อการประเมินคุณภาพภายนอก ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน**. กรุงเทพฯ : บริษัทพิมพ์ดีจำกัด, 2544.

_____. **มิติใหม่ของการประเมินผล : การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง**. กรุงเทพฯ, 2543.

คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, สำนักงาน. **แนวปฏิบัติในการจัดการศึกษาทางเลือกที่จัดโดยครอบครัวและสถานประกอบการ**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2548.

- คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, สำนักงาน. **แนวทางการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาแบบอิงมาตรฐาน.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.), 2547.
- บริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน, สำนัก สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. **มาตรฐานการศึกษานอกโรงเรียน.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์, 2547.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). **การศึกษาพัฒนาการหรือบูรณาการ.** พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม, 2540.
- ยุทธชัย-อุทัยวรรณ เฉลิมชัย. **รูปแบบและพัฒนาการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทย.** กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2543.
- ยุทธชัย-อุทัยวรรณ เฉลิมชัย และคณะ. **การพัฒนาเครือข่ายการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทย.** กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2544.
- _____. **สภาพการณ์และฐานข้อมูลการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทย.** กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2547.
- รุ่ง แก้วแดง. **ปฏิวัติการศึกษาไทย.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน, 2541.
- เลขาธิการสภาการศึกษา, สำนักงาน. **มาตรฐานการศึกษาของชาติ.** กรุงเทพฯ : หจก.สหાયบลิ็อกและการพิมพ์, 2548.

ไสรีย์ โพธิแก้ว และคนอื่นๆ. **สรรนิพนธ์พุทธทาสภิกขุว่าด้วยการศึกษา.** ในการสัมมนา เรื่อง “แนวทางพุทธศาสนาที่ควรนำมาเพื่อพัฒนาการศึกษา : ในทัศนะท่านพุทธทาสภิกขุ”. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2532.

อมรวิชัย นาครทรรพ. **การจัดการศึกษาโดยครอบครัว (Home School) ประสบการณ์ของนานาชาติ.** กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2543.

อารี สัตถหวิ. **พหุปัญญาในห้องเรียน : วิธีการสอนเพื่อพัฒนาปัญญาหลายด้าน.** กรุงเทพฯ : กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2542.

แผนการจัดการศึกษากลุ่มบ้านเรียนปัญญาการ

แผนการจัดการศึกษาครอบครัวสบายใจ

แผนการจัดการศึกษาครอบครัวสังวรเวชภัณฑ์

แผนการจัดการศึกษาครอบครัวแบ่งหอม

แผนการจัดการศึกษาครอบครัวเนาวิธีรนนท์

แผนการจัดการศึกษาครอบครัวเหียรวิวัฒน์นุกุล

แผนการจัดการศึกษาครอบครัวนิกรอวยชัย

แผนการจัดการศึกษาครอบครัวธนธีรโชติ

แผนการจัดการศึกษาครอบครัวเจริญสุข

แผนการจัดการศึกษาครอบครัวคุณะธนานนท์

ภาคผนวก

กฎกระทรวง

ว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว

พ.ศ. ๒๕๕๗

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๕ แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ และมาตรา ๑๒ แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการออกกฎกระทรวงไว้ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ ในกฎกระทรวงนี้

“จัดการศึกษา” หมายความว่า การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวแก่ผู้เรียน

“ครอบครัว” หมายความว่า บิดามารดา หรือบิดาหรือมารดาซึ่งเป็นผู้ใช้อำนาจปกครองหรือผู้ปกครองตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

“ผู้จัดการศึกษา” หมายความว่า บุคคลในครอบครัวหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายจากครอบครัวนั้น ให้จัดการศึกษา

“ผู้เรียน” หมายความว่า บุตรหรือนุคตผู้อยู่ในปกครองของครอบครัว

“สำนักงาน” หมายความว่า สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่ครอบครัวมีภูมิลำเนา

“คณะกรรมการ” หมายความว่า คณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา

ข้อ ๒ ให้ครอบครัว ซึ่งประสงค์จะจัดการศึกษาขึ้นคำขออนุญาตจัดการศึกษาต่อสำนักงาน
คำขออนุญาตตามวรรคหนึ่ง ต้องมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

(๑) ชื่อ ชื่อสกุลของครอบครัว

(๒) ชื่อ ชื่อสกุลของผู้เรียน

(๓) สำเนาหรือภาพถ่ายทะเบียนบ้านของครอบครัวและผู้เรียน

(๔) ที่ตั้งและแผนผังสถานที่ซึ่งใช้จัดการศึกษา

(๕) สำเนาหลักฐานวุฒิการศึกษา ไม่ต่ำกว่ามัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่าของผู้จัดการศึกษา
เว้นแต่ผู้จัดการศึกษาผ่านการประเมินโดยสำนักงานว่าเป็นผู้มีความรู้ความสามารถหรือประสบการณ์
ในการจัดการศึกษา

(๖) ระดับและประเภทการจัดการศึกษา

(๗) แผนการจัดการศึกษาที่ครอบครัวและสำนักงานร่วมกันกำหนดตามความมุ่งหมาย หลักการ
และแนวทางการจัดการศึกษาตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติ

ข้อ ๓ ให้สำนักงานเสนอคำขออนุญาตจัดการศึกษาให้คณะกรรมการพิจารณาโดยเร็วและ
แจ้งผลการพิจารณาคำขออนุญาตจัดการศึกษาแก่ครอบครัวที่ยื่นคำขออนุญาตจัดการศึกษาภายในสามสิบวัน
นับแต่วันที่ได้รับคำขออนุญาตจัดการศึกษาตามข้อ ๒

ข้อ ๔ ในกรณีที่สำนักงานเห็นว่า ครอบครัวที่ได้รับอนุญาตจัดการศึกษาใด ไม่จัดการศึกษา
ตามแผนการจัดการศึกษาตามข้อ ๒ (๗) ให้สำนักงานแนะนำให้ครอบครัวนั้นปรับปรุงการจัดการศึกษา
ภายในระยะเวลาที่กำหนด หากครอบครัวดังกล่าวไม่ดำเนินการตามคำแนะนำ ให้สำนักงานเสนอต่อ
คณะกรรมการ เพื่อพิจารณาให้ครอบครัวนั้นเลิกจัดการศึกษา

ข้อ ๕ ให้ครอบครัวดำเนินการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนตามหลักเกณฑ์และ
วิธีการวัดผลและประเมินผลของหลักสูตรศึกษายกระดับพื้นฐาน และจัดทำรายงานการวัดผลและประเมินผล
การเรียนรู้ของผู้เรียน รวมทั้งการจัดการเรียนการสอน และสภาพปัญหาที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษา
ตามที่สำนักงานกำหนดอย่างน้อยปีละหนึ่งครั้ง

ข้อ ๖ ให้สำนักงานจัดให้มีการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างน้อยปีละหนึ่งครั้ง
ในกรณีที่ผู้เรียนไม่ผ่านการวัดผลและประเมินผลตามวาระหนึ่ง ให้สำนักงานแจ้งให้ครอบครัว
จัดให้มีการเรียนซ่อมเสริมแก่ผู้เรียนนั้น และจัดให้มีการวัดผลและประเมินผลใหม่ภายในระยะเวลาที่
สำนักงานกำหนด

ข้อ ๗ ให้สำนักงานออกหนังสือรับรองหรือหลักฐานการจบการศึกษาแก่ผู้เรียนที่ผ่านการวัดผล
และประเมินผลตามข้อ ๖

ข้อ ๘ การเลิกจัดการศึกษาโดยครอบครัวอาจมีได้ในกรณีดังต่อไปนี้

(๑) สำนักงานมีคำสั่งให้เลิกจัดการศึกษาตามคำขอของครอบครัว

(๒) คณะกรรมการมีมติให้เลิกจัดการศึกษาตามข้อ ๔

ให้ไว้ ณ วันที่ ๑๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๗

อดิศักดิ์ โพธารามิก

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

หมายเหตุ :- เหตุผลในการประกาศใช้กฎกระทรวงฉบับนี้ คือ โดยที่มาตรา ๑๒ แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๒ บัญญัติให้ครอบครัวมีสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง จึงจำเป็นต้องออกกฎกระทรวงนี้

สถานที่ตั้งสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา 175 เขต
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
กระทรวงศึกษาธิการ ที่มา www.moe.go.th

กรุงเทพมหานคร เขต 1	อาคาร 4 ถนนศรีอยุธยา แขวงทุ่งพญาไท เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร 10400 โทรศัพท์ 0 - 2354 - 5252
กรุงเทพมหานคร เขต 2	เลขที่ 1128 โรงเรียนพิบูลอุปถัมภ์ อาคารเจตสานนท์ ถนนลาดพร้าว แขวงสามเสนนอก เขตห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร 10310 โทรศัพท์ 0 - 2930 - 4493 - 94
กรุงเทพมหานคร เขต 3	39/1 ซอยเพชร 48 ถนนเพชรเกษม โรงเรียนชัยฉิมพลีวิทยาคม แขวงบางแวก เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร 10160 โทรศัพท์ 02 - 2410 - 2044
กระบี่	ถนนอุตรกิจ อำเภอเมืองกระบี่ จังหวัดกระบี่ 81000 โทรศัพท์ 0 - 7561 - 1802, 561 - 1182 โทรสาร 0 - 7562 - 2101
กาญจนบุรี เขต 1	ถนนแม่น้ำแม่กลอง ตำบลปากแพรก อำเภอเมืองกาญจนบุรี จังหวัดกาญจนบุรี 71000 โทรศัพท์ 034 - 564 - 330

- กาญจนบุรี เขต 2 (สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอพนมทวน เดิม)
ถนนกาญจนบุรี - คู่มือ ตำบลพนมทวน
อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี 71140
โทรศัพท์ 034 - 579 - 242
- กาญจนบุรี เขต 3 (สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอไทรโยค เดิม)
ถนนไทรโยค ตำบลลุ่มสุ่ม อำเภอไทรโยค
จังหวัดกาญจนบุรี 71150
โทรศัพท์ 034 - 591 - 111
- กาฬสินธุ์ เขต 1 (สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดกาฬสินธุ์ เดิม)
62 ตำบลกาฬสินธุ์ อำเภอเมืองกาฬสินธุ์
จังหวัดกาฬสินธุ์ 46000
โทรศัพท์ 043 - 811 - 282
043 - 811 - 907
- กาฬสินธุ์ เขต 2 โรงเรียนห้วยเม็กวิทยา ถนนห้วยเม็กฮ่องฮี
อำเภอห้วยเม็ก จังหวัดกาฬสินธุ์ 46170
โทรศัพท์ 043 - 889 - 105
043 - 889 - 546
- กาฬสินธุ์ เขต 3 (สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอห้วยผึ้ง เดิม)
ตำบลนิคมห้วยผึ้ง อำเภอห้วยผึ้ง
จังหวัดกาฬสินธุ์ 46240
โทรศัพท์ 043 - 869 - 104
043 - 869 - 064

- กำแพงเพชร เขต 1 (สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด
กำแพงเพชร เดิม) ถนนสุโขทัย
อำเภอเมืองกำแพงเพชร
จังหวัดกำแพงเพชร 62000
โทรศัพท์ 055 - 710 - 365 - 8
- กำแพงเพชร เขต 2 บริเวณที่ว่าการอำเภอคลองขลุง
ตำบลคลองขลุง อำเภอคลองขลุง
จังหวัดกำแพงเพชร 62120
- ขอนแก่น เขต 1 สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น เดิม)
264 ถนนศูนย์ราชการ ตำบลในเมือง
อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น 40000
- ขอนแก่น เขต 2 โรงเรียนชุมชนบ้านไผ่ยิ่งอุทิศ ถนนเจนจบทิศ
ตำบลในเมือง อำเภอบ้านไผ่
จังหวัดขอนแก่น 40110
โทรศัพท์ 043 - 274 - 204
- ขอนแก่น เขต 3 ถนนพลรัตน์ ตำบลเมืองพล อำเภอพล
จังหวัดขอนแก่น 40120
- ขอนแก่น เขต 4 โรงเรียนน้ำพองพัฒนศึกษา (รัชมังคลาภิเษก)
ถนนมิตรภาพ ตำบลน้ำพอง อำเภอเมืองน้ำพอง
จังหวัดขอนแก่น 40140
- ขอนแก่น เขต 5 ถนนมลิวรรณ ตำบลชุมแพ อำเภอชุมแพ
จังหวัดขอนแก่น 40130
- จันทบุรี เขต 1 เลขที่ 1 ถนนตากสิน อำเภอเมืองจันทบุรี
จังหวัดจันทบุรี 22000

จันทบุรี เขต 2	(สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดจันทบุรี เดิม) อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี 22000
ฉะเชิงเทรา เขต 1	ถนนเลี้ยวเมือง ตำบลบางตีนเป็ด อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา จังหวัดฉะเชิงเทรา 24000
ฉะเชิงเทรา เขต 2	(สำนักงานศึกษาธิการอำเภอพนมสารคาม เดิม) อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา 24120
ชลบุรี เขต 1	ถนนพระยาสุรศักดิ์ ตำบลบ้านสวน อำเภอเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี 20000
ชลบุรี เขต 2	ถนนสุขประยูร ตำบลกกุ้ง อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี 20140
ชลบุรี เขต 3	เลขที่ 15/51 หมู่ 2 ตำบลนาเกลือ อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี 20150
ชัยนาท	ถนนริมเขื่อน อำเภอเมืองชัยนาท จังหวัดชัยนาท 17000
ชัยภูมิ เขต 1	ถนนสนามบิน ตำบลในเมือง อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ 36000
ชัยภูมิ เขต 2	ถนนภูเขียว – ชุมแพ ตำบลฝักบัว อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ 36110
ชัยภูมิ เขต 3	ถนนสุจิตรา ตำบลบ้านกอก อำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ 36130

ชุมพร เขต 1	ศูนย์ราชการจังหวัดชุมพร อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร 86190
ชุมพร เขต 2	ที่ว่าการอำเภอหลังสวน (หลังเก่า) อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร 86110
เชียงราย เขต 1	(สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเชียงราย เดิม) ถนนสนามบิน อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย 57000 โทรศัพท์ 053 - 717 - 050
เชียงราย เขต 2	โรงเรียนบ้านร่องศาลา ถนนเชียงราย-พะเยา ตำบลดงมะดะ อำเภอแม่ลาว จังหวัดเชียงราย 57250
เชียงราย เขต 3	(สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอแม่จัน เดิม) ถนนหิรัญนคร อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย 57110
เชียงราย เขต 4	ถนนเชียงราย - เทิง ตำบลเวียง อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย 57160 โทรศัพท์ 053 - 795 - 431
เชียงใหม่ เขต 1	ศาลากลางจังหวัดเชียงใหม่ (อาคาร อำนวยการกลางชั้น 4) ตำบลช้างเผือก อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ 50301 โทรศัพท์ 053 - 112 - 333

เชียงใหม่ เขต 2	(สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอแมริม เดิม) ที่ว่าการอำเภอแมริม อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ 50180 โทรศัพท์ 06 - 916 - 0643 โทรสาร 053 - 860 - 578
เชียงใหม่ เขต 3	(สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอฝาง เดิม) ถนนเจ็ดยอด ตำบลเวียง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ 50110
เชียงใหม่ เขต 4	(สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอสันป่าตอง เดิม) ถนนเชียงใหม่ - ฮอด ตำบลอุหว่า อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ 50120
เชียงใหม่ เขต 5	(สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอฮอด เดิม) อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ 50240
ตรัง เขต 1	สำนักงานการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม จังหวัดตรัง เดิม) 193 ม. 1 ตำบลโคกหล่อ อำเภอเมืองตรัง จังหวัดตรัง 92001
ตรัง เขต 2	(สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอห้วยยอด เดิม) 259 ถนนเพชรเกษม อำเภอห้วยยอด จังหวัดตรัง 92130
ตราด	(สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดตราด เดิม) ถนนสุขุมวิท ตำบลวังกระแจะ อำเภอเมืองตราด จังหวัดตราด 23000

ตาก เขต 1	(สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดตาก เดิม) 10/1 ถนนพหลโยธิน อำเภอเมทองตาก จังหวัดตาก 63000
ตาก เขต 2	35/4 ถนนประสาทพิถี อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก 63110
นครนายก	(สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดนครนายก เดิม) ถนนสุวรรณศร ตำบลท่าช้าง อำเภอเมือง จังหวัดนครนายก 26000
นครปฐม เขต 1	(สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครปฐม เดิม) ถนนเพชรเกษม ตำบลพระประโทน อำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม 73000 โทรศัพท์ 034 - 252 - 931
นครปฐม เขต 2	(สำนักงานศึกษาธิการอำเภอนครชัยศรี เดิม) อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม 73120
นครพนม เขต 1	ถนนกลางเมือง ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม 48000
นครพนม เขต 2	ถนนศรีสงคราม - ท่าแก้ว ตำบลศรีสงคราม อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม 48150
นครราชสีมา เขต 1	(สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด นครราชสีมา เดิม) อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา 30000 โทรศัพท์ 044 - 220 - 937

นครราชสีมา เขต 2	ถนนเพชรมาตุคลา ตำบลจักรราช อำเภอจักราช จังหวัดนครราชสีมา 30230
นครราชสีมา เขต 3	ถนนสุขาภิบาล ตำบลครบุรี อำเภอครบุรี จังหวัดนครราชสีมา 30250
นครราชสีมา เขต 4	ถนนชุมค้ำ ต.สีคิ้ว (บริเวณที่ว่าการอำเภอ) อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา 30140
นครราชสีมา เขต 5	ตำบลด่านขุนทด อำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา 30210
นครราชสีมา เขต 6	ถนนรถไฟ ตำบลบัวใหญ่ อำเภอบัวใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา 30120
นครราชสีมา เขต 7	ศูนย์ราชการอำเภอชุมพวง ตำบลชุมพวง อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา 30270
นครศรีธรรมราช เขต 1	(สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดนครศรีธรรมราช เดิม) ถนนศรีธรรมราช ตำบลโพธิ์เสด็จ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช 80000
นครศรีธรรมราช เขต 2	(สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอทุ่งสง เดิม) อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช 80110
นครศรีธรรมราช เขต 3	โรงเรียนเชียรใหญ่ ถนนนครศรีธรรมราช-สงขลา ตำบลแม่เจ้าอยู่หัว อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช 80190
นครศรีธรรมราช เขต 4	(สำนักงานศึกษาธิการอำเภอท่าศาลา เดิม) อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช 80160

นครสวรรค์ เขต 1	(สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครสวรรค์ เดิม) ถนนสวรรคตวิถี อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ 60000
นครสวรรค์ เขต 2	(สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอลาดยาว เดิม) หมู่ 5 ตำบลลาดยาว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ 60150
นครสวรรค์ เขต 3	ถนนไพศาลี-นครสวรรค์ อำเภอไพศาลี จังหวัดนครสวรรค์ 60220
นนทบุรี เขต 1	(สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนนทบุรี เดิม) อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี 11000 โทรศัพท์ 0 - 2591 - 1305
นนทบุรี เขต 2	(สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอบางใหญ่ เดิม) อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี 11140 โทรศัพท์ 0 - 2583 - 8318
นราธิวาส เขต 1	หมู่ 10 ตำบลลำภู อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส 96000
นราธิวาส เขต 2	ที่ว่าการอำเภอสุไหงโก-ลก (หลังเก่า) ถนนทรายทอง ตำบลสุไหงโก-ลก อำเภอสุไหงโก-ลก จังหวัดนราธิวาส 96120
น่าน เขต 1	ถนนสุมนเทวราช ตำบลในเวียง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน 55000
น่าน เขต 2	อาคารอุปแก้วโรงเรียนบัว อำเภอบัว จังหวัดน่าน 55120

บุรีรัมย์ เขต 1	(สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดบุรีรัมย์ เดิม) 50 ถนนอิสาน 51 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ 31000 โทรศัพท์ 044 - 611 - 013
บุรีรัมย์ เขต 2	(สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอประโคนชัย เดิม) ตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ 31140
บุรีรัมย์ เขต 3	ที่ว่าการอำเภอ (เก่า) ถนนสี่รสทหาร ตำบลนางรอง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ 31110
บุรีรัมย์ เขต 4	โรงเรียนพุทไธสง ตำบลพุทไธสง อำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์ 31120
ปทุมธานี เขต 1	(สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดปทุมธานี เดิม) ตำบลวัดโบสถ์ อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี 12000
ปทุมธานี เขต 2	โรงเรียนมัธยมสังคีลวิทยากรุงเทพมหานคร ถนนวิภาวดี - รังสิต ตำบลคูคต อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี 12150 โทรศัพท์ 0 - 2523 - 3468
ประจวบคีรีขันธ์ เขต 1	(สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด ประจวบคีรีขันธ์ เดิม) หมู่ 2 ตำบลหนองหิน อำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ 77000

ประจวบคีรีขันธ์ เขต 2	(สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอปราณบุรี เดิม) ถนนเพชรเกษม ตำบลเขาน้อย อำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ 77120
ปราจีนบุรี	เลขที่ 814 ถนนปราจีนอนุสรณ์ ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมืองปราจีนบุรี จังหวัดปราจีนบุรี 25000
ปัตตานี เขต 1	สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดปัตตานี เดิม) หมู่ 6 ถนนปากน้ำ ตำบลรูสะมิแล อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี 94000
ปัตตานี เขต 2	(สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดปัตตานี เดิม) อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี 94160
พระนครศรีอยุธยา เขต 1	ถนนอยุธยา – อ่างทอง ตำบลลุมพลี อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13000
พระนครศรีอยุธยาเขต 2	(สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเสนา เดิม) อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13110
พะเยา เขต 1	(สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดพะเยา เดิม) เลขที่ 588 ถนนบ้านต๋อม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา 56000
พะเยา เขต 2	(สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอจุน เดิม) อำเภอจุน จังหวัดพะเยา 56150

พังงา	ซอยชุมชนนุมาราษฎร์ อำเภอเมืองพังงา จังหวัดพังงา 82000
พัทลุง	เลขที่ 14 หมู่ที่ 1 ถนนเอเชีย ตำบลเขาเจ็ยก อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง 93000 โทรศัพท์ 0- 9738 -2272 โทรสาร 074 - 611 - 791
พิจิตร เขต 1	(สำนักงานสามัญศึกษาจังหวัดพิจิตร เดิม) ถนนคลองคะเชนทร์ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร 66000
พิจิตร เขต 2	ถนนห้วยเกตุ อำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร 66110
พิษณุโลก เขต 1	(สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพิษณุโลก เดิม) อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก 65000
พิษณุโลก เขต 2	โรงเรียนพิณพลราษฎร์ตั้งตรงจิต (12) อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก 65130
พิษณุโลก เขต 3	อาคารเลขที่ 559/19-20 ถนนพิษณุโลก - เด่นชัย อำเภอวัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก 65160
เพชรบูรณ์ เขต 1	(สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดเพชรบูรณ์ เดิม) 264 หมู่ 2 ถนนคีรีรัฐยา ตำบลธงชัย อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ 76000
เพชรบูรณ์ เขต 2	สามแยกวัดหนองแขม อำเภอท่ายาง จังหวัดเพชรบูรณ์ 76130

เพชรบูรณ์ เขต 1	(สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเพชรบูรณ์ เดิม) ถนนเพชรบูรณ์-หล่มสัก ตำบลสะเดียง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ 67000
เพชรบูรณ์ เขต 2	ศูนย์พัฒนาการศึกษา สปอ.หล่มสัก ตำบลสักหลง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ 67110
เพชรบูรณ์ เขต 3	(สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอบึงสามพัน เดิม) 54 / 2 หมู่ 4 ตำบลบึงสามพัน อำเภอบึงสามพัน จังหวัดเพชรบูรณ์ 67160
แพร่ เขต 1	(สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดแพร่ เดิม) ถนนสายแพร่ - ลอง 2 ตำบลในเวียง อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ 54000
แพร่ เขต 2	ถนนจรัญลองรัตน์ ตำบลห้วยอ้อ อำเภอลอง จังหวัดแพร่ 54150
ภูเก็ต	ถนนแม่หลวน อำเภอเมืองภูเก็ต จังหวัดภูเก็ต 83000
มหาสารคาม เขต 1	เลขที่ 1093 ถนนศรีสวัสดิ์ดำเนิน ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม 44000
มหาสารคาม เขต 2	ถนนสมารักษ์ ตำบลหนองแสง อำเภอวาปี จังหวัดมหาสารคาม 44120
มุกดาหาร	บริเวณศาลากลางจังหวัดมุกดาหาร ถนนวิวิธสุรการ อำเภอเมือง จังหวัดมุกดาหาร 49000

แม่ฮ่องสอน เขต 1	ถนนขุนลุมประพาส อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน 58000
แม่ฮ่องสอน เขต 2	ถนนเวียงใหญ่ ตำบลแม่สะเรียง อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน 58110
ยโสธร เขต 1	ถนนแจ้งสนิท ตำบลสำราญ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร 35140
ยโสธร เขต 2	ถนนวาริราชเดช ตำบลกุดชุม อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร 35140
ยะลา เขต 1	ถนนสุขยางค์ อำเภอเมืองยะลา จังหวัดยะลา 95000
ยะลา เขต 2	โรงเรียนบันนังสตาอินทจักร์ ฯ หมู่ 2 ถนนสุขยางค์ ตำบลบันนังสตา อำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา 95130
ร้อยเอ็ด เขต 1	โรงเรียนเมืองร้อยเอ็ด ถนนรณชัชชาบุญฤทธิ์ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด 45000
ร้อยเอ็ด เขต 2	โรงเรียนสุวรรณภูมิ ถนนปัทมานนท์ ตำบลสระคู อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด 43130
ร้อยเอ็ด เขต 3	ถนนกำเนิดเพชร อำเภอโพธิ์ทอง จังหวัดร้อยเอ็ด 45110
ระนอง	(สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดระนอง เดิม) ถนนเพชรเกษม ตำบลบางริ้น อำเภอเมือง จังหวัดระนอง 85000

ระยอง เขต 1	เลขที่ 1/24 ถนนบางราก อำเภอเมือง จังหวัดระยอง 21000
ระยอง เขต 2	ตำบลวางว้า อำเภอแกลง จังหวัดระยอง 21110
ราชบุรี เขต 1	หมู่ 10 ตำบลดอนตะโก อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี 70000
ราชบุรี เขต 2	หมู่ 4 ตำบลบ้านเลือก อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี 70120
ลพบุรี เขต 1	(สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดลพบุรี เดิม) อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี 15130 โทรศัพท์ 0 - 1666 - 5078
ลพบุรี เขต 2	โรงเรียนอนุบาลลำนารายณ์ เลขที่ 259 หมู่ 3 ตำบลลำนารายณ์ อำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี 15130
ลำปาง เขต 1	(สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดลำปาง เดิม) 409 ตำบลต้นธงชัย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง 52000
ลำปาง เขต 2	เลขที่ 367 หมู่ 3 ถนนพหลโยธิน ตำบลศาลา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง 52130
ลำปาง เขต 3	(สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอแจ้ห่ม เดิม) ถนนวิเชตนคร ตำบลแจ้ห่ม อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง 52120

ลำพูน เขต 1	(สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดลำพูน เดิม) ถนนป่าซาง ตำบลศรี้อย อำเภอมือง จังหวัดลำพูน 51000
ลำพูน เขต 2	บ้านถอยต้อม ถนนลำพูน-ลี่ ตำบลบ้านโอง อำเภอบ้านโอง จังหวัดลำพูน 51130
เลย เขต 1	ถนนพิพัฒน์มงคล ตำบลกุดป่อง อำเภอมือง จังหวัดเลย 42000
เลย เขต 2	(สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอวังสะพุง เดิม) ถนนภูมิวิถี อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย 42130 โทรศัพท์ 042 - 841 - 435
ศรีสะเกษ เขต 1	(สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดศรีสะเกษ เดิม) ถนนรัตนวงษา อำเภอมือง จังหวัดศรีสะเกษ 33000
ศรีสะเกษ เขต 2	ถนนศรีอุทุมพร อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ 33120
ศรีสะเกษ เขต 3	69 หมู่ 8 ตำบลหนองฉลอง อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ 33140
ศรีสะเกษ เขต 4	(สำนักงานการประถมศึกษากันทรลักษณ์ เดิม) ถนนวีระเทพ ตำบลน้ำอ้อม อำเภอกันทรลักษณ์ จังหวัดศรีสะเกษ 33110
สกลนคร เขต 1	(สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสกลนคร เดิม) ถนนนิตโย ตำบลธาตุเชิงชุม อำเภอมือง จังหวัดสกลนคร 47000

- สกลนคร เขต 2 ศูนย์ราชการอำเภอสว่างแดนดิน (สำนักงาน
การประถมศึกษาอำเภอสว่างแดนดิน เดิม)
ตำบลสว่างแดนดิน อำเภอสว่างแดนดิน
จังหวัดสกลนคร 47110
- สกลนคร เขต 3 ศูนย์ราชการวานรนิวาส
(สำนักงานการประถมศึกษาอำเภovanรนิวาส เดิม)
ตำบลวานรนิวาส อำเภovanรนิวาส
จังหวัดสกลนคร 47120
- สงขลา เขต 1 ถนนสงขลา-นาทวี ตำบลเขาตึกข้าง
อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา 90000
โทรศัพท์ 074 - 311 - 247
- สงขลา เขต 2 ถนนสาครมงคล อำเภอหาดใหญ่
จังหวัดสงขลา 90110
โทรศัพท์ 074 - 258 - 704
- สงขลา เขต 3 100 หมู่ 2 ตำบลคลองทราย อำเภอนาทวี
จังหวัดสงขลา 90160
- สตูล ศาลากลางจังหวัดสตูล ถนนสตูลธานี
ตำบลพิมาน อำเภอเมือง จังหวัดสตูล 91000
- สมุทรปราการ เขต 1 ศูนย์ราชการกระทรวงศึกษาธิการจังหวัด
สมุทรปราการ ถนนสุขุมวิท ตำบลปากน้ำ
อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ 10127

สมุทรปราการเขต 2	โรงเรียนพลุเจริญวิทยาคม 16 หมู่ 1 ตำบลบางไฉลง อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ 10540 โทรศัพท์ 0 - 1922 - 3622
สมุทรสงคราม	ถนนเอกชัย ตำบลลาดใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม 75000
สมุทรสาคร	2/3 หมู่ 8 ตำบลท่าทราย อำเภอเมืองเมือง จังหวัดสมุทรสาคร 74000
สระแก้ว เขต 1	(สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดสระแก้ว เดิม) ถนนสุวรรณศร ตำบลท่าเกษม อำเภอเมือง จังหวัดสระแก้ว 27000
สระแก้ว เขต 2	(สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ อรัญประเทศ เดิม) ถนนมหาดไทย เทศบาลตำบลอรัญประเทศ อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว 27120
สระบุรี เขต 1	(สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสระบุรี เดิม) ถนนมิตรภาพ อำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี 18000 โทรศัพท์ 036 - 223 - 807
สระบุรี เขต 2	(สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอแก่งคอย เดิม) ตำบลบ้านป่า อำเภอแก่งคอย จังหวัดสระบุรี 18110

สิงห์บุรี	(สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสิงห์บุรี เดิม) ถนนสิงห์บุรี - อ่างทอง ตำบลบางพุทรา อำเภอเมือง จังหวัดสิงห์บุรี 16000
สุโขทัย เขต 1	ถนนสิงห์วัฒน์ อำเภอเมืองสุโขทัย จังหวัดสุโขทัย 64000 โทรศัพท์ 055 - 614 - 365
สุโขทัย เขต 2	(สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอสวรรคโลก เดิม) อำเภอสวรรคโลก จังหวัดสุโขทัย 64110
สุพรรณบุรี เขต 1	(สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสุพรรณบุรี เดิม) วัดป่าเลไลยก์ ถนนมาลัยแมน ตำบลรั้วใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี 72000 โทรศัพท์ 035 - 521 - 832
สุพรรณบุรี เขต 2	(สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดสุพรรณบุรี เดิม) ศาลากลางจังหวัดสุพรรณบุรี ถนนสุพรรณบุรี - ชัยนาท ตำบลสนามชัย อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี 72000
สุพรรณบุรี เขต 3	(สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ เดิมบางนางบวช เดิม) หมู่ 1 ตำบลเขาพระ อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี 72120
สุราษฎร์ธานี เขต 1	ถนนดอนนกก ตำบลมะขามเตี้ย อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี 84000

สุราษฎร์ธานี เขต 2	สหกรณ์สุราษฎร์ธานี อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี 84130
สุราษฎร์ธานี เขต 3	(สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเวียงสระ เดิม) ถนนสุราษฎร์-กระบี่ หมู่ 8 ตำบลเวียงสระ อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี 84190
สุรินทร์ เขต 1	ถนนสุรินทร์ - ประสาท ตำบลนอกเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ 72000 โทรศัพท์ 044 - 530 - 149
สุรินทร์ เขต 2	219 หมู่ 1 ตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ 32130
สุรินทร์ เขต 3	ถนนโชคชัย - เดชอุดม อำเภอประสาท จังหวัดสุรินทร์ 32140
หนองคาย เขต 1	บริเวณศูนย์ราชการ ตำบลหนองกอมเกาะ อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย 43000
หนองคาย เขต 2	ตำบลจุมพล อำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย 43120
หนองคาย เขต 3	ถนนมีชัย ตำบลบึงกาฬ อำเภอบึงกาฬ จังหวัดหนองคาย 43140
หนองบัวลำภู เขต 1	113 / 4 ถนนอุดรธานี-เลย ตำบลลำภู อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู 39000
หนองบัวลำภู เขต 2	อาคาร 3 โรงเรียนคำแสนวิทยาสรรค์ อำเภอนากลาง จังหวัดหนองบัวลำภู 39170

อ่างทอง	ถนนเทศบาล 4 ตำบลบางแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดอ่างทอง 14000
อำนาจเจริญ	230 หมู่ 7 ตำบลบึง อำเภอเมือง จังหวัดอำนาจเจริญ 37000
อุตรธานี เขต 1	7/7 ถนนโพศรี ตำบลหมากแข้ง อำเภอเมือง จังหวัดอุตรธานี 41000
อุตรธานี เขต 2	505 ถนนอุมจาน อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุตรธานี 41110
อุตรธานี เขต 3	265 หมู่ 11 ตำบลหนองหาน อำเภอหนองหาน จังหวัดอุตรธานี 41130
อุตรธานี เขต 4	ศูนย์ราชการอำเภอบ้านผือ ถนนชนบทอำรุง อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุตรธานี 41160
อุตรดิตถ์ เขต 1	ถนนพาดวารี ตำบลป่าซาง อำเภอเมือง จังหวัดอุตรดิตถ์ 53000
อุตรดิตถ์ เขต 2	โรงเรียนน้ำป่าดชนูปถัมภ์ ตำบลแสนตอ อำเภอน้ำป่าด จังหวัดอุตรดิตถ์ 53110
อุทัยธานี	ถนนพหลโยธิน ตำบลสะแกกรัง อำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี 53000
อุบลราชธานี เขต 1	199 บริเวณศาลากลางจังหวัด ถนนสุรศักดิ์ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี 34000

อุบลราชธานี เขต 2

โรงเรียนตระการพืชผล ถนนตระการ-พนา
ตำบลขุขันธ์ อำเภอพิบูลมังสาหาร
จังหวัดอุบลราชธานี 34130

อุบลราชธานี เขต 3

ถนนสถิตยนิมมานกาล ตำบลโพธิ์ไทร
อำเภอพิบูลมังสาหาร
จังหวัดอุบลราชธานี 34110

อุบลราชธานี เขต 4

ถนนดำน้าแซบ อำเภอวารินชำราบ
จังหวัดอุบลราชธานี 34190

อุบลราชธานี เขต 5

ถนนบุญจันทร์ ตำบลเมืองเดช อำเภอเดชอุดม
จังหวัดอุบลราชธานี 34160

ที่ปรึกษา

ดร.อำรุง จันทวานิช

เลขาธิการสภาการศึกษา

ดร.สิริพร บุญญานันต์

รองเลขาธิการสภาการศึกษา

ดร.สุทธศรี วงษ์สมาน

ผู้อำนวยการสำนักนโยบาย

และแผนการศึกษา

ผู้ดำเนินการวิจัย

นายยุทธชัย เฉลิมชัย

ผู้อำนวยการสถาบันบ้านเรียนไทย

นางอุทัยวรรณ เฉลิมชัย

ผู้รับผิดชอบโครงการ

นางสาวสุภาพร โกเฮงกุล

นักวิชาการการศึกษา (ต.ค 47- ต.ค.48)

ดร.จินตนา ศักดิ์ภู่อราม

นักวิชาการการศึกษา (พ.ย. 48 - ปัจจุบัน)

นางสาวจักษณา อธิรัตน์ปัญญา

นักวิชาการการศึกษา (พ.ย. 48 - ปัจจุบัน)

นางสาวดารณี อรุณวารากรณ์

นักวิชาการการศึกษา (พ.ย. 48 - ปัจจุบัน)

หน่วยงานรับผิดชอบ

กลุ่มนโยบายส่งเสริมการจัดการศึกษาของเอกชน บุคคล ครอบครัว
และองค์กรสังคม

และกลุ่มนโยบายส่งเสริมการจัดการศึกษาของสถานประกอบการ

สำนักนโยบายและแผนการศึกษา

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา